perdzi piotri nastronie ani
baye tako twarda tr

10 gr.

SYNTAXES ARTIS MIRABILIS,

IN LIBROS SEPTEM DIGESTAE.

Per quas de omni re proposita, multis & propè infinitis rationibus disputari, aut tractari, omniúmque summaria cognitio haberi potest.

Authore D. Petro Gregorio Tholosano I. V. Doctore, nunc in noua Academia Lotharingica Pontis Camassonij professore publico.

VIRTVTE DVCE,

COMITE FORTVNA.

Ex libris PP. Eremitar. Camaldulen. prope Varsauiam

LVGDVNI,
APVD ANT. GRYPHIVM.
M. D. LXXXIII.
Cum priuilegio Regiæ Maiestatis.

OMNIPOTENTI

IMPERATORI VNIVERSI, & Imperatorum Domino, vnico & in trinitate ineffabili, viuenti Deo, suo liberalissimo plusquam Mœcenati Petrus Gregorius.

PRæterierunt aliquot anni, adorande Domine, quibus talentum, quod nullis præcedentibus meritis largitus mihi es, oportuit me negotiationi commodæ concedere: requirebas vsuras & accessiones, si quas fecissem sorti. Non potui certè rationes Calendarij, tibi, qui omnia nosti, subtrahere: conscius mihi tamen, quòd non ea, qua decebat, diligentia sim in eo negotiatus, ausus non fui statim vbi petijsti, exiguum illud, quod apud me erat, peculiolum promere, vix ad sortem exoluendam sufficiens. Verùm cogi-

tanti mihi, & opes, quibus abundas, cum ea, qua premor inopia conferenti, ſubit, te non tam lucrum quod poſtulas, quàm animum, & laborem debentis perpendere. Quamobrem & ea ſpe firmatus, ad ſuſpendendas initas iam rationes, próque interuſurio, hoc opuſculum, breue quidem, ſed, ni fallor, perquam reipublicæ utile, tuo nomini obtuli: reliqua omnia, ſi annuas, redditurus.

*

CHRISTIANISSIMO REGI GALLIARVM ET Poloniæ, Henrico III. P. Gregorius, Academiæ Cadurcensis professor publicus.

***

DVO ſunt, Chriſtianiſſime Rex, quibus ciuilis ſocietas ſtabilita, & ſemper conſeruata eſt, ratio, & legitima coactio: illa leges peperit, iſta leges conſeruauit: vt contrà, parùm ſit arma foris eſſe, niſi ſit conſilium domi, & quod ratio non ſuadet, vltio imperat. Atque & artes imperatoriæ, duæ, in legibus optimis condendis, & in armis legitimè pertractãdis: vtraque pacem finem habet, & pacis quietiſq;

deſideriũ reges conſtituit. Bella ſuſcipiuntur, vt in pace viuatur: & leges in pace colimus, vt belli cauſas præſcindamus. Idcirco optimæ cuiuſque bene inſtitutæ reipublicæ olim, imperatores & principes, non ſolùm in pugnam educere acies, ſed & bonis probíſque diſciplinis inſtructi, exercitum continere, & regere nouerant: quibus eruditi, & æquiſſimis orationibus & legibus, concitabant, exacuebant, retrahebant & continebant militum enſes, & animos ſubditorum, & hoſtium mentes: vt non tam vi armata, quàm iuſto & accommodo conſilio, oppida, ciuitates, prouincias, & regna ipſa ſubigerent. In hoc præſtabant cæteris Romani: hominúmque bene imperantium ſoli, laude vt plerunque digni habiti ſunt. Et quidem, vi vel robore exercitus, hoſtem aggredi, brutorum ferocium moribus peculiare & proprium, quæ

furo

furore iræ in ipso impetu concitantur: at cum hoste, consilio congredi, Vulcaniísque se tegere armis, expugnare & debellare superbos, prudentissimi & absolutæ virtutis principis est. Vt meritò gloria immortali donandi & celebrandi sint, qui regum ingenia humanioribus & iuris vtriusque disciplinis ab ineunte ætate imbuunt, & cum Martis laboribus in illorum institutione Palladis artes maritant & conferunt. Quæ omnia simul hæc imperatori optimo necessaria: is enim qui solùm sanguinolentas nouerit temerè instruere turmas & legiones, vix est, qui non in Phalaridis declinet crudelitatis infamiam: vt is, qui solùm studiis liberalibus & legibus componendis omnem laborem impendit, rarum est, si non in Nini declinet otium: et si, propter impiorum audaciam, quæ araneorum te-

las violant, ni compescantur, non imperio priuetur. Ex vtroque autem, admirandus & optimus nascitur, & desideratur à populis princeps. Quo factum vt triplex ista tua Gallia, prudentissimo & magnanimo principe, fratre tuo Rege Christianissimo orbata, tui desiderio qui aberas, aliquandiu ingemuerit: spem statam, in tam turbato statu, & incendio tam latè propagato seditionum, in te vno post Dei opem habens: tanquam in eo, qui disciplinæ suæ militaris, vsque adeò in antè actis iuuenilibus annis testimonium celebre dederit: & qui vsque adeò bonos, peritos, & prudentes honorauerit, seséque ita eruditum & probum exhibuerit, vt à Sarmatis siue Poloniensibus in comitiis multorum hominum, & tribuum milibus constipatis, solus electus dignúsque habitus sit, ad barbara

bara & indomita vicina regna conculcanda. Cœperat quidem, Polonia te hoc anno frui, & iam cogitabant hoſtes eius, de pace & tributi oblatione: ſed reuocauit te non minore cum tui laude regnum natale, quàm Polonia inde elegiſſet: potuit enim, vltra id quòd eras dignus eo regno, te regni ſplendor prouocare. Sed quòd in regnum natale redieris, eximium magis quippiam fecit: non enim te reduxit viuendi in otio, vel ſplendore voluptas, ſed afflictarum rerum commiſeratio, patriæ pietas, & proximorum labor immenſus: vt curares, componeres, & reſtitueres ea, quæ non niſi à principe bonis legibus & diſciplinis, & militari arte inſtructo, curari, componi, & reſtitui queunt. Ades itaque talis nobis, & talia nobis proximè futura ſperamus, & pro iis Deo gratias & tibi agimus: te omnes, non vt re-

gem solùm, sed vt sapientissimum pastorem populorum, afflicti expectabant: te, vt patrem, amplectuntur & venerantur, tibi sua quotidie & magna certè, & quæ habent cuncta, offerunt, deuouent, & consecrãt. Ego quoque, qui non habeo, quo possim ad modulum lætitiæ animi mei gratulari: qui non eas opes, quas tibi reliqui offerunt, possideo, thesauri mei quasdam primitias exhibeo: compendium, inquã, cognitionis rerum vniuersarum, per syntaxes compositum. Cui accedet, Dei & tuis auspiciis, statim alia secunda pars, qua syntaxes omnium artium, si Deus voluerit, & si vixero, producam cum commentariis vtriusque partis, additáque magna epitome iuris vtriusque, in qua plusquam decem annos laboraui. Quæ, vt spero, poterunt rempublicã aliqua in parte iuuare: eruntque tibi, & posteris, testes locupletissimi otij

nostri

nostri literarij, & quietis à lectionibus iuris ciuilis quotidianis impetratæ. omnia enim me vtilitati reipublicæ, & meipsum debere arbitror: vt si quando in tuo comitatu Cadurcensi, & Academia eius, in qua publicus dictus sum professor iuris Cæsarei, à prælectionibus vacare contingat aliqua iusta causa, tempus illud vacuum ab hoc labore non sit: eo semper viuens animo, vt vllam non sinam præterire occasionem, ex qua putem meo labore vtilitatem communi societati accessuram, quin si eam præstare possim, non experiar: sed eo lubentiùs, quòd sciam certúsque sim, nos ante oculos laborare principis & imperatoris optimi, qui merita cuiusque distinguere nouit. Quamobrem imperator Christianissime, interim hoc munusculum pro pignore mei obsequij erit, & gratulationis, dum cætera parturio

turio : ab eo, inquam, oblatum, qui certus est, principem omnibus instructum artibus imperatoriis, non tantùm milites strenuos, sed & eos qui in pertractandis artibus & legibus versantur, ad reipublicæ vtilitatem, gratos habere.

Deus, in cuius potestate cor regnũ est, tuam Christianissimè princeps, mentem & manum, ad promouendã suam gloriam, & imperij tui fœlicitatem dirigat. Lugduni prid. Non. Nouembris.

1574.

Elenchus singulorum librorum, & capitum.

LIB. I.

LIB. II.

11 De

LIB. III.

LIB. IIII.

2 De

LIB. V.

LIB. VI.

5 De

LIB. VII.

FINIS.

SYNTAXEΩN ARTIS MIRABILIS, LIBER PRIMVS.

De cognitionis distinctione.

CAPVT I.

DVæ sunt cognoscendi species,quib⁹, veluti lumine quodã prælucente,abdita & incognita manifesta fiunt.Atq; in summa,Omnis cognitio erit vel diuina, vel humana. Diuina est, quæ à diuino numine fluit vel mediatè, vel immediatè.

Mediatè illa est fluens, quæ est ad nos delata per Angelos,siue bonos,seu malos: per prophetas, per sacraméta, per reuelationes:quę quidem fiunt per mysteria,insomnia, per visiones.

Porrò visionũ alię sunt sensibiles, aliæ imaginariæ,alię intellectuales.

Sensibiles sunt,quando aliquid videtur exteriùs,& intelligitur significatum eius: sicuti dum Daniel vidit inscribi parieti ab

Angelo, Mane, Thetel, Phares, & mysteriũ intellexit. In prophetia Danielis.

Imaginariæ, quando in vi imaginatiua formantur imagines virtute diuina ad aliquid significandum occultum: vt quando Daniel vidit quatuor animalia ascendẽtia de mari, & mysterium agnouit. Daniel. 7.

Intellectuales sunt, quando sine imaginibus & figuris visiones apparent.

Immediatè fluẽs à Deo cognitio, est illa quæ infunditur Angelis superioris ordinis, Prophetis: Lex à Deo Mosi in mõte Sinai concessa: & Euangelium ab ore Dei Domini nostri IESV-CHRISTI traditum. Potéstque huiusmodi dici, ratio & vis intelligendi insita animæ: de qua scriptum, Signatum est super nos lumen vultus tui, Domine.

Humana autem cognitio vel est Naturalis, vel Rationalis.

Naturalis illa, cuius & participia animalia bruta vel ex insita vi, vel ex sensuali notione. Nã insita, & veluti cõnata vi, omnia animalia ferè, sibi cõtraria, vtilia & propria norũt. Sensualísque notio per sensus, & obiecta illis oblata, facilè accedit: vt per auditũ, visum, gustum, odoratum, tactum.

Rationalis illa est, quæ solius est hominis. Et hæc nascitur, vel accedit aut ex propria

pria vi intellectuali indita animali: vel ex discursu, & actione rationis: vel ex obseruatione, siue experientia, inquisitione & collatione rationabili rerum, causarum, tẽporũ, actorum, vnde & præsagia, & alia: vel ex præceptis artificum: vel ex disciplina, & institutione peritorum.

De Methodo, & gradibus, quibus perficitur cognitio. CAP. II.

COgnitio diuinitus tradita, alia nõ eget arte ad certitudinis probationẽ, quàm sola fide: nec similiter naturalis, vel ex sensibus comparata. Rationalis sola probationes recipit: cuiꝰ sunt infantiæ & perfectionis gradus decem. in quibus, vsque ad sextum, organa sensuum prosunt: in reliquis autem, anima hominis sola negotiatur, & cogitat.

Primus itaque gradus cognitionis statuitur in re ipsa, quæ cognoscenda: vt sit quod indagandũ venit, materia exterior, Græcis *ὑποκείμενον*, subiectum vel obiectum nobis.

2. In medio, quo sensibus res iungitur, & quodammodo applicatur: non secus, quàm per lucem cognoscitur oculis, quod anteà in tenebris latebat: & per verba mẽs

defertur cognoſcenda auribus,&c.

3. In organis ſenſuum, vel in ſenſibus bene diſpoſitis exterioribus: qui quinque numerantur, auditus, viſus, olfactus, guſtus, tactus. Quorum inſtrumenta & organa totidem, aures, oculi, nares, palatum & lingua, totum corpus animale.

4. In ſenſu interiori, ad quem exteriores colliguntur, niſi aliena prohibeat paſſio: ad quem ſenſoria, vel organa ſenſuum, transferunt ſenſita, vt ad ſedem communem: vnde & ſenſus dicitur communis, ea facultas. Atque hîc incipit vis animalis operari.

5. In phantaſia, vbi fiunt imagines rerum ſenſu comprehenſarum. Hîc etiam fit intellectualium rerum, intellectualis conceptio: cùm res incorporales nō habeāt corporum dimenſiones, quibus ſimulacra perficiuntur.

6. In æſtimatione, & iudicio inferiori dicto: vbi iudicantur prædictæ cōprehēſiones, quales ſint ſimpliciter, & citra diſcurſum vel ratiocinationem, diſtinctione facta tantùm reali. Et ad hunc vſque tantùm gradum cognitionis, animalium præſtātia aſcendit, non vltrà.

7. In cogitatione. *Διάνοια* Græcis, iudicium ſuperius Latinis: quo comprehenſæ

imagi

imagines,ad examẽ & iudicium reuocantur discursus. Atque hic, pro simulacrorũ varietate, & ex nimium summaria rerum collatione, opiniones variæ nascuntur.

8. In ratione,siue cõsultatione seria,quã, plura ad vnum stabiliendum colliguntur.

9. In intellectu,dum fit vera determinatio post ratiocinationem:idcirco ibi quies agitationis mentis, & scientia indubitata. Dicimus autem hũc intellectum, acquisitum:distinctum ab infuso,nõ via rationali vel humana,sed diuinitus præter ordinem vulgarem contingente.

10. Gradus omnibus superioribus communis ferè, in memoria constituitur: quæ est penus & cellarium imaginum, cogitationum, rationum intellectus. Ibi etiam quies,nulla agitatio vel conflictus animæ: ibi & concurrentium ordinatio legitima per artem.

Erit autem anacephalæosis horum graduum decem,hæc:

1. Obiectum. 2. diaphanum. 3. sensualia. 4. sensus communis. 5. phantasia. 6. æstimatio. 7. cogitatio. 8. ratio,vel consultatio. 9. intellectus. 10. memoria.

De præcautione obseruanda in cognitione habenda, disputatione instituenda, in quæstionibus & earum solutionibus.

CAP. III.

PRæcautio omnis cōsistit in cura & cōsideratione suiipsius, rei propositæ, personarum quærentium, & causarum aliquorum accidentium.

Cura suiipsius consistit, vt primùm Dei opem in auxiliū inuocemus vel palàm, vel apud nos: deinc vt à peccatis animam mundam, corpus ab impuris & cōtaminatis actionibus, quoad fieri poterit, liberū habeamus. Tertiò vt animæ robur ab aliis negotiis ad opus agendum reuocemus, & in vnum quod proponitur intendamus eius omnes vires.

Cura rei propositæ versatur, primùm, vt concipiamus eandem probè, interrogati, vel quæstionis mentem & circunstantias. Deinc vt cōuenienter eligamus in speculo huius artis, cellulam in qua contineatur. Tertiò vt in dubiis vtranque perpendamus partem.

Personarū quærētium obseruatio versatur

ſatur in cõſideratione, num ſint graues: vt tunc reſpondeatur paucis, & cum decenti decore, & concluſione accommoda: Num pertinaces, quia pluribus tunc verbis reſpondendum: Num ſimplices, vel ruſticæ, & parùm eruditæ, vt tunc ſimplici ſolutione cum ratione quadam ex natura deprompta, fiat ſatis: Num doctę, & bonis diſciplinis imbutæ, vt tunc maximè locis ab authoritate traductis, ornamentum ſumat oratio.

In cauſis accidentalibus conſidera, an quod proponitur, ſit iam ſatis cognitum, vel deciſum: ſi vanum & futile: ſi parui momenti: ſi ſupra mẽtis humanę notionẽ. Nam in his ſufficit ſimplici negatione, vel affirmatione reſpondere. Deinde cõſidera cauſas & occaſiones cur fiat, & tempus in quo ſit inquiſitio. Num quidem quis ad experiendas vires ingenij quærat: vt tunc totis neruis, qualis ſis, doceas. An verò tãtùm tua deſideretur ſententia: tunc enim breuiter, ſed appoſitè & cum ratione, reſpondere melius, opinor, quæ ſentis. Quòd ſi dubia, & vtrinque probabilis videatur res, vtranque propones ſententiam: demum quam eligas, rationibus firmabis, & aduerſam refelles.

De generali rerum consideratione.

CAP. IIII.

PRima & summa rerum consideratio est, vt omne quod fuit, est, vel erit, dicatur aut substantia, aut accidens.

Substantia est, id quod est per se, in se, non in alio: in qua accidentia recipiuntur, quæ ei inhærent.

Accidens est, id quod potest adesse & abesse substantiæ subiectæ, sine rei cui adhæret corruptione. Quamobrem accidens verè & propriè, est tantùm quatenus adhæret, nisi consideratione sola seorsum consideretur.

Diuiditur autem substantia, vt alia sit increata, creata alia, alia ex creata & increata constans.

Increata substantia, est immortalis & extra omnia accidentia, omnem mutationem vel alterationem respuens. Et hæc solius ipsius Dei est, qui omniũ creator, causáque est omnis essentiæ: quia entia, & non entia, ex Deo sunt.

Creata subdiuiditur in spiritualem siue incorpoream, corpoream, & ex vtraque compositam substantiam.

Spiritualis vel incorporea rursum vel est

viuens,

viuẽs, vel ſine vita: viuẽs, qualis Angeli vel ſpiritus, item animæ: ſine vita ſubſtantiæ incorporales, poſſunt eſſe ideæ, & abſtractiones quas animus facit: item prima materia ſecundum philoſophos.

Corporea denuò ſubdiuiditur in ſimplicẽ, & compoſitam. Simplex conſtituitur in æthere, & quatuor elemẽtis. Æthere continẽtur decem cœli, empyreum, cryſtallinum, firmamentum vbi ſtellæ inerrãtes, & ſeptem planetarum orbes: ſunt & eius ſubſtantiæ ipſi ſeptem planetæ, Saturnus, Iupiter, Mars, Sol, Venus, Mercurius, Luna, & corpora ſtellarum fixarum.

Quatuor elemẽta, quæ ab Ariſtotele dicũtur ſubſtãtiæ naturales, ſunt, Ignis, qualitatis calidæ & ſiccæ: Aër, qualitatis calidę & humidæ: Aqua, qualitatis humidæ & frigidæ: Terra, qualitatis frigidæ & ſiccæ.

Cõpoſita autẽ ſubſtãtia, vel eſt perfectè ex quatuor elemẽtis cõpoſita, vel imperfectè. Ex perfecta cõpoſitione nata, quædã habẽt ſolã eſſentiã, alia cũ eſſentia vitam.

Quæ ſolam eſſentiam habẽt, ſunt, veluti lapides, gemmæ, vitrum, cadauera, exciſa & arida ligna, metalla.

At quæ cum eſſentia habent vitam, ratione perfectionis vitæ diſtinguntur: vt alia viuant vita plantæ, alia vita ſenſitiua,

alia intellectiua. Vita plãtæ vegetabilis dicitur: qualis in arboribus, fruticibus, herbis, oleribus, frumentis, leguminibus, & in horum & similium partibus & productis, in floribus, foliis, fructibus, corticibus, siliquis, & aliis id genus.

Vita sensitiua irrationalis dicta, in animalibus substantiæ suæ vim exhibet, siue ea sint volãtia, pennis vel mẽbranis: siue gressilia, quadrupedia, vel bipedia, aut multipedia: siue reptilia, vel terrestria, vt serpẽtes, vel aquatilia, vt pisces. Vita intellectiua viuunt homines soli, constantes anima intellectuali, & corpore.

Imperfectè composita corporea substãtia apparet in impressionibus aëris, quæ conspiciuntur ex imperfecta elemẽtorum quatuor cõpositione, vel ignitę, vel aquęę, vel aëreæ. Ignitæ impressiones oriũtur ex halitibus siccis, & oleagineis, & aliis: cuius mixtionis sunt stellæ cadentes, bolides, cometæ, & similia his: addunt circulum lacteum, dictum galactitem, vel galaxiam, & apparitiones radiorum solis, quales parelij, halon, virgæ solis. Ex aquea impressione nascuntur vapores, pluuia, nix, grando. Ex aërea venti, terræ motus, fontes, flumina, &c.

Substantia constans ex corporali & incorpo

corporali Homo est, cuius pars spiritualis anima, reliqua corpus.

Quæ verò ex increato & creato substãtia constat, est in solo domino nostro IESV-CHRISTO, qui cùm verus Deˀ sit, & ita increatus, est & verus homo, sine diuisione hypostaseos, & sine confusione.

Axiomata Substantiæ.

1 Commune est omni substantiæ, in subiecto non esse.
2 Inest secundis substantiis, id est vniuersalibus, & differentiis substantialibus, vniuocè prædicari.
3 Omnis substantia videtur hoc aliquid significare.
4 Inest substantiis, nihil esse contrarium.
5 Substãtia nõ suscipit maius, vel minus:
6 Substãtiæ sunt susceptibiles cõtrariorum, vnum & idem remanentes.

De Accidente generaliter.

CAPVT V.

ACcidens semper in alio est: vel per modum materiæ, vt est quãtitas: vel per modum formæ, vt est qualitas: vel est ad aliud, & hoc respectum includit, & bifariam considerari potest: vel intrinsecus, quo casu facit prædicamẽtum Relationis: vel

vel extrinsecus, quo modo alia sex constituit prædicamenta per denominationem extrinsecam. Eo modo fit per actionem, actio: per passionem, passio: per tempus, quando: & per locum facta comparatione ad totum, vbi: per comparationem loci ad partes, situs vel positio: per ea quæ adiacent corpori hominum & brutorum, interdũ & plerũque fit habitus. De quibus postea proprio de accidentibus libello.

Omnium autem accidentiũ aliud separabile, aliud inseparabile: aliud commune, aliud proprium. Separabile à subiecto euelli potest facilè, vt sedere, ambulare. Inseparabile, vt nigredo in coruo, & Aethiope. Cõmune, quod plurib⁹, & diuersis subiectis, vel substantiis accidere potest: veluti calidum, humidum, siccum, frigidum, asperũ, lene, bonitas, magnitudo, duratio, &c. vitia, virtutes, & his similia. Proprium, quod conuertitur cum subiecto, & vni soli generi, vel speciei conuenit. sine adiectione termini subiecti: qualis lux in sole, summè calidum in igne.

Axioma de Accidente.

Accidens, meliùs demonstrat substãtiæ dotes, alioquin ferè inuisibiles, incomprehensi

hensibiles, & indistinguibiles sensibus.

De secunda rerũ consideratione per materiam, & formam. CAP. VI.

Res omnes creatæ & factæ habẽt materiam ad formam suscipiendã idoneam: & formam qua res distinguuntur, mutantur, declaratur materia, & nomina concipiuntur.

Cæterùm materia vel spiritualis, vel corporalis est.

Spiritualis intellectualis dicitur, eáq; bifariã intellectualis, in quá, creata simul cũ sua forma, & cõsequẽter immutabilis: quod pertinet ad essentiã materialẽ, cuiusmodi est ea quæ Angeli & animæ est. Alia autẽ est intellectualis, quæ per modũ accidẽtis generatur in conceptione mentis, ex determinatione supposita pro subiecto disputationis. Sic materiæ in iuris Cæsarei & Pontificij explicatione, vt plerunque pro ipsa rerum tractatione.

Corporalis materia, vel prima, vel secũda est. Prima, illa est, quam dicunt informẽ physici & inuisibilẽ: Moyses in mundi Genesi, vocat cœlũ & terram. Secũda, ea quæ est ex priore & forma cõposita, & ex qua aliquid aliud fit, vel fieri potest: ita materia

statuæ

statuæ,& lignũ,& æs,& simile vnde fit. Erit autẽ hæc materia vel simplex, vel composita, vel substantialis, vel accidentalis. Simplex, velut quatuor elemẽta sunt pro simplici materia elemẽtatorum. Composita, vt lignũ, æsve in statua. Substantialis, quæ & naturalis dici potest, veluti germen, auis est materia: semen, eorũ quæ inde oriuntur. Accidentalis, quæ naturali & substantiali accidit non substantialiter.

Formarum etiam, alia spiritalis, alia corporalis.

Spiritalis rursum, substantialis, vel accidentalis esse potest. Substãtialis, per quam fit essentialis distinctio per propriam naturam concessam cuique Angelorum, vel animarum. Accidẽtalis ex accidentibus distinguit, veluti numero, ordine, bonitate, malitia, vitio, &c.

Forma corporalis, eodẽ modo, essentialis, aut accidentalis dicitur. Essentialis, vel substantialis illa est, quæ dat rei essentiam, qua perempta, vel imminuta, res ipsa quæ erat, perire vel minui dicitur. Nascitur nãque ex certa determinatione, mixtione & compositione, cuius dissolutione dissoluitur essentia: veluti in homine, anima & corpus formam constituunt, hisque distinctis non ampliùs homo, sed cadauer, vel anima:

ita

ita lapides, plantæ, animaliáque dum integra sunt, dum viuunt, ex tota substãtia dicuntur habere certã essentiam, quam post dissolutionem amittunt: siue ex visibili, aut ab inuisibili oriatur forma. Quomodo autem hæc cõpositio misceatur & perficiatur, soli summo perfectóque rerum artifici & creatori Deo relinquendum.

Accidẽtalis forma est, quæ accedẽs subiecto vel materię, aut inde recedẽs, nõ corrumpit subiecti vel materiæ, essentialem formã: siue accidẽtalis forma visibilis sit, vt color: siue inuisibilis, qualis est modᵘˢ vtẽdi.

SYNTAXEΩN ARTIS MIRABILIS, LIBER SECVNDVS.

⁂

De artis Speculo. CAP. I.

EX generali rerum cõsideratione, ad singularia perueniendi facilis est via & methodus. Idcirco desideramus huius artis discipulum, Epitomen sequentem, quam Speculũ dicimus, accuratè præscire & me-

moria tenere: ibi enim rerũ omniũ ideas, & in ſpeculo repręſentatas formas, momẽto temporis cõtemplabitur, & ordinem, & electionem ſubſtantiarum, & accidentium admirabitur, & annotabit.

Speculum artis huius, duas partes habet ſummas & pręcipuas. Prior cõtinet modum quęrendi, examinandi & diſputandi, & reſpondendi: in hac diſponitur animus & mens eius qui ſcire deſiderat.

Altera continet claſſes & cellulas, ad quas propoſita ſcienda, diſputandáue referri debent: vnde duci & argumenta & rationes oportet.

Speculi prior pars quæstiones & comparationes exhibet.

1. QVAESTIONES. 9.
2. 1 Vtrùm, vel an.
3. 2 Quid, quis, quę, quod.
4. 3 Quotuplex.
5. 4 De quo.
6. 5 A quo.
7. 6 Secundum quid.
8. 7 Cuius.
9. 8 Propter quid.
10. 9 Quare.
11 COMPARATIONES, vel relationes ex trina triplicitate.

Prior Triplicitas. 12. 1. Diffe

12. 1 Differentia.
13. 2 Concordantia.
14. 3 Contrarietas.

2. Triplicitas.

15. 4 Principium.
16. 5 Medium.
17. 6 Finis.

3. Triplicitas.

18. 7 Maioritas.
19. 8 Æqualitas.
20. 9 Minoritas.

Quæ omnia in ſubſtantia, accidentibus, virtutibus, vitijs, prædicatis & ſubiectis, habent praxim.

Secunda ſpeculi pars.

21. Claſſis communis prædicamentorũ, ſubſtantiarum, accidẽtium, in abſtracto & concreto. Dicuntúrque huius ordinis res, Tranſcendentia, numero 9.

22. 1 Bonitas, bonum.
23 2 Magnitudo, magnum.
24. 3 Duratio, perſeuerans.
25. 4 Poteſtas, potens.
26. 5 Cognitio, ſcientia cognoſcens.
27. 6 Voluntas, volens.
28. 7 Virtus, virtuoſum.
29. 8 Veritas, verum.

30. 9 Gloria, gloriosum.
31. Classis accidentium, & prædicamentorum accidentalium, numero 9.
32. 1 Quantitas.
33. 2 Relatio.
34. 3 Actio.
35. 4 Passio.
36. 5 Vbi.
37. 6 Quando.
38. 7 Situs.
39. 8 Habitus.
40. 9 Qualitas.
41. Classis substantiæ, & prædicamentorum præcipuorum.
42. 1 Deus: Hîc locus à Dei placitis.
43. 2 Angelus: locus ab Angelorum vi, & reuelationibus.
44. 3 Cœlum, locus à vi, & effectu cœlestium.
45. 4 Homo, cum loco ab authoritate, & factis eius, & inuentis.
46. 5 Anima, cum ratione, & imaginatione: locus, à præstantia animæ.
47. 6 Vita sensualis, & bruta: locus ab animalium irrationalium substantia, factis, & naturis.
48. 7 Vita vegetatiua: locus à plantis, & earum virtute, & natura
49. 8 Silentia corpora, sine vita, haben-
tia

tia essentiam compositam tantùm: locus à lapidibus, metallis & similibus elemẽtatis.
50. 9 Corpora simplicia, elemẽta rerum, siue principia seorsum cõsiderata: Hîc locus à principiis, & elementis rerum, scientiarum, & actionum.
51. Classis qualitatum particularium virtutum, & contrariorum.
52. 1 Iustitia: iniustitia.
53. 2 Prudentia: imprudentia.
54. 3 Fortitudo: timiditas.
55. 4 Temperantia: intemperantia.
56. 5 Fides: infidelitas.
57. 6 Spes: desperatio.
58. 7 Charitas, vel misericordia: sine charitate, immisericordia.
59. 8 Legum obseruatio: legum violatio.
60. 9 Pietas: impietas.
61. Classis qualitatum particularium vitiorum, & contrariorum.
62. 1 Superbia: humilitas.
63. 2 Auaritia: liberalitas.
64. 3 Luxuria: castitas.
65. 4 Inuidia: beneficentia.
66. 5 Gula: sobrietas, abstinentia.
67. 6 Ira: patientia.
68. 7 Acedia: strenuitas, diligentia.
69. 8 Fraus, dolus, calumnia: bona fides.
70. 9 Impudentia: verecundia.

De vsu & praxi speculi. CAP. II.

IN hac arte hic ordo in dicendo, & cognoscēdi methodo seruetur, vt primùm consideremus rem propositam, cuius sit classis & numeri in speculo. Deinc obseruandæ sunt præcautiones, de quibus superiori libro egimus in 1.cap. Tertiò, antequam rem seriò aggrediamur, exordio aliquo preludendum, vel præcognitione quadam summaria: & purè, & simpliciter res complectenda, vel explananda, de qua dicturi simus. 4. ad examen quæstionum, vel ad topica ex quæstionibus elicita perueniendum. Postea 5. ad relationes triplices res conferenda. 6. ex reliquis classibus serie continuata mutuandæ probationes simpliciter. 7. possunt ex mistione classium & cellularum aliæ penè infinitæ depromi rationes, ex quibus quilibet poterit eatenus haurire, quatenus sibi sufficere arbitrabitur, omittendo ea, quæ non sibi plenè probare, vel non satisfacere existimabit.

De Exordio. CAP. III.

EXordium mihi probatur, quod attentos, beneuolos, vel dociles reddit auditores. Attentos reddemus, si nos polli-

ecamur de rebus magnis, nouis, difficilibus,& in vſu quotidiano,& vtili poſitis, dicturos. Beneuolos, occaſione ſumpta à re ipſa, à perſona vel noſtra, vel auditorum, vel aduerſarij, vel iudicis, vel aliorum. Dociles autem, ſi per breues diuiſiones, eligamus,& diſtinctè proponamus capita diſcẽda, docenda, dicenda, diſputanda. Conciliat etiam animos,& dociles facit, narratio negotij, ſi ea ſit ſine ambiguitate, ſine repetitione: ſi fiat accommoda pronuntiatione, verbis vſitatis, & propriis: ſi exprimantur circunſtantiæ omnes.

Erit omne exordium in ſumma, breue, quia prolixum faſtidioſum: & à re propoſita non longè petitum: non vulgare, non affectatum, non ſuperfluens.

De tribus dicendi partibus. CAP. III.

DOctrinæ dicendi partes tres, vis orationis, oratio ipſa, quæſtio. Vis orationis cõſiſtit in rebus,& verbis. Hæc ſunt inuenienda, diſponenda, & rectè pronuntianda. Verba comitantur vox, motus, vultus, actio: cuſtos horum omnium memoria.

Oratio ipſa partes habet quatuor: duas quidem ad impellendos animos, principiũ & perorationem: duas autem ad docen-

dum, nempe narrationem, & confirmationem. Quæstio duplex, infinita, & definita: infinita, consultatio est: definita, dicitur controuersia.

Constituuntur & tria orationũ genera, iudiciale, deliberatiuũ, & demõstratiuum. Iudiciale, quando corã iudice disceptatur, vt sequatur finis per sentẽtiam iudicis, absolutionis, vel condemnationis. Deliberatiuum, quod agitatur coram eo, qui consilium accipit, vel in eo positum, de quo cõsulitur: cuius finis spes, aut suasio, aut deliberatio. Demonstratiuum, habet finem in exornatione.

De quæstione in genere. CAP. V.

QVæstio, est propositio dubitabilis, vel in dubitationẽ deducta: quæ apud iuris ciuilis, & pontificij interpretes, dicitur species facti, aut casus, vel hypothesis: apud oratores, causæ status.

Omnis quæstio, est vel rerum, vel dictorum, vel factorum vel voluntatis. In rebus quæstio versatur vel circa substantiam, vel circa accidentia. Rursum quæstio aut simplex, aut composita: simplex est, quæ vnius subiecti, veluti, num mundus sit æternus: composita, num plures sint.

Diuersitas autem omniũ quæstionum nascitur

nascitur ex quadruplici fonte: vel ex parte rerum in controuersiam deductarum vel ex parte nominum, vel ex modo loquendi, vel ex diuersitate artium, ad quas quæsita pertinent. Rerum cõtrouersarum duo maximè genera: vnum simplex, aliud compositum. Simplex, quod ex simplici nascitur pronuntiato: cuius modi quærendi sunt, an sit, quid sit, num hoc sit illud, quomodo hoc sit illud, de quo, à quo, & sic de similibus. Compositum, quãdo copulatiuè, vel disiunctiuè fit quæstio. Copulatiuè, quãdo coniunctione duo vel plura iunguntur, vt, num terra stabilis sit, & cœlum moueatur: sunt autem dictiones copulatiuæ, &, etiam, quoque, quæ, ac, simul, tum. Disiunctiuè, quando disiunctim quid proponitur: vt sit ne dies, aut nox: disiunctiuæ porrò dictiones, nec, neque, siue, seu, ve, vel. Quando ob nomina quæstio, animaduertendum est, nominum alia esse vniuoca, alia æquiuoca, vel homonyma, alia polyonyma, alia denominata, alia homogenea, id est, eiusdẽ generis, alia heterogenea, alia homoïdea, vel communicãtia in specie, alia heteroïdea, quæ sunt diuersæ speciei. Vniuoca dicuntur, quibus nomen commune, & ratio substantiæ est eadem. Homonyma autem duplicia, vel

æquiuoca à casu, vel à consilio: quando existẽte nomine communi, ratio, & finitio substantiæ est diuersa. Polyonyma quando existente diuersitate nominum, vna & eadem est substantia.

In modo loquendi consideramus verba, & voluntatem, vel mentem.

In verbis consideramus, num quęstiones sint prædicatiuæ, aut conditionales, aut puræ, aut modales. Prædicatiuæ, veluti, nũ homo sit bipes, vbi homo subiectum, prędicatum bipes. Conditionales, vt, num si quis loquatur, expuat. Puræ, vt, num homo mortalis. Modales, si ex quatuor modis aliquem habeant, veluti, num possibile, nũ impossibile, num contingens, num necessarium.

De Quæstione vtrùm, vel an. CAP. VI.

QVæstio an sit, reliquas necessariò pręcedit, vel in confesso est, ne in cæteris perperam tempus conteratur.

Quęstio an sit, quærit, vel an sit simpliciter, vel conditionaliter: num per se sit: num sit in alio subiecto: sítne omnino vel pro parte, scilicet per compositionem, vel additionem: an hoc illud sit. adde & quatuor proximè citatos modos, num possibiliter, impossibiliter, contingenter, necessariò sit

tale:

tale:vel purè,vel ſimpliciter, vel compoſitè.per quæ etiam pari modo reſpondetur: ſcilicet quia poſſibile, impoſſibile,contingenter,&c.

Huic etiam quæſtioni fit ſatis generaliter,per dubitationem, affirmationem, negationem:& in his quæ facti ſunt,per probationem. Dubitatio non improbabitur,ſi proponantur dubij rei effectus: ſi in alterutram partem producãtur rationes: ſi probationes ſibi inuicem fidem abrogantes, adferantur.

Affirmationem iuuant,exhibitio rei,effectus,cauſæ demonſtratio, rei neceſſitas, contingentia,authoritas aſſerentium.

Negationem firmamus impoſſibilitate, authoritate ſcribentium, ratione. Probationes autem facti, vel artificiales, vel inartificiales erunt,vel coniecturales: artificiales eliciuntur à iuris authoritate, & legibus,à ratione,à iudicatis, ab exemplis,à tortura. Inartificiales erunt, teſtes, inſtrumenta,ſcripturæ aliæ,antiqua monumẽta, vel cenotaphia, lapides antiqui cælati, vel ſculpti. Coniecturæ ex veſtigiis facti accipiuntur:ſic probant necem, telum, cruor, clamor editus,permutatio coloris, oratio inconſtans,ante & poſt factum dicta,facta, communicatáve.

De quæstione quid, quis, quæ, quod sit. CAP. VII.

Habita cognitione quòd res, vel negotium sit, rectè interrogatur quid sit illud.

Quæstio autem quid, petit finitionẽ vel nominis, vel rei, siue substantiæ: vel personæ, per quis, quæ, quod, petit cognitionem. Estq; petitio de eo quod quid est, vel extrinsecè, id est, prout apparet: vel intrinsecè, de non apparente: vel absolutè, sine expressione latentis, vel apparentis.

Petit & hæc quæstio, quid sit in se, quid in alio: quid in se, formaliter, id est, per formam: quid essentialiter, id est, quid in sua essentia, & substãtia propria: quid coëssentialiter, id est, quid sit cum alio. Item in alio, quid id agit, quid operatur, quid patitur in alio, vel per alium: sic in dominante, per quid, est dominatio: in imperante, subiectio: in glorificante, glorificatio. Quærit & quid habeat in se, & in alio. Quid, inquã, habeat in se, continenter vel compositiuè. Continenter, vt totum habet partes, & anima continent facultatem agendi, patiendi, vel propriè, vel appropriatè, & sic in aliis. Quid habeat compositiuè, id est, quã mixtionem ex materia, & forma. Quid autem

in alio

in alio habeat, quærit quid agit in alio: vt omne agit in ſua parte, forma in ſua materia, virtus in potentia, cauſa in ſuo effectu, accidentia in ſubiecto.

Ex hac quæſtione colligũtur rationes & argumenta à finitione nominis, rei vel ſubſtantiæ, ſtatus perſonæ vel conditionis. Itẽ ab apparentibus, ab intrinſecis: ab eſſentia propria, qualis in igne calor: ab appropriata, vt in ſole eſt idem calor.

Modi eſſendi in alio, ex varijs authoribus in vnum ſchema ordinati. CAP. VIII.

Res eſt in aliquo ſequentibus modis.

1 Genus in ſpecie: vt animal eſt in finitione hominis, vt ſuperius in inferiori.

2 Species in indiuiduo: vt homo in Petro, Ioanne, &c.

3 Species in genere: vt homo latet & cõprehenditur ſub animali.

4 Indiuiduum in ſpecie: vt Petrus comprehenditur ſub ſpecie hominis.

5 Pars in toto integrali: vt digitus in manu, manus in carpo, carpus in brachio, caput, pedes, & manus in Socrate.

6 Totum in partibus: quia totum nõ eſt ſine partibus, quãuis totum nõ ſint partes: veluti Socrates eſt in propriis membris, capite, manibus, & brachiis.

7 Accidens in subiecto: vt album in pariete albo.

8 Forma in materia: vt sanitas in frigidis & calidis, humidis & siccis: forma statuæ in ære.

9 In causa efficiente & actiua: vt planta in semine, & sole, & imbribus: omnia in Deo: lectus in ligno: & homo in lumbis patris.

10 In finali causa: vt lectus in requie hominis, quia propter eius quietē fit. Sic dicimus, omnia in optimo & in fœlicitate esse constituenda, id est, prope finem illum, & ad illum consequendum.

11 In loco: vt sacerdos in templo, præses in senatu.

12 In tempore: vt Noë in diluuio, id est, in tempore diluuij: homo in disputatione, in eo scilicet tempore.

13 In vase: vt vinum in dolio, triticum in modio, & sic de aliis alibi conclusis.

14 In gubernatore & potente: vt administratio, imperium in magistratu & lege: nauta in naui.

15 Secundum quandam præcellentiam, & eminentiam: vt calor in sole.

16 Forma naturalis, vt immortalitas in anima, ratio in homine, in igne calor: & proprium in re, vt grauitas in terra, fluiditas

in

in aqua, &c.

17 In commixtione: vt in mulso vinum & mel.

18 Cognitum, in cognoscente.

19 Pictum, in pictura.

20 Deinc, non similiter omnia in omnibus intelligenda. Sed propriè se habet ad omnia vniuscuiusque essentia: in intellectu quidem intellectualiter: in anima verò rationabiliter: in plantis seminariè: in corporibus imaginariè: in eo quod est eodem modò (quod his omnibus superius est) modo quodam intellectuali superessentiali.

Axioma.

Ex diuersitate essendi colligũtur distinctiones rerum, & sermonum: vitatur & cõfusio: Et varietates.

De Finitione. CAP. IX.

QVia in quæstione quid est, respondetur per finitionem, notãdum Finitionem, esse orationem quæ breuiter demonstrat cõtenta vel in nomine, vel natura siue essentia, vel in accidente rei: non secus, ac in rerum corporalium certitudine termini & anguli res ad inuicem distinguunt, & de-

monſtrant. Cæterùm finitionum quatuordecim traduntur ſpecies: quas ad octo reduximus, vel rei, vel nominis.

Definitiones rei, quinque.

1 Eſſentialis, quæ complectitur omnem eſſentiam, & ſubſtantiam rei.

2 Per modum cognitionis, & deſcriptionis, eius quod res facit, vel habet: ex quibus intelligi poteſt definitum per qualitates expreſſas: vt beatus ita definitur, qui non abiit in conſilio impiorum, & in via peccatorum non ſtetit, &c.

3 Quando per comparationem, vel ſimilitudiné rei magis cognitæ, id quod quæritur, quid eſt demonſtratur.

4 A forma ſola ducitur.

5 A materia.

Definitiones nominis, tres.

6. 1 Quę per ſolutionem, vel diuiſionem compoſitionis nominis fit, vt teſtamētum, teſtatio mentis, dicitur notatio.

7. 2 Quæ ab etymologia nominis, vt pertinacia definietur à pertendendo.

8. 3 Secundum analogiam, vel ſimilitudinem rationis, quæ latet in nomine: vt homo dicitur Deus ſimilitudine, participatione, non natura.

Axioma

Axiomata de definitione.

1 Omne æquiuocum, prius distinguendum, quàm definiendum.

2 Non est immorandum in finiẽdis perfectè rebus parui momenti.

3 Antequam perfectam essentialem dare possimus, probè, quantúmve consequî poterimus, intelligere debemus rei naturam.

4 Perfectè omnia definiri nequeunt, eo quod perfectè non possint cognosci, vt Deus: & ideo omnis finitio periculosa est.

5 Genera definiuntur per collectionem naturarum, & differentiarum specierum.

6 Species definiuntur per commemorationem generis, & propriarum differentiarum, alia quibus ab aliis speciebus distinguantur.

7 Indiuidua, adiectione speciei, & proprietatis cuiusdam, definiuntur.

8 Cui conuenit definitio, conuenit & natura finiti, & contrà.

9 Cui non conuenit finitio, nec natura finiti, & contrà,

10 Finitio perfecta non debet esse latior, vel angustior natura rei definitæ, sed debẽt hæc conuerti.

11 Concurrente notatione nominis, & substan

substantiali finitione, sequenda substantialis.

De notis veræ & optimæ finitionis, CAP. X.

EXigitur in optima definitione, vniuersale genus, species, differentiæ, proprium, accidens aliquando, indiuiduum.

Quippe quia omne quod cogitatur, quod est, quod dicitur, quod habetur, definiendum est, vel vt vniuersale, vel vt genus, vel vt species, vel vt indiuiduum: in quibus distinctiones aut differentiæ adhibentur, vel propriæ, vel accidentales, vel numerales.

De Genere.

Genus est, quod plures partes complectitur.

Vsurpatur autem vel propriè, vel impropriè. Propriè, tanquam vniuersale, quod est vnum indiuiduè plura continens: vt vniuersitas. Apud dialecticos, quod habet sub se species, interse, & cum aliis propriè differentes. Impropriè & metaphoricè genus dicetur: vt totum, omne, fons & origo & principium plurium: stemma

Stemmatis & generationis initium: locus multis communis vel habitatione, vel natiuitate: elementa, & principia: compositionis initia: & species specialissima, genus apud Iuriscõsultos interdum. Doctrinarum, vel sectarum nomina, quæ earum assectæ distingunt: cõgregatio hominum, genus ciuile: res pluribus inseruiẽs actionibus, veluti medicamẽtũ pluribus morbis accõmodum, apud Medicos est genus.

Axiomata generis.

1 Ex singulis oritur ipsum vniuersale.
2 Singularia per sensum habere oportet, vniuersalia autem in sensu.
3 Indefinita æquipollet vniuersali, si nihil excipiatur.
4 Generaliter dictum, generaliter est intelligendum.
5 Qui omne vel totum dicit, nihil excludit.
6 Omnia verbo generali comprehendi debent.
7 In toto pars quoque continetur.

De Specie.

CAPVT XI.

SPecies, Cicero vocat formas: vt & Porphyrius vniuscuiusque formam.

Porrò species, variè vsurpatur. Nã apud Grammaticos accipitur pro originali dictionis positione: sic species illis nominũ primitiua, quando aliunde non deriuatur, vt Æneas, cœlum: & deriuatiua, quando aliũde deriuatur. Apud Rhetoricos & Poëtas pro forma & dispositione aspectus faciei: sic quis dicitur specie tristis, hilaris, criticus, &c.

Apud Physicos pro rei similitudine: sicuti dum dicit Aristoteles, speciẽ lapidis esse in intellectu. Et Metaphysicè species sumitur pro forma exẽplari: hinc ideæ, formæ specificæ Platoni & Aristoteli. Communiter autem, & apud Iurisconsultorũ interpretes, pro eo quod in indiuiduo proponitur: ita species illis facti: item pro pulchritudine, vt speciosus pro formoso & pulchro. Apud Logicos pro forma substantiali, & pro natura communicabili omnibus indiuiduis, species ponitur: quæ determinato & certo generi supponitur: vt homo species animalis, id est, res quæ sub genere ponitur, & de qua genus in eo quod quid est, prædicatur.

Axioma

Axioma.

1 Generi per speciem derogatur.

De Differentijs. CAP. XII.

OBseruandum est pro distinctione & dissolutione argumentorum, differentiarum aliam esse accidentalem, aliam substantialem. Accidentalis facit alterum ab altero vel numero, vel communiter, vel propriè: numero, in his quæ differunt per multùm, magis, & minùs, quæ in indiuiduis locum habent: communiter autẽ, ex accidente separabili: sicuti propriè ex accidente inseparabili, vt qui habet oculos cæsios differt à non habentibus.

Substantialis vel essentialis differentias magis propria, facit aliud ab alio: eáque est vel generica, vel specifica. Generica est cùm subiecta sunt diuersi generis: vt equus & ficus habent diuersa genera, animal & plantam. Specifica est eorum quæ proximo generi communicãt: & hæc explicat qualitatem, quæ speciem ab specie facit differre.

In summa, differentia tria facit: primùm diuidit genus, & illud limitat per species,

Secundò constituit species sua distinctione. Tertiò facit differre species ab inuicẽ.

Reliqua quæ ad differentiam pertinent, videre oportet in relationibus post quæstiones.

De Proprio.

CAPVT. XIII.

PRoprium cuique, quod optimum est, apud Platonem.

Vel secũdum Ciceronẽ, proprium cuique, quo quisque vitur vel fruitur. Proprium ideo, quia propiùs alicui potiùs, quàm alij accedat: non ita, nec æquè aliis, ac vni commune.

Quatnor autem modis proprium dicitur: primùm quod alicui soli speciei competit, non omni tamen indiuiduo eius speciei: vt hominis proprium ratione vti, potentia quidem omni homini proprium, sed non actu. Secundò proprium, quod omni indiuiduo alicuius speciei conuenit, excepto casu & impedimento, veruntamen non tantùm ei soli speciei: vt quod homo bipes sit, hoc enim & commune auibus. Tertiò propriũ, quod alicui speciei, & eius omni indiuiduo competit, sed non semper, nec omni tempore: veluti canescere homini, quod non omnibus hominibus

minibus,sed senibus tantùm accidit, vel alia occasione pituitæ. Quartò proprium, quod omni indiuiduo conuenire potest eiusdem speciei,& semper quando voluerit: vt homini proprium esse risibile, hinnibile equo, crocitare coruo.

De Accidente. CAP. XIIII.

ALius tertiúsque vniuersaliter distinguendi modus est per accidens in abstracto consideratum vniuersaliter, non in concreto: veluti consideratur aliter albedo, aliter album.

Accidens apud Aristotelẽ quatuor modis dicitur: primùm id quod est extra naturalem formam & rationem: huiusmodi sunt nominum impositiones. Secundò pro omni ente quod non est substantia: súntque huiusmodi nouem, vt quantitas, qualitas, & alia prædicamenta. Tertiò pro casu & fortuna, seu pro eo quod præter spem aduenit. Dicuntur & apud Medicos accidentia, morborũ symptomata, & morborum causæ, interdũ & morbi ipsi. Quartò accidens vsurpatur pro omni eo, quod in sermone & prædicato appositum facit propositionem per accidẽs, cùm prædicatum non est de essentia: vt homo est Ioannes; alba nix est.

Axiomata.

1 Accidens non poteſt eſſe ſine ſubiecto vel exiſtente, vel conſiderato.
2 Variatio accidẽtis nõ mutat ſubſtãtiã.

De Indiuiduo.

CAPVT XV.

INdiuiduũ id dicitur, quod per diuiſionem tale quod eſt eſſe deſinit.

Indiuiduum vel ratione formæ ſubſtãtialis eſt, vel ratione formæ figuræ externæ. Formæ ſubſtantialis indiuiduum in anima apparet, quæ vna in animas non diuiditur, ſicut nec factum, nec per ſe ſolutio ſtata, neque ſeruitus eundi, agendíve iumẽta, &c. non iura apud Iuriſperitos. Pari modo, ratione formæ figuram apparẽtem adiicientis, indiuiduus erit Petrus, Ioannes, &c. quia in alios Petros ille, vel Ioannes diuidi, citra figuræ corruptionẽ, nequit, nec vna manus in plures: etſi ratione corporis ſecabilis, res per ſe, non contemplata figura, diuidua ſit. Et hoc indiuiduum reale, vt prius legale dicunt Iuriſconſulti.

Indiuiduum pro ſingulari acceptũ, quadrifariam ſumitur: vt aliud ſit indiuiduum demonſtratione, aliud terminatione, alud vagum,

vagum, aliud ex ſuppoſitione. Demonſtratione, quando ſine appellatione res aliqua demōſtratur. Determinatióne, qualia ſunt propria nomina, rebus ex placito impoſita. Vagum, quando cum vniuerſali adiicitur indefinita particularis dictio, quales, quidam, aliquis homo, item, quiſpiam, quodpiam, &c.

Ex ſuppoſitione, cùm ex his quæ dicuntur quoddam ſingulare intelligitur, vt filius Mariæ, pro Domino noſtro IESV CHRISTO.

De tertia quæſtione quotuplex, & de loco diuiſionis.

CAP. XVI.

PRoximum eſt, vt cùm quid ſit vnumquodque dixeris, deinde quotuplex ſit oſtendas: diuiſiones enim nos ſcientiæ compotes reddunt.

Hîc generaliter locus diuiſionis, partitionis, & enumerationis conſtituitur: inter quæ hoc intereſt, quòd diuiſio ſit generis in ſpecies: partitio, totius cuiuſlibet in partes & membra: enumeratio vel diſtinctio, vocis in ſignificata diſtributio.

Vt autē diuidendi quiſque ſibi comparet facilitatem, ſubiiciemus typum diuiſionum.

Diuisio itaque fieri potest modis sequentibus.

1 Generis in species per differētias contrarias & oppositas: estq; hæc integra & perfecta diuisio.
2 Diuisio fit in formas essentiales: vt, corpus aliud animatū, aliud inanimatū.
3 A causa materiali vel à materia: vt, plātæ aliæ à semine, aliæ sine semine nascuntur.
4 Ab his quæ rebus adiacēt: vt, animaliū aliud domesticum, aliud ferum.
5 Et adiacētia, prout in abstracto sumūtur, diuiduntur in ea quibus adiacent: vt feritas alia pardi, alia leonis, &c.
6 Sic ab actibus & iis qui agunt, fit diuisio: vt, hominū alij studiosi, alij segnes.
7 A causis efficientibus: vt, animalium aliud generatur à putredine, propagatione aliud, aliud à sole cum aliis, &c.
8 A variatione factorum: vt, animalium aliud parit fœtum, aliud vermem, aliud ouum, &c.
9 A fine diuerso: vt, rerum aliæ ad voluptatem, aliæ ad necessitatem, aliæ ad bellum, aliæ ad pacem.
10 A diuersis modis tendentibus ad vnū finem: vt, hominū alij ditescunt iustè, videlicet

delicet bonis artibus, alij iniustè ex rapina, furto, aliísve illicitis.

11 A loci diuersitate: vt, animantũ aliæ degunt in paludibus, quædam in aqua, quædam in syluis.

12 A tempore: vt, florum alij æstiui, alij autumnales, alij verni, &c.

13 A cõnexis: vt, hominum alij domini, alij serui, alij ingenui, alij libertini, &c.

14 A contingentibus: veluti, musicorum alij literati, alij illiterati.

15 A dictis: veluti, hominũ alij laudati, alij opprobrio affecti.

16 A partitione similium, vel dissimiliũ. Similium, inquã, facta diuisione in partes toto similes: & ita diuidũtur similares partes, vt, os, caro, neruus, in partes substantia similes. Dissimiliũ partitio fit de partibus dissimilaribus in partes dissimiles: veluti in capite, manu, & similibus, quę nõ diuiduntur in capita, in manus, sed tantùm in alias dissimiles portiones.

17 A sufficienti partium enumeratione.

18 Ab ordine & numero: vt dũ partitio fit in primum, & secundum, &c.

19 Postremò ab omnibus classib⁹ & cellulis speculi nostræ artis, diuisio sumi potest, & ab eorũ contrariis: de quibus loco proprio.

Axiomata.

1 In vera diuisione nullo modo cõsideratur natura prius, vel posterius.
2 Neque maius, vel minus.
3 In partitionibus cuncta permissa.
4 Diuisa participant quidem in natura generis, verùmtamẽ naturas & proprietatem inter se non commiscent.
5 Quod dictum est de toto, habet locũ in aliqua eius parte.
6 Qui totũ dicit, & partes comprehẽdit.

De quarta quæstione, de quo, vel ex quo. CAP. XVII.

IN hac quæstione cognoscitur basis, vel materia, ex qua aliquid fit.

Respondetur itaque ad quæstionem ex quo, vel de quo, tripliciter: vt sit non ab aliquo, nec de aliquo, vt Deus: non de aliquo, sed ab aliquo, vt creatũ omne, Angelus, anima: vel sit de aliquo & ab aliquo, qualia sunt corporea generata, producta, facta, formata.

Fit autẽ aliquid ex alio, vel ex materia sensibili & corporali, vel ex materia spirituali. Ex materia sensibili, vel materialiter mutata forma, vt dum ex panno fit vestis: vel transmutatiuè, siue conuersiuè, vt dum cibus

cibus & potus mutantur in carnem & sanguinem, aliquod metallũ in aliud, lapis in calcem: vel confusiuè per commixtionem, vt dum fit ex aqua & melle hydromel, ex aceto & melle oxymel: vel cõpositiuè, siue constitutiuè, vt dum ex cæmentis, lapidibus, & tignis fit domus, ex anima & corpore homo.

Ex materia spirituali fit aliquid ex alio, veluti quando de aliqua re instituitur tractatio: vel quãdo imagines seu phãtasmata, apprehensa, vel notiones rerum constituunt discursum, vel sermonẽ, vel consiliũ.

Repeto hîc rursum, materiam duplicem esse, primam & secundam. Prima & remota, est id quod primum est, & ad quod vltimum aliud reducitur, quóve corrupto vel dissipato non est materiatum. Secunda & proxima, est quæ ex alia vlteriùs materia, tanquam parte essentiali componitur: vt aurum & argentum in statua, materia statuæ est.

Axiomata quæstionis, de quo, & materiæ.

1 Materia non est separata à corporibus: quia sine ea, non sunt.

2 Qualis materia, tale materiatum.

De

De quinta quæstione, à quo, & per quem.

CAP. XVIII.

PEr hãc quæstionem, authorem, inuentorem, faciẽtem, agẽtem, & originem, aliam tamen quàm materiæ, quærimus.

Fieri autẽ quid poteſt, & dicitur ab aliquo, vel per aliquem, tripliciter: vel conſtitiuè, vel compoſitiuè, vel effectiuè: per inſtrumẽtum actionis, cognitionis, inuentionis, verbi. Inſtrumentũ actionis, ſecundum negotij vel artificij neceſſitatem, variat: velut inſtrumẽta bellica, galea, lancea, clypeus, ſigna, & reliqua id genus, ſunt diuerſa ab inſtrumentis agriculturæ, veluti à marra, raſtro, aratro: vt ſutorum, acus, filum, forfices diuerſa. Dicitur & fieri quid pugno, manu, &c. Cognitionis inſtrumenta ſunt, pædagogi, libri, documẽta, præcepta, & alia ſimilia. Inuentionis, ratio, caſus, fortuna, experientia. Verbum, inſtrumentum Dei fuit in creatione: eſt & in homine, cum vi diuina, miraculorum, ſanitatúmve inſtrumentum: fiúntque per verba, impreſſiones in animo ex auditis.

Axioma.

1 Omnis facultas quæ alicuius cauſa agit, in

instrumenta quærit ad opus apposita.

De sexta quæstione, iuxta, vel secundum quid. CAP. XIX.

HIc locus addit tractationi similitudinis considerationem. Et quæstio hæc habet solutionem, vt sit vel secūdum conceptionem animi, vel præter, vel cōtrà: vel secundū ideas exēplares, quas quis imitatur, vel præter, vel contrà: vel secundum ideas vel formas cœlestes, ad quas inferiora referuntur, vel præter, vel contrà: vel secundum præcepta, leges, canones, mandata, &c. vel secundum rationē temporis, locorum, occasionis, & similium. Conceptio animi habet exemplar, secundum quod ex voluntate fit vel opus, vel oratio. opus autem vel per ichnographiam, leuem, in quā, descriptionē: vel per orthographiā, id est, rectiorem delineationem: vel per scenographiā, id est, per magis politā operationem. Sumitur & exemplar ex protoplaste, pictura, scriptura, imagine. Oratio autem, ex conceptionibus vel dilucidis, vel confusis, vel ambiguis, veluti ad exēplar mentis, similis exeritur. Trahitur etiā in exēplum iam iudicatum, & sufficienter per alia probatum: vt secundū id, fieri quid dicatur bene, vel perperam.

De

De septima quæstione, cuius.

CAP. XX.

HAc quæstione, de possessione, detentione, dominio eorum quæ alterius iuris sunt, agitur.

Respondetur autẽ ad quæstionẽ cuius, quòd sit aut possidentis, aut domini proprietarij, per modos acquirendi possessionem & dominium, per contractus licitos, per vsucapionem ex possessione cum iusto titulo, & bona fide, & tẽpore legitimo habitam: vt titulo pro emptore, pro donato, pro suo, & sic de similibus. Itẽ ad quæstionem cuius respondetur, quòd sit detinẽtis tantùm, vel vi, vel precario, vel clam, vel occupatione, vel custodia, vel ex commodato, vel deposito, vel ex locato. Accedit & accomodæ responsioni, si res dicatur eius, in cuius est potestate. In sua autẽ potestate habet pater filium, filiã nepotes: maritus vxorem: dominus seruũ: tutor pupillos: abbas, prior, pręposit⁹ monachos: episcopus clerum: dux milites: superior inferiores: victor victos: Angelus sibi cõmissa. Sicuti ratione authoritatis, est potestas imperatoris in regulos: regis in subditos: magistratus in res & personas suæ iurisdi-

ctionis

ctionis & territorij: patrisfamiliâs in domesticos: legis in subditos: cuiusque in ea, quæ sua sunt: Dæmonis in obsessos Dei permissione.

De quæstione octaua, propter quid.

CAP. XXI.

CVm De⁹ & natura, ársque, quæ imitatur perfecta, nihil faciant frustrà, sinē meritò, & scopum rerum, & actionum inquirimus. Fines autem diuersi sunt pro rerum varietate, boni, vel mali.

Axiomata.

1 Semper deterius, melioris gratia est, siue sit secundum artem, siue sit secundum naturam.
2 Semper cuique expetendum est, cuius frui est summum.

De nona quæstione, quare.

CAP. XXII.

QVia etiam proprium est hominis, nihil temere, sed cum ratione agere vel dicere, cùm sit animal rationis particeps, in hac quæstione fit inquisitio rationis, vnde fit hinc transitus ad alias classes probationum.

SYNTAXEΩN ARTIS MIRABILIS, LIBER TERTIVS.

De nomenclatura relationum distinguentium. CAP. I.

TRes triades distinctionũ sunt. Prior docet in quo res differãt, cõueniãt, vel cõcordẽt, vel contrariæ sint inter se, cum aliis, ratione accidentis vel substãtię, seorsum vel simul. Secunda trias habet topica à principio, medio, fine rerum, & de illis agit. Tertia differẽtias venatur ab eo quod maius, quod æquale, quódque min⁹ est. Et ita nouem sunt hîc sedes argumẽtorum, à differentia, cõcordantia, cõtrarietate, principio, medio, fine, maiore, æquali, minore.

De differentia, & concordantia. CAP. II.

QVæ dicentur de differẽtia, eadem dicta censeantur de concordantia, per contra

contrarium.

Differentiarum & concordantiarum alia communis erit, alia propria, alia magis propria. Communis, quam facit quodlibet accidens separabile quod inest, ratione cuius quid & à seipso & ab aliis differt: hæcque differentia est separabilis. Propria est, quam constituit omne accidens proprium & inseparabile, vt coru⁹ differt à ligno accidente inseparabili, nigredine & albedine: hæcq; differentia est inseparabilis. Magis propria est, qua quid differt ab alio essentialiter: sic hęc differẽtia aliud ab alio facit.

Differentia esse potest dictorum, factorum, vel actionum, & rerum, siue res inanimatæ sint, siue animatæ, siue corporales, siue spirituales.

Omnis differentia vel cõcordantia colligitur vel ex primis, vel secũdis intentionibus. Primæ intentionis sunt, qua humana cognitio vt proximiora corpori subiecto, vel rei, primùm contemplatur: cuiusmodi sunt essentialia, realia, accidentalia. primæ intẽtionis dicta, habita ratione nostræ cognitionis. Secundæ intentionis ea sunt, ad quæ secundo loco cõsideratio nostra post priores intentiones attollitur: cuiusmodi sunt genera, species, numeri siue indiuidua.

Latiùs & vberiùs, Differentia & cōcordantia vel eſt nominis, vel rei.

Nomen diducitur in incomplexum, ſignificans, & complexum.

Incomplexum eſt, quod ſeorſum orationem non conſtituit.

Significans eſt, quod ſignificat ſeu demonſtrat aliquid vel propriè, vel vniuocè, vel æquiuocè, vel comparatiuè, vel communicatiuè, ſecundúmq; vſum loquendi, vel tranſlatiuè ſeu metaphoricè. Propriè, quando nominis & ſubſtantiæ ratio eſt cōmunis. Æquiuocè, cùm ratio ſubſtātiæ eſt diuerſa, & nomen commune: ſiue ſit æquiuocum à conſilio, ſiue à caſu, ſiue per analogiam. Eſt autem æquiuocum à conſilio, quando vnum aliquid principaliter nomine illo ſignificatur, & aliud minùs principaliter: à caſu, quando ſignificantur plura æquè principaliter: per analogiam autem, quando per ſimilitudinem rationis. Sicuti & metaphoricè ſeu trāſlatiuè poteſt differentia vel conuenientia elici per analogiā, ſimilitudinem, oppoſitionē, varias ſuppoſitiones, per varias ſcientiarū acceptiones.

Complexum nomen, eſt illud quod orationis eſt conſtitutiuum. In oratione autē, differentia & concordantia conſideratur ſubiecti & prædicati, & modus eorum: patientis

tientis

tientis & agentis,& quod vltra ea,varię attributiones,variæ ſuppoſitiones,variæ applicationes.

Realis vel rerum differentia,ex diuiſionibus facilè colligitur:vt quãdo fit diuiſio totius generalis,integralis,accidẽtalis. generis in ſpecies: ſpecierum in indiuidua: totius in partes: cauſæ in effectus: ſubiecti in accidentia: virtutis in operationes: ſubſtantiæ in ſuas potẽtias: abſoluti in ſua comparata: vnius in attributiones varias, per modos exiſtendi vel eſſendi: mixti in ea ex quibus fit mixtio:compoſiti in ea ex quibus componitur:continui in continuãtia: diſcernentis in diſcreta: ſuppoſiti vel ſubiecti in materiã & formam: termini in ea quę ad eum concurrunt:ſtirpis ſeu proſapiæ in cognatos & affines, aſcendentes, deſcendẽtes & collaterales: artis & inſtrumenti in ſubiectas ſibi materias, & partes.

Sic de concordantia, vt alia ſit eſſentialis,integri,accidẽtis: ſpecierum in genere: indiuiduorum in ſpecie: partium in toto: effectuũ in cauſa: accidentium in vno ſubiecto:operationum diuerſarum in virtute vna: facultatum in communi ſubſtãtia:cõparatiuorum in abſoluto & poſitiuo:attributionum variarum in vno cui attributio: modorum eſſendi in eſſentia: mixtorum

in mixtione:compositorum in composito: continuatorum in continuato : discretorũ in discernente : materiæ & formæ in supposito:extremorum in medio:sistématum, proximiorum, affinium in stipite vel stirpe : operationum vel actionum in operante vel instrumento.

In summa etiam differentiæ & concordantiæ peti possunt à principiis & cellulis classium secundæ partis speculi artis.

Porrò vt faciliùs differentiarum & concordantiæ habeatur ratio, subiiciam quædam quæ se eas habere doceant.

Syntagma differentiarum.

Aliud.
Alterum.
Confusio ex pluribꝰ.
Discordia.
Discretio.
Disparitas.
Disproportio.
Distinctio.
Dissimilitudo.
Dissonantia concentuũ in harmonia.
Distantia.
Diuersitas.
Diuisio.
Inæqualitas.
Intercapedo.
Longinquitas.
Multiplex.
Multiplicatio.
Mixtura plurium.
Nomina, quia distinguũt propria, agnomina, cognomina, appellatum.
Non idem.
Pluralitas.
Pronomina.
Prępositiones omnes singu

singulares, & demonstratiuæ.
Remotio.
Separatio.
Temperatura, dissimilium partium penetratio.
Varietas.

Istis opposita habent concordiã: & præter hæc adsunt adhuc alia, quæ concordiã indicant.

Amicitia.
Æqualitas.
Communio.
Coniunctio.
Copula.
Conuenientia omnis: vt contractus, consensus, matrimoniũ, societas, pax, & similia.
Consonantia.
Concentus.
Continuum.
Harmonia,
Idem.
Paritas.
Proportio.
Similitudo.
Vnitas, siue ea sit totius, vt membrorũ in corpore: vel conformitatis, vt dũ dicitur vnus animus, vna volũtas, inéstq; similitudo: vel attributionis, quãdo pluribus vnum tribuitur, vt dum vna fides dicitur.

Axiomata.

1 Pares cum paribus facilè congregãtur.
2 Argumẽtum receptum est à simili affirmatiuè, à dissimilibus negatiuè.
3 Simile simili, in aliquo communicat.
4 Nullum simile est idem.

De contrarietate vel contrario.

CAPVT III.

HIc contrarium, generaliter vſurpatur pro omni oppoſitione. Oppoſitio erit vel terminorum complexorum ſiue propoſitionum, vel terminorum incomplexorum, vel rerum.

Oppoſitio terminorum complexorum ſiue propoſitionum eſt, quãdo propoſitiones pugnant inter ſe vel quãtitate, vel qualitate, veritate, aut falſo. Propoſitio quãta, quadruplex eſt: vniuerſalis, cuius ſignum eſt omnis, nullus: particularis, per quidam, aliquis, ſignata: indefinita, quæ effertur cum termino communi ſine ſigno, vt animal eſt corpus: ſingularis, quæ fit cum cõmuni termino addita demonſtratione, vt hic, ille, iſte homo. Ad qualitatẽ propoſitionis pertinent, verum, falſum, affirmatio, & negatio.

Recipiunt autem hæ propoſitiones, oppoſitionem vel contrariam, aut ſubcontrariam, aut contradictoriã, aut ſubalternam. Contraria, eſt vniuerſalis negatiua cũ vniuerſali affirmatiua, vt omnis, nullus. Subcõtraria, dum vna propoſitionum eſt particularis vel indefinita affirmatiua, altera indefinita vel particularis negatiua. Contradictoria tum probè cõcepta eſt, quãdo

fit

ſit oppoſitio affirmationis & negationis, quatuor vna concurrentibus: ſi de eodē ſecũdum rem & vocem, ſi referantur ad idē, vel ſint ſecundum idem, ſi teneantur ſimiliter, & ſi eodem tempore. Subalterna eſt, dum altera propoſitionũ oppoſitarum eſt vniuerſalis affirmatiua, altera particularis, vel ſingularis, vel indefinita.

Terminorum incomplexorum, quorum ſignificata mutuò pugnant, oppoſitiones generaliter quatuor ſunt: ſic erit oppoſitio vel relatiuorum, vel contrariorum, vel priuantium, vel contradicentium. Relatiuorum, vt pater, filius, duplum & ſimplum ex collatione, Ciceroni: contrariorum, quæ aduerſa vocat Cicero, vt albũ, nigrum: priuantium, vt nox, dies: contradicentium, vt albus eſt, albus non eſt.

Rerum oppoſitiones fiunt ratione localis ſitus: vt oppoſita dicuntur, ſurſum, deorſum, dextrorſum, ſiniſtrorſum, antè, pòſt, infrà, ſuprà.

Axiomata.

1 Vſque ad contrarietatem initia & ſequentia differre non poſſunt.

2 Quorum eſſe contrarium, horum & ratio & ſermo contrarius, & proprietates.

3 Contraria ſeſe inuicem fugãt, & ſimile

attrahit sibi simile.

4 Relatiuorum vno posito alterum per consequens ponitur.

5 Substantijs nihil est contrarium: sic substantia equi non est contraria substantiæ hominis, &c.

6 Quantitas non habet contrarium: sic cubitum tricubito non est contrarium.

7 Substantiæ susceptibiles sunt contrariorum, vnum & idem numero remanentes. Dico autem susceptibiles esse contrariorum, non autem suscipere contraria. nã possunt quidé successiuè, vnum post aliud, in se contrarium suscipere, non autem ambo simul: vt nunc corpus friget, postea calet, sed non simul eodem momento.

8 Habitus non suscipit contrarietatem.

Contrarietatem vel oppositionem hæc referunt.

Abrogatio.	Corruptio.
Accusatio.	Derogatio.
Æmulatio, quæ contentionis genus.	Demolitio.
	Destructio.
Bellum.	Disiunctum.
Contentio.	Dissensus.
Contrarium.	Diuortium.
Contradictio.	Inimicitiæ.
Controuersia.	Iniuria.

Ira

Iurgium.
Lis.
Negatio.
Oppoſitio.
Repudium.
Repugnantia.
Reſiſtentia.
Pugna.
Pertinacia.
Priuatio.
Præpoſitiones accuſatiuo deſeruientes, vt aduerſus, contra, &c.
Zelotypia, diſcors animus.

De Principio. CAP. IIII.

DE principio diſputatio latè patet, cùm nihil ſine principio ſit præter Deum: qui cùm omnium principium ſit, tamen principio caret, & fine.

Principium eſt id, ex quo aliquid oritur, & in quod extremum omnia recurrũt: vel id, à quo aliquid procedit.

Principia omnia aut communia, aut propria ſunt. Ea autem vel ſunt, vel fiunt.

Sunt quidem à natura ſeu ſubſtantia, vt homo hominis, planta plantæ principium: & in rebus immobilibus qualitatem dixit Ariſtoteles principium. Conſtituunt & naturale principium rerum omnium Cahos: ex quo poſtea materia, forma, elementa, quibus & aliqui addunt atomos. Facit & Ariſtoteles priuationem principium.

Fiunt autem principia vel à cauſa efficiente, vel à caſu, vel à fortuna, vel ab arte.

Eſt & in homine ſolo principium actionum, quia is ſolus agere videtur. Sunt & cognitionis principia, vel elementa cuiuſque artis & præcepta prima, vel demonſtrationes, potiſſimùm in mathematicis.

Rurſum ſignificationis principium erit vel vniuerſale, vel accidentale, vel inſtrumentale, vel originale, vel poſitionis ſeu termini à quo, vel ordinis, vel priuationis, vel operantis & agentis.

Vniuerſalia principia ſunt, veluti genus, ſpecies, differentia, prædicamenta.

Inſtrumentale eſt vel materiæ, vel figuræ ſeu formæ, vel doctrinæ, vel continentis: aut motus, qui quidem eſt principium vel generationis, vel corruptionis, vel alterationis, vel augmentationis, vel diminutionis.

In Ordinis principio prius multis modis dicitur, vel natura, vel ordine, vel ſitu, vel definitione, vel cognitione. Natura, vt minor numerus natura maiore prior, animal prius homine. Tempore, vt Abele prior Adam fuit, inſtitutio ſubſtitutione. Ordine, vt in Grammatica literæ priores ſyllabis. Situ, vt ratione noſtræ habitationis nobis prior ſphæra Lunæ ſphærâ Mercurij, fundamenta ſuperædificatione priora. Definitione vel determinatione, vt dum pri

primum ex placito dicimus consensu: vt aliquis magistratus alio in honore prior. Cognitione, vt vniuersalia nobis priora ipsius particularibus & singularibus.

Priuationis principium, formæ sunt secundum Aristotelem.

Operantis & agentis principium, id per quod aliud fit: vt instrumentum prius eo, quod per instrumentum fit.

Axiomata.

1 Omne quod est, vel est principium, vel est ex principiis.

2 In terminis prioris & posterioris posterius sine priore esse nequit.

3 Lapsus ab initio in elementis & principiis postea cogitur multa falsa subiicere.

4 Principiis mutatis multa quę hinc consequuntur mutari necesse est.

5 Negatis principiis quæ ex iis consequuntur negata videntur, sicut ex affirmatione eorundem admissa consequentia.

6 Principium rerum quæ semper sunt, aut semper fiunt, nullum esse quærendum, non rectè asseritur.

7 Principia non recipiunt quæ rerum sempiternarum sunt.

8 Difficile est quæ malo inchoata sunt princi

principio bonum ſortiri exitum,& contrà: quod ſi fiat, mutetur principium & aliud fiat neceſſe eſt.

9 Poteſt aliquid eſſe principium,medium, & finis,ſed diuerſis reſpectibus, nõ eodem remanente modo.

Synopſis eorum,quæ quodammodo principium continent.

Agens.
Antecedens.
Authoritas.
Acquirendi omnes modi.
Cauſa.
Coactio.
Electio.
Genus.
Generatio.
Genera , principia ſpecierum.
Impreſſio.
Influxus.
Ingreſſus omnis, & quę ingreſsũ prę-bẽt primum,vt li-men,ianua,&c.
Initium.
Mandatum.
Metus.
Nobilitas, principiũ ſplendoris, digni-tatis,& generis.
Origo.
Obligatio, principiũ debiti.
Præcedens.
Prius prior.
Prædicamenta om-nia.
Priuatio, prout prin-cipium Ariſtoteli.
Producens.
Proximus.
Præpoſitiones abla-tiuo deſeruien-tes.
Species reſpectu in-diuiduorum.

De

De Causis. CAP. V.

SEd quia inter principia annumerantur causæ, trademus etiam earum breue schema.

Causa itaque diuidetur primùm in propriè causam; & in eam quæ impropriè vel metaphoricè causa dicitur.

Rursum propriè causa erit vel diuina, vel humana.

Diuina, volũtas Dei est, omnium causa: in Deo quippe causę causarum, & primordiales causæ: estque Deus omnium causa, vel effectiuè, vel permissiuè.

Humana causa, vel efficiẽs, vel formalis, vel materialis, vel finalis, vel exẽplaris est.

Efficiens est, ad cuius actionem sequitur effectus: veluti ignis calefaciendo aquam, eam reddit calidam. Ordo autem, quo causa efficiẽs facit, hic est, quia disponit, præparat, conciliat, perficit. Efficientium autem causarum quædam est antecedens procatartica, quædam coniuncta. Item alia totam producit rerum substãtiam, (ea causa, solus Deus, qui creando totam producit.) alia producens secundum partem: hæcque est agens creatum, quod solùm introducit formam in materia, verùm non producit materiam, saltem primam.

primam. Deinceps & efficientium alia vniuersalis, alia particularis. Vniuersalis causa efficiens, quæ potest effectus plures distinctos specie producere: talis Deus, qui propria virtute producit: sic etiam sol, causa cum planetis reliquis hæc inferiora producens. Particularis est causa efficiens, quæ vnum solum producit effectum: vt homo producit hominem, arbor quælibet proprium fructum. Posttemò & causarum efficientium alia subordinata essentialiter, alia subordinata accidentaliter. Subordinata essentialiter est, quando vna causa sine alia agere nequit, veluti luna sine aliis non operatur planetis: sic in generatione homo & sol causæ subordinantur. Subordinata causa accidentaliter est, veluti in motu lapidis per baculum, manus & baculus subordinantur accidentaliter.

Formalis causa est, quæ dat esse intrinsecè per se ipsam: vt anima, rei animatæ causa. Dico intrinsecè, vt differat ab efficiente & finali, quæ dant extrinsecè esse: dico etiam per se ipsam, vt differat ab efficiente, quæ actione sua dat causam. Porrò hæc formalis, vel idealis, vel essentialis est, vel accidentalis. Causa formalis duo potissimùm agit. primùm facit aliud ab alio differre:

differre: secundò restringit materiam primam à potentia ad actum, vt calorem ad ignem, ad hominem, ad arborem, colorem ad rubrum, ad album, &c. & ita dat esse rei.

Materialis causa est, quæ recipit formã & conseruat eam: quia præter animam rationalem nulla res habet esse per se, sed in alio, scilicet in materia. Quamobrem separata à materia corrumpuntur, vt anima bruti corrumpitur mortuo corpore animali: habéntque tandiu esse, quandiu in materia recepta sunt. Causa itaque conseruationis in esse, est materia: neq; accidentia sunt, vel conseruantur sine materia secunda cui hærent: nec anima intellectiua actu est, nisi quandiu existit in corpore, velut in materia.

Finalis causa est, quæ incitat & mouet agentem ad agendum, nempe alicuius gratia: sic sanitas, medicinæ causa: æqualitas & bonum, causa finalis iudicij, & omnium magistratuum. Erit autem finalis, vel impulsiua, vel subordinata, vel vltima.

Exemplaris est idea secundũ Platonem.

IMPROPRIE & metaphoricè causa est dicta primùm occasio, vnde quærere causam dicimus pro occasione. Deinc ratio, vt dicimus causam reddere. Item controuersia iudicialis, dicta Græcis δίκη: cuius

cuius genera tria ſunt, nempe τὸ ἐπιδεικτικὸν εἶδος, id eſt, demonſtratiuum genus: ſecundum τὸ συμβουλευτικὸν, deliberatiuum: tertium τὸ δικανικὸν, iudiciale: in quibus conſideramus qualitates, ſi honeſtum, ſi admirabile, ſi humile, ſi anceps, ſi obſcurum genus ſit.

Alia cauſarum diuiſio per modos quibus operantur.

Cauſæ à modis quibus operantur, diuiduntur in priores & poſteriores, per ſe, per accidens: in ſimplicem, & compoſitam: in eam quæ eſt in potentia, & quæ in actu: in extrinſecam, & intrinſecam: in communem, & propriam. Priores cauſæ dicuntur & ſuperiores, & mediatæ, & remotæ: vt ſol eſt cauſa remota generationis hominis. Poſteriores cauſæ, vel proximæ, vel propinquæ dicuntur: vt homo cauſa proxima generationis hominis. Per ſe cauſa eſt, quæ propria virtute producit effectum. Per accidens autem, quæ non ſecundum propriam virtutem producit effectum, ſed in quantum coniungitur effectui per ſe, vel aliæ cauſæ per accidens. Prioris exemplum eſt, vt qui remouet columnam cui innititur ædificium, cauſa eſt per accidens, iuncta effectui per ſe, cur ædifi

ædificium collabatur. Secundi mẽbri exẽplum in hac propositione erit, Nobilis vir legit: nam quod quis sit nobilis, per accidens est, iunctum alteri accidenti, nempe lectioni. Cæterùm per accidens oriuntur causę vel à casu, vel à consilio, vel à fortuna, vel ab occasione: à casu, veluti quando nihil agenti, aliquid sine proposito accidit: à consilio, quando per inquisitionem ex proposito aliquid aduenit: à fortuna, dum ei qui agit, aliquid citra eius actionis propositum contingit: ab occasione, dum ex modico principio alia facilè sequuntur.

Simplex causa, sicuti dum perficiẽs vna absoluit causa: ibi enim adest quod perficit estque hæç causa, prolata per terminũ incomplexum.

Composita causa, quæ terminis cõplexis significatur, vt, homo hispidus perficiens perfecit: ibi enim causa per se, perficiens, per accidens autem, hispidus.

In potentia causa esse dicitur, quæ actu non efficit, sed quæ potest efficere, vel causare: quæ exprimitur per nomen verbale, quale lector, auditor, creator, dominator, &c. quibus significantur qui possunt legere, audire, creare, dominari, &c. quanquam actu non id agant.

In actu causa est, quæ agit, vel effectum

causat & producit: quæ exprimitur per participium præsentis temporis, vt, legẽs, audens, creans, dominans, &c. Reliquæ causę per se satis patent. Si quis autem desideret cognoscere quæ causæ sint in nostra potestate, quævé extra nos, consulat diuisiones potestatis, de quibus in classe transcendentium dicitur.

De Medio. CAP. VI.

Via qua peruenitur ad finem, Mediũ est, quod ab extremo vtroque æquè distat.

Medium autem vel rei solius, vel orationis solius, vel rei & orationis simul.

Medium rei, exempla plura habet & distinctiones: tale enim constituit commixtio, vnde vnum: coniunctio, cui extrema adhærent: mensura, inter inæquale & mensuratum. Eiusmodi, æquale, iustum sine differentia, participatio, comprehẽsio, duo vel plura continens: via, per quam ab vno loco in alia æquali spatio itur: priuatio, ab eo quod fuit ad id quod est trãsitus: destructio, qua ex vno aliud: constructio: his enim postremis mediis forma mutatur rerum: medium & mediocritas: temperamentum: instrumẽta, media operis & artis.

Orationis media, negatio & affirmatio: in

in quibus adhuc aliud medium, tacere. Illa autem media dicuntur ratione expressionis mentis & expressi. Est & orationis medium, problema: destructio propositionis: coniũctio verbalis, vt, vel, ve: item dictiones, inter, intra.

Ex quibus patebit, si coniungantur, quid sit medium rei & orationis simul.

Axiomata.

1 Media, diuersorũ cõparatione, & exuperare & deficere possunt, sicut & æquale.

2 Quę magis à medio absunt, magis opposita existimantur.

3 Medium in omnibus tenere, optimum.

Synopsis eorum quæ medium quodammodo continent.

Æquum, æquale.
Affirmatio.
Coniunctio.
Comprehensio.
Constructio, mediũ collectionis.
Destructio, mediũ dissolutionis.
Indifferens.
Instrumentum.
Iudex.
Magistratus.
Mediocritas.
Mensura.
Negatio, medium solutionis.
Participatio.
Pecunia, mediũ commerciorum.
Priuatio.
Proxeneta.
Tacere.

Virtus omnis, medium inter exuperantiam & defectum, in quibus vitia.

De Fine. CAP. VII.

VEtus adagium est, nõ statim cum initio finem sperandum: ideo de medio anteà dictum.

Generaliter tot modis finis dicitur, quot principium, & medium, post quæ finis.

In summa, finis vel est priuationis, vel termini, vel consummationis, vel consumptionis, vel corruptionis, vel intentionis, vel extremi. Priuationis autem est, vel naturalis, vt mors, corruptio: vel moralis: vel artificialis, cùm artifex formam priorem tollit, vt dum fusione statuę figuram elidit. Termini finis, exemplum habet limitem. Consummationis finis, in perfectione determinata est operis. Finis consumptionis, dum aliquid deficit: sic dicimus finẽ cibi, candelæ, materię, formæ, & dum quippiam desinit esse, operari, pati, dicere, credere, opinari vel aliud facere. Finẽ corruptionis norunt omnes. Intentionis autem finis est, id, ad quod quippiã dirigitur, siue sit mẽs siue actio. dicitur & scopus, & id cui[9] gratia aliquid fit: sic finis medicinæ, sanitas, finis iuris, iustitia. Finis extremi, est ve-

sub

ſubſtantiæ, vel accidentis, vel temporis, vel loci, vel quantitatis, vel qualitatis.

Axiomata.

1 Omne quod naſcitur, & finem habere neceſſe eſt.

2 Non omnes fines perfecti, ſed ad aliud quiddã: & propter vnum quodque tale: & illud maius.

3 Ignorata finali cauſa, ignorantur & ea, quæ ad eum finem pertinent, & eius gratia ſunt.

4 Omnia in natura, alicuius finis gratia, nec temere ſunt.

5 Nullus in reb⁹ creatis proceſſus ad infinitum, quia creata determinata ſunt.

Synopſis eorum quæ finem quodam-modo continent.

Acceptilatio.	Implementúm.
Conſummatio.	Limes.
Conſumptio.	Mors.
Corruptio.	Nouatio.
Effectus.	Obiectum.
Euentus.	Perfectio.
Exitus.	Portus.
Extremum.	Poſtremum.
Iuramentum.	Priuatio.
Intentio.	Putrefactio.

Propositum.	Status.
Quies.	Sententia iudicialis.
Scopus.	Solutio.

De Maiori, Minori, & Aequali.

CAP. VIII.

MAiora aliis, excedũt: minora, ab aliis deficiũt: quæ sine excessu & defectu similia æqualiáque dicuntur.

Cæterùm maioritas (liceat vti verbo artis) & minoritas, atq; æqualitas inter substantiam & accidẽs esse potest, ordinis, dignitatis, præstantiæ, numeri, qualitatum, ætatis, corporis, spiritus. Ordinis, vt maiores in stemmate antiquiores, & senatores maiores, minorúmve gentiũ. Dignitatis, vt imperium, maius magistratu. Præstantiæ, vt in æstimatione negotiorum & eorũ consequentia. Numeri, maioris vel minoris partis, vel æqualis. Qualitatis, vt sanior, melior pars, &c. Ætatis, vt senis & iuuenis. Corporis vel molis, vel quę eorum sunt, vt procer⁹, pygmę⁹, &c. Spirit⁹, & quę ei⁹ sunt.

Axiomata.

In eo ꝙ plus est, & qđ minus est cõtinetur.

Synopsis eorum, quæ maius & minus & æquale refferre videntur, colligi potest ex principio magnitudinis in transcendẽtib.

SYN

SYNTAXEΩN ARTIS MIRABILIS, LIBER QVARTVS,

Vbi de Transcendentibus.

De Bonitate. CAP. I.

BOnitas, quasi ens boni.

Itaque bonitas est ens, fons causáque & origo boni totius, & essentiæ, & actuũ, qui priuatione non superantur in eodem subiecto & tempore.

Omnia quæ sunt, vel bona, vel mala, vel adiaphora sunt. Adiaphora, bona vel mala esse possunt, vti voluntas, otium, voluptas, & similia.

Diuisio bonorum.

BOnorum alia sunt bona finis, alia propter finem: & ideo rursum bona quædam secũdum quid, alia simpliciter. Secun-

dum quid, vel potentia naturæ quæ adesse consueuit, vt pueris & furiosis inest potẽtia bonum rationis: vel secũdum alterius, non præsentis considerationem. Simpliciter bona dicuntur quatenus res tales sunt actu, potentia in actum deducta, siue sint morum, siue actionum, siue accidentium.

Tertiò, bonorum alia necessaria, alia nõ necessaria. Necessaria, veluti vita, pudicitia, libertas, liberi, coniuges, cognati, parẽtes: per se eligibilia, vt virtutes, & similia. Non necessaria, quæ aut per se expetenda, vt munera, honores: vel ratione alterius optanda, quia aliquod adferant commodũ: qualis est mercatura, ratione lucri: victoria, ratione pacis: & vt alia nobis quæramus, opes.

Quarta bonorum diuisio, in eorum electione obseruãda: vt aliud bonum sit perfectè absolutum, aliud bonum secundum quid, aliud imperfectum. Bonum perfectè absolutum, Deus solus, summum bonum. Bona perfecta secundum quid, sunt aut ratione conuenientis naturæ propriæ, certæ speciei, vel generis, vel determinationis: aut relatione ad aliud magis perfectũ. Imperfectum bonum est, quod aliud desiderat.

Ista, & alia bona rursum diducuntur in bona

bona animi, corporis, externorum siue fortunæ.

Colligi & aliæ bonorum possunt distinctiones, à substantiis & accidentibus.

Gradus autem bonorũ, tres. Primus & supremus, supra ideas, in Deo, ens, genus ad omnes ideas, Deus ipse omnium creator. Secũdus, inter ideas, in his quæ perfectiones rerum significant, sicuti dicimus ideam iusti iustum, honesti honestum: imparticipabile quippe est bonum, nisi sit in essentia. Tertius gradus, in bono à nobis participabili sub essentia: sic bona omnis essentia secundum naturam, quia omnia esse appetunt.

Contrarium bonitati malum.

Synopsis eorũ quæ bonitatem referunt.	*His repugnant.*
Acceptabile.	Repudiandum.
Accommodum.	Incommodum, malè conueniens.
Actio.	Otium.
Æquum, iustum.	Iniquum.
Benemeritum.	Malemeritum.
Beatitudo.	Infœlicitas.
Benignum, & omne cõpositũ ex bene, vt benedictio. &c.	Ferum, malignũ, immite. omne cõpositũ ex malè, vt maleficium

	leficũ, maledictio.
Communicatio, vt liberalitas.	Reſtrictio, auarum, tenax.
Commodum.	Incommodũ, damnum, damnoſum.
Commodatum.	
Conceſſum precariò.	
Congruum.	Incongruum, diſpar.
Conueniens.	Inconueniens.
Conſtructio.	Deſtructio.
Dans fructum.	Sterile.
D bitum.	Indebitum.
Deſiderabile.	Fugiendum.
Dei dona & facta.	Opera contra Dei mandata.
Dignum, dignitas: vt honor, magiſtratus.	Indignum.
Diffuſio.	Parcitas nimia.
Donatio.	
Eſſe, eſſentia.	Non eſſe.
Fœlicitas.	Infœlicitas.
Synopſis eorũ quæ bonitatẽ referunt.	*His repugnant.*
Gratum.	Ingratum.
Honeſtũ, honeſtas, decus.	Inhoneſtum, turpe, dedecus.
Mortis, & eorũ quæ	Obliuio incõſiderata mor

mortem ſequuntur cogitatio.	eorum quæ mortis ſunt.
Nobilitas, nobile, clarum.	Ignobile, ruſticitas, rude, inciuile.
Pax.	Diſſidium, diſſentio.
Perfectio.	Imperfectio, imperfectum, mancum.
Pulchrum.	Turpe & deforme.
Ratio, rationabile.	Irrationale, temerarium.
Sanctum.	Pollutum.
Tranquillum.	Inquietum, turbidũ.
Verum.	Mendacium, falſum.
Vtile, lucrum.	Iactura rerum, ſine vtilitate.

Bonitatis axiomata.

1 Vna eſt bonitas naturâ & eſſentiâ, eaque increata, Deus: reliqua, bona ſunt participatione, aut per creationem.

2 Tot ſunt ſpecies mali, quot & bona, et contrà: & quæ de vno affirmatiuè, eadẽ de contrario negatiuè dicta cẽſentur, & contrà.

3 Bonitati ineſt bonum eſſe, & bonũ facere poſſe: conſideratur & in eadem bonitate id quod bonum fieri poteſt.

4 Bonum, mali eſt remedium: malũ, velut morbus.

5 Bonum

5 Bonum, dilatandũ: malum, contrahẽdũ.

6 Bonũ & studiosum fieri potest animal, naturâ, moribus vel consuetudine, ratione & doctrina: naturâ, cùm nascitur: moribus, cùm imitatur: ratione, cùm docetur & ratiocinatur.

Axiomata circa electionem boni.

1 Bonũ melius, eligibilius. In malis duobus vtrunque si fieri possit vitandũ, saltem peius potiùs est fugiendum.

2 Melius dicitur, collatione alteri⁹ boni minoris, id est, quãdo id quod meli⁹ dicitur, id quod minus est cõtinet, & aliud quippiam prętereà: malum maius, quod magis & plus adimit ab eo quod bonum est, vel quod bono magis officit.

3 In bono finis vix erratur: facilè tamen decipimur in bonis ad finẽ tendentibus.

4 Præstantiora bona finis, bonis tendẽtibus ad finem.

5 In vnaquaque arte licita bonum inuenitur secundum artem, & melius.

6 Quantò finis præstantior, tãtò melior.

7 In homine bona meliora animi, quàm corporis.

8 Bonum perfectũ melius imperfecto.

9 Necessa

9 Necessaria bona innecessariis præponenda.
10 Et plura paucioribus.

De Magnitudine. CAP. II.

MAgnitudo est extẽsio vel intẽsio cuiusque rei, ex qua magna dicitur.

Magnitudinum alia increata, alia creata: alia in potentia, alia in actu: alia perfecta, alia imperfecta. Increata, est illa quæ immensa, indeficiẽs, infinita, superessentialis: Dei scilicet, & De⁹ ipse. Creata, vel spiritalis, vel corporalis est: spiritalis, est quę intensionem non extẽsionem propriè habet, vt Angeli, & animę magnitudo: corporalis, quæ molem habet. In potentia illa est, quę dicitur in fieri. In actu, in eo quod est. Imperfecta autẽ dicetur, ratione alterius corporis magis absoluti: sic linea, minor superficię, illa enim vnam, hæc autẽ duas habet dimensiones. Perfecta dicetur corporum magnitudo, vt corporis, quæ tribus cõstat dimẽsionibus, lõgitudine, latitudine, profunditate. Item perfecta erit, ratione destinationis seu determinationis factæ, aut ratione distributæ naturæ.

Dicetur & in homine magnitudo esse triplex, corporis, animæ, externorũ. Est in corpore magnitudo. proceritas, crassitudo, &c.

do,&c.In anima, magnanimitas, audacia, &c. Inter externa, opes,dominatio, imperium, &c.

Synopsis eorum quæ magnitudinem referunt.	*His repugnant.*
Abundantia.	Penuria.
Amplitudo.	Angustia.
Adiunctio.	Diminutio.
Auctio.	Detractio.
Capacitas, comprehensio, continens.	Incapacitas.
Communio.	Partitio.
Copia.	Inopia.
Dignitas omnis, & maiestas.	Status priuatus.
Diuitiæ.	Paupertas.
Excellentia, excellens.	Vilitas.
	Infimum.
Egregium.	Restrictio.
Extensio.	Nihil.
Essentia omnis.	Defectus.
Exuperantia.	Infœcunditas.
Fœcunditas.	Sterilitas.
Fertilitas.	Mésurabile & apprehensibile.
Immensum.	
Infinitum.	Finitum.

Inflatio

Inflatio,tumor.	Depressio.
Insigne.	Obscurum.
Intentio.	Remissio.
Liberalitas.	Auaritia.
Multitudo.	Pauci.
Sublime.	Infimum.
Sufficientia.	Insufficientia.
Vehementia.	Remissio.

Axiomata magnitudinis.

1 Intēsum,magnum, perfectius suo extenso:intensio in spiritualibus,extensio de incorporalibus dicitur.

2 Magnum & paruum contraria non sunt, sed dissimilia:referuntur enim ad aliquid.

3 Id quod magnum est,quatenus paruo opponitur, constituit tandiu, quandiu oppositio durat simul, quodammodo contrarium.

4 Nulla essentia magnitudinis spiritualis,quæ intensionem solam, nō extēsionē recipit, verè in partes diuidi potest: remitti tamē potest. Diuiduum quippe interitui obnoxium est, à quo spiritualis substantia aliena est.

Caroli Bouilij magnitudinis regulæ.

1 Omnis magnitudo, in eo quod est

actu finita, continua est:& infinita diuisione, partibus.

2 Non contingit aliquando magnitudinem totam ac omnino esse diuisam.

3 Magnitudinis partes sunt potētia finitæ, actu verò infinitæ semper.

4 Impossibile est omnes magnitudinis partes assignari.

5 Magnitudo tota homogenea est, cuius quælibet pars est magnitudo: constat enim ex similaribus partibus, quæ sunt eiusdem speciei, vt lineis pluribus.

6 Diuisa vtcũque magnitudine, impossibile & terminos relinqui.

7 Impossibile est ex suis terminis magnitudinem constare.

8 Ex punctis nulla magnitudo crescit.

9 Magnitudines omnes ad tres reducũtur species, linearum, superficierum, & corporum. sola tertia perfecta est, tres terminos & interualla possidēs: duæ reliquæ imperfectæ.

De Duratione vel perseuerantia.

CAP. III.

DVratio est colligatio temporis. Duratio itaque, id est, ratione cui⁹ quid est, etiam nũc, &, vt cum arte loquar, quod existentiam demõstrat: exhibetquē vel

vel præteritum, vel præſens, vel futurum, vel vtrumque. Et in ſumma quod perſeuerat in eo quod eſt, durare dicitur : ſic durum in corporibus, quod tactui non cedit.

Duratio alia extra omne tempus, alia in tempore, alia ex vtroq; mixta. Extra tempus omne eſt ſempiternum, vnde (liceat declinare nomen demonſtrationis gratia) ſempiternitas, quæ ſolius Dei, ſine initio & fine exiſtens. Duratio temporanea, eſt generabilium & corruptibilium, quæ ſemper eſſe nequit, ſed ad certum vſque tempus. Mixta duratio, æterna & æternitas dicta, quæ habuit quidem principium, ſed habitura nequaquam eſt finem : & quæ in tempore exiſtens, ſine tempore futura & victura eſt: qualis duratio Angelis bonis & malis, & animæ, imò ipſi humano erit corpori poſt reſurrectionem & anaſtaſin generalem & vltimam.

Synopſis eorum quæ durationem referunt.	*His repugnant.*
Æternitas.	Quæ hæc negant.
Æuiternum.	
Ætas omnis.	Mors.

 Anti

Antiquum.	Recens, nouum.
Constantia.	Inconstantia.
Contractuũ, pacto-rum, iuramenti vis.	Rescisio contractuũ.
Confidentia.	Diffidentia.
Consistentia.	Mobilitas.
Continentia.	Incontinentia.
Durities.	Mollities.
Existentia.	Priuatio, corruptio aliquando.
Firmitudo, vel fir-mum.	Infirmitas, debilitas.
Fidelitas, fides.	Infidelitas.
Immobile, pro tem-poris, & negotij definitione.	Mobile.
Insolubile. Immor-tale.	Dissolubile. Mortale.
Nobilitas.	Ignobile. nuperrima agnitio.
Nunc.	Pręteritũ, aliquando.
Patientia.	Impatientia.
Perpetuum.	Transitorium.
Permanens.	Fluxum.
Perseuerans.	Mutatio.
Præsens.	Aliquando.
Spes.	Desperatio.
Stabilitas.	Instabilitas.
Sanitas.	Morbus.

Temporis indicia: qualia, seculum, annus, mẽsis, hebdomada, dies, hora, sextantes: nam hæc se mutuò cõtinent & succedũt sibi.	Quod non habet tẽpus durans, vt momentum, atomus.
Vita.	Mors.

Axiomata.

1 Omnis duratio diutius perseuerans, cęteris partibus perfectior.

2 In omni duratione considerari possunt quatuor, antè, nunc, postea, semper: quæ nunquam tamẽ simul in aliquo sunt. Semper & nunc, tantùm in Deo. Antè & nunc, in existentibus & deficientibus. Antè, & nunc, & postea, in anima & spiritu, & si qua sit materia incorruptibilis: hæc enim cùm creata sint, semper non fuerunt, & tamen habitura finem non sunt.

3 Vnaquæque res tãtò diuturnior, quantò eius causa efficiens efficacior est.

De potentia. CAP. IIII.

POtentia est ens, siue principium & virtus, aut transmutationis in altero, aut prout alterum est.

Potentia, aut infinita, aut finita est. Infinita, sine principio, sine medio & fine. Hæc in Deo solo est, imò Deus ipse ista potentia: quando nihil in Deo sit, quod non sit Deus, ex quo aliæ potẽtiæ omnes, vel permissiuè, vel effectiuè oriuntur.

Finita potentia duplex, actiua & passiua: vtraque, vel naturalis, vel extra naturam.

Naturalis rursum, vel ea rerum ipsarum natura est, vel ex alicuius legis aut consuetudinis constitutione.

Ex rerum ipsarum natura potestas, subdiuiditur in rationalem, & irrationalem. Rationalis, quę in anima, & in Angelica dicitur esse natura, Irrationalis, & corporis, & externorum esse potest, interdum latens occultáve nobis, aliquando apparens.

Potestas ex legis vel consuetudinis constitutione procedens, est veluti ea quæ dignitatis, magistratus, principatus est. Eáq; vel legitima, à Deo vel alia optima lege definita: vel illicita & vsurpata Deo permittente, qualis tyrannorum authoritas, Dæmonum obsessio, impiorum gubernatio.

Extra naturam potestas dicitur, vel quæ contra naturam, vel quæ præter ordinem naturæ, vel extra id quod natura licet. Cõtra naturam, veluti quando grauia, quæ

natura

natura deorſum vt ad centrum proprium tendunt, ſurſum poteſtate alia impelluntur. Tales ſunt operationes aliquando miraculorum verorum, prodigia, & his ſimilia. Præter ordinem naturæ poteſtas, caſus eſt. Extra id quod natura licet, vis, abuſus, &c.

Latiùs & ſignificantiùs, poteſtas omnis oritur vel ex his quæ ſunt extra nos, vel quæ ſunt in nobis, vel ex mixtis ex illis. Quę ſunt extra nos, habere cauſam dicuntur à Deo, à neceſſitate, à fato, à natura, à fortuna, à caſu, ab homine. A Deo, eſt ſubſtantia rerum & prouidentia earum. A neceſſitate, illa quæ ferè ſemper eodem modo contingunt. A fato, quæ ex deſtinatione Dei, quæ & neceſſitati ſubiacent pro Dei nutu. A natura, generatio, auctio vel incrementum, corruptio, vnde plantæ, animalia, metalla, & ſimilia ex cauſa determinata. A fortuna ſunt, quæ rara ſunt, & inſperata ſeu non expectata agenti ſecundum propoſitum, cùm aliud quàm inquiratur inquirenti euenit, & præter id quod euenire natum eſt, vel ſolet ex eo quod agitur: vt ſi quis effodiens ſepulchrum, theſaurum inueniat. A caſu procedũt, quæ & inanimatis contingere poſſunt, neque ex determinatis, ſed præter propoſitum

adueniunt. Ab homine, vis & violentia: quę vel impulsiua, vel expulsiua, vel turbans, vel inquietans, vel metus maior, scilicet mortis, infamiæ, morborum, turpitudinis, & similium, dicitur. Potestas quæ pendet ex his quæ in nobis sunt, est in voluntate, ex qua principia nostrorum operum, in quibus locum habet consultatio & electio, potissimùm in adiaphoris & contingentibus: vt & velle, & agere, & desiderare, num velimus artes addiscere, & his similia.

Potestas ex mixtione eorum quæ pendent ex nobis & aliunde, habet actiones, quæ quidem ex nostra fiunt voluntate, sed quę vi impediuntur extrinseca. Potestas & alia mixta ex his quæ ex nobis non sunt, sed tamen habent occasiones ex his quæ ex nobis vel in nobis: quales sunt retributiones actionum nostrarum bonarum vel malarum, in hoc vel alio sæculo. Talis etiã corruptio, mórsque nobis contingens ex scelere à primo parente commisso.

Synopsis eorum quæ potentiam referunt.	*Repugnant his.*
Agere.	Succumbere.

Authoritas.	Sine authoritate.
Dignitas.	Priuatum.
Diuitiæ.	Paupertas.
Dominatio.	Obedire.
Facultas.	Prohibitio efficax, vel impedimentum.
Fortitudo.	Debilitas, timor.
Idoneum.	Non idoneum.
Iurisdictio.	Sine iurisdictione.
Libertas.	Seruitus.
Magistratus.	Sine magistratu.
Præcipere.	Obtemperare.
Principatus.	Famulatus, subiectio.
Patrem esse.	Filius.
Potestas.	Impotentia.
Robur.	Infirmitas.
Vis, omnis virtus.	
Violentia, & ea omnia per quæ vis infertur, vt arma, lapides, coactio, &c.	Resistentia.

Axiomata potentiæ.

1 Omne sempiternum abstractum & nécessarium, est actus, nec est in potétia passiua.

2 Potestatum aliæ considerantur veluti efficientes in effectu, sicuti intellectus in intelligibili: alia est in fieri, per quam

aliquid fieri possit realiter.

3 Potentia quæ actum suum bonum assequitur, perfectior & melior, quàm cùm in fieri erat.

4 In malis actus malus, ideo & peior eius potentia.

5 Omnis potestas à Deo est vel effectiuè, vel permissiuè.

6 Potentiæ signum est, tendere vel progredi ad esse: impotentiæ autem, ad non esse.

7 Nulla est in natura potentia passiua, cui non respondeat vel adsit alia potestas actiua.

8 In potestate nostra legitima ea esse nō cēsentur, quibus boni mores, lex, aut constitutio iusta, vel ius, vel æquitas firma & recepta repugnant.

9 Nihil potest esse simul in potentia formali, & in actu formali, respectu eiusdem: veluti nihil est eodem tempore & eodem modo, actu & potestate calidum. Potest tamen aliquid esse in actu, vt dicunt, virtuali, & in potentia formali simul.

10 Vnumquodque intelligitur in quantum est actu, non inquantum est in potentia: quia intelligere, est actus. idcirco & id quod intelligitur debet esse in actu. Quod etiam ad veri & falsi intellectum referendum

dum est.

11 Potentia naturalis, aptitudo, & impotentia, qualitatis sunt species.

12 Quę impossibilia sunt factu, in eo ipso non admittunt obligationis vel iuris vinculum.

De Cognitione. CAP. V.

COgnitio, est rei latentis vel ignoratæ manifestatio vel declaratio. Cognoscimus coniectura, definitione, consecutione, & aliis modis, de quibus in primo libro.

Cognitio, alia creata, alia increata. Increata in Deo solo est, hæcque sola perfecta, ab vno rei extremo vsque ad aliud ex integro permeans.

Creata, vel acquisita, vel connata est. Acquiritur autem vel propria inquisitione, & proprio labore, vel aliorum ope. Connata illa est, quæ ex Dei constitutione cuique animalium naturæ indita est, vt ea vtatur quando organa ad eam erunt exerendam idonea.

Creata autem omnis in intellectualem, rationalem, æstimatiuam, sensualem, & instinctum diuidetur.

Intellectualis, est quæ formatur vnico actu, veluti vnico intuitu manifestās: qua-

lis inuenitur in Angelis, & hominibus. Dicemus eius generis scientiam infusam, quando plurium cognitio simul & semel à Deo, notionis fit in mentem infusio: non secùs ac in arte typographica plures orationes & sententiæ simul & semel vna preli depressione papyro excipiuntur: eo modo prophetia, & similia cognoscuntur.

Rationalis cognitio, vel opinio, vel sciētia dicitur. Omnis autem scientia, vel speculatiua, vel practica est. Speculatiua scientia, vel realis, vel rationalis. Realis speculatiua triplex, metaphysica, physica, mathematica: prior de rebus supernaturalibus, secunda de naturalibus agit, tertia de quatuor demōstratiuis, de astrologia vel astronomia, de musica, de geometria, de arithmetica.

Rationales speculatiuæ scientiæ, grammatica, dialectica, rhetorica, poëtica, historia. Addere licet iuris sciētiam, & eius species nouem; nempe ius diuinum, naturale, gentium, pontificium, ciuile, ius consuetudinis, honestatis, necessitatis, & aliud quod ius positiuum.

Practica scientia, vel actiua, vel factiua est. Inter actiuas erit politica quæ ad tractandas res ciuitatis, ethica quæ ad mores, œconomica quæ ad domestica pertinet.

net. Factiua practica ſcientia continet mechanica, vt, lanificium, militiam, nauigationem, agriculturam, medicinam, venationē, fabriles, & reliquas mechanicas artes.

Æſtimatiua, eſt cognitio illa quæ generatur in parte capitis eius hominis, in æſtimatiua, in quã, ex diſtinctione reali, & collatione eorum quæ ſenſibus comprehenduntur: & hæc adeſt quibuſdam animalibus perfectioribus.

Senſualis cognitio eſt, quæ fit per ſenſus exteriores & interiores, ex propria obiecti apprehenſione.

Inſtinctus, eſt quædam ſpecies cognitionis in animalibus omnibus, & in plantis, & aliis inanimatis: per ſympathias & antipathias manifeſta.

Synopſis aliquorum quæ cognitionem referunt.	*Repugnant his.*
Ars omnis, liberalis, vel mechanica & arte facta.	Temere & ſine arte facta.
Certitudo.	Incertum.
Coniectura.	
Conſilium.	Inconſultè factum.

Diſtin

Distinctio, separatio, diuisio.	Confusio.
Doctrina.	Incognitũ. Ignorãtia.
Experientia.	Inexperientia.
Fides.	Dubitatio.
Gradus omnes, quibus scientes ornantur insignibus: præceptoriatus, baccalaureatus, prolytatus vel licentiatura, magisteriũ, doctoratus.	
Industria.	Sine industria.
Intelligentia.	Ignorantia.
Iurisperitia.	
Lex.	Leleges.
Opinio.	Error.
Ordo.	Inordinatum.
Peritia.	Imperitia.
Prædestinatio.	
Prænotio.	Incognitum.
Præscientia.	Improuidentia.
Pronosticatio.	Mendacium.
Prudentia.	Imprudentia.
Ratio.	Irrationale.
Regulę præscriptio.	Irregulatum.
Reprobatio.	
Sagacitas.	Stultitia.

Sapien

Sapientia.	Insipientia.
Scientia.	Obliuio.

Axiomata cognitionis.

1 Principium sciẽtiæ est, demere ex animo se aliquid scire opinionem.

2 Naturalia non possunt exponi ab homine expositione perfecta: neque potest studio consequi homo, vt sciatur, inquiunt periti, pars principiorum suorum.

3 Naturalia sunt rationibus inuestigãda, moralia vsu comparanda, diuina verò per oracula sacra intelligenda.

4 Melioris conditionis non debent esse stulti peritis.

5 Cuilibet naturę intellectuali proprium est, vt intelligat secundum modum suæ substantiæ.

6 Scienti, intelligenti, & volenri non fit iniuria.

7 Iurisconsulti in his quę scientiam exigunt, paria existimant, scire, & nescire, si vtique scire quis debuisset & potuisset.

Subnectere & placet Pauli Riccij centum conclusiones scientiæ.

Conclu

Conclusiones quibus resolutiuè modum sciendi assequimur.

Prima classis.

1 Omnes naturâ scire desiderant.

2 Qui naturâ scire desiderat, idipsum sine externo adminiculo assequi potest.

3 At quanquam id assequi natura possit, pluribus tamen, præsertim orbatis oculis, ars ipsa auxiliatur.

4 Ars, modúsque sciendi (non enim sciẽtia) est ea facultas, quam logicam dicimus.

5 Logica quæ modum tribuit sciendi, nihil aliud, quàm conceptus rationis moderari proponit.

6 Moderantur conceptus, si concipiendis rebus ab extrà conformes illis statuuntur.

7 Conformes fiunt conceptus, si eo pacto rem concipimus quo res ipsa est.

8 Est autem res quæque concipienda per esse suæ causæ.

9 Per essentiæ causæ itaque conceptionẽ rem ipsam concipiamus oportet.

10 Quando per causam cognoscimus, demonstrationem appellamus.

11 Demonstratio ex ignotioribus ad notiora perducit.

12 Notio

12 Notiora sunt vel naturæ & nobis, vel naturæ & non nobis, vel nobis & non naturæ.

13 Quod naturæ notius est & non nobis, nullam demonstrationem statuit.

14 Quod nobis & naturę, demonstrationem facit, quæ tamen vera demonstratio non est.

15 Quod autem naturæ & nobis, id in duplicem considerationem cadit: nam aut idem est notius nobis & naturę, non autem eodem modo, quia non secundũ habitudinem quam habet ad ignotius, aut sicut idem, sic & eodem modo.

16 Primum demonstrationẽ dat propter quid: quia scio rem per causam, hãc autem esse rei causam ignoro.

17 Secundum demonstrationem simpliciter constituit: rem enim scio per causam, & quoniam est causa.

18 Simpliciter demõstratio, ipsum quod simpliciter est scire nobis largitur, qua humani generis perfectio tota consistit.

Conclusiones quæ pertinent ad modum ordinandi resolutiuè doctrinã quamlibet, & ad cuiusuis libri quæsiique subiectum discernendum.

Secun

Secunda claſſis.

19. 1 Humanum genus perfectionem exoptat.

20. 2 Hanc aſſequitur dum ea poſſidet quæ ſua natura exoptat.

21. 3 Poſſidet hæc dum à ſuo principio ea ſuſcipit actu.

22. 4 Suſcipit dum principio coniungitur.

23. 5 Coniungitur dum ei ſimile efficitur.

24. 6 Simile efficitur dum ſciendi actũ exercet.

25. 7 Eũdem exercet actum dum cauſam rerum intuetur.

26. 8 Intuetur dum eas quæſiuerit.

27. 9 Quærit cùm dubitat.

28. 10 Dubitat dum admiratur.

29. 11 Admiratur per animæ fugam à repugnante.

30. 12 Repugnat, quòd animæ perfectioni tam primæ quàm ſecundæ obſtat.

31. 13 Obſtat animæ perfectioni, (quia ipſa vna indiuiſibilis immobiliſq; exiſtens, vnum indiuiſibile

32. 14 ac immobile petit) multitudo, magnitudo, motus.

33. 15 Ens in ſe plura complectitur.

34. 16. Plura ratio in simul quærere nequit.

35. 17 Inquirit primùm quod se admirabile priùs offert.

36. 18 Se priùs admirabile magísq; repugnans offert ens mobile.

37. 19 Mobile ens ex pluribus quæ ei insunt consistit.

38. 20 Secundum plura in simul se nullum ens offert.

39. 21 Se offert primùm secundum id quod primum ei inest.

40. 22 Primum inest quod prioris causæ est opus.

41. 23 Prioris causæ opus est quod se latiùs communiúsve effundit.

42. 24 Se latiùs diffundit mobile simpliciter, quàm mobile loco, & quę deinceps.

Conclusiones, quibus scientia de natura compositiuè progrediendo à parte in partem, iuxta executionem naturæ progredimur.

Tertia classis.

43. 1. Mobile est quod fit ex aliquo

 aliquid,

aliquid, non ex quolibet, ſed ex apto nato.

44. 2 Ex apto nato duntaxat cùm rẽ fieri contingat, è nihilo fieri aliquid philoſophantium ruinauit dogma.

45. 3 Quum è nihilo res fieri nequeat, mobile ex tribus re ipſa diſtinctis principiis per ſe conſtare aſſerimus, priuatione, materia, forma.

46. 4 Priuatio, eſt nõ ens enti admixtum: materia, eſt admixtum non enti: forma, eſt ens omnis priuationis expers.

47. 5 Formæ vt bono materia adhærere exoptat.

48. 6 Hãc verò ſuam cupidinem materiæ cùm totam in ſimul explere nequeat, motus neceſſariò emergit.

49. 7 Motus, eſt perfectio entis in potentia ſecundum huiuſmodi.

50 8 Ens in potentia mouetur ad actum ab alio.

51. 9 In his quæ mouent & quæ mouentur, dandum eſt primum.

52. 10 Primum mouens, nec corpus, nec virtus in corpore eſt, ſed infinitum, vigore mouens, vt finis, efficiénſq; mobile primum.

53. 11 Mobile primum, eſt cœlum, ex anima (id eſt, Deo primo mouente ſine

com

cōmixtione cœli & sui) efficiēte motū.

54. 12 Quod fertur in orbē, quatenus latione namque vniforme existit, eatenus sublunarem hanc materiam primæ vniformísque caducorum formæ adaptat.

55. 13 Prima sublunarium communis substātialísque forma est natura corporea, quam coæternam materiæ contendimus.

56. 14 Hac intercedente per varia cœli organa, nec non & per corruptibilium corporum discrimina, (quæ corruptibilia, inquam, corpora) non primariè, imò & minùs quàm instrumēta agere (vt 2. de genera. Aristoteles posuit) ad distinctas numero specie & genere formas, eadem materia disponitur.

57. 15 Terminant verò eam formis distinctis quidē genere leges, prima elementi, secunda imperfecti mixti, tertia mineralium, quarta vegetalium, quinta animalium quibus deest ratio, sexta in quam totius naturę intentio vergit humana ratio.

58. 16 Hāc (rationem scilicet) materialem, potentialémve asserimus.

59. 17 Hanc etsi potentialis fuerit, nec materiam tamen, nec materiæ permix-

tam, ſed ſubſtantiam abſtractam oſtendimus.

60. 18 Quæ quia abſtracta, ideo & ſemper intelligens actu.

61. 19 Et quamuis ſuapte natura intelligat actu, humano tamẽ corpori formam tribuens, quandoque intelligit, quandoque verò minimè.

62. 20 Intelligit quādo ei cogitatiua phanthaſma porrexerit: hoc cùm non porrigat, nequaquam.

63. 21 At phantaſma cùm ſua natura intelligibile non ſit, virtus in nobis danda eſt agens, quæ & potentia actu intelligibile conſtituat.

64. 22 Intelligibilia actu cùm fuerint, materialis facultas adeptum intellectũ parit.

65. 23 Adepto intellectu genito, ab eóque phantaſmatũ appẽdicibus deletis, nobiſcum agens intellectus iungitur, quo & abſtracta cuncta proſpicimus, adhæſionémq; altiſſimi Dei aſſequimur.

Concluſiones, quibus Methaphyſicam ſapientiam diffinitiuè à toto ſcilicet in partes incidendo aſſequimur.

Quarta

Quarta classis.

66. 1 Dei adhæsionem assequimur si ipsum nouerimus.

67. 2 Nouimus si illinc entis attributorúmue ambitum passim dependêre concipimus.

68. 3 Dependêre concipimus si entis partes attributáque inuicem attribuimus.

69 4 Entis quadrifaria partitio est. Aut enim ortū habet in re, & in re ipsa consistit: aut oritur ab intellectu, in eodémq; sistit: aut à re ducit originem, in intellectu tamen reponitur: aut oritur ab intellectu, & sistit in re ipsa ab extrà.

70. 5 Quod oritur intus sistítq; ab extrà, artificialium, mortaliúmq; cultor pertractat.

71. 6 Quod ortum habet in re extrà sistítq; intus, sunt intelligibilia, speciésve, quæ actu reflexo, per adeptum intellectum intuentur.

72. 7 Quod originem ducit intus, & intus reponitur, est ens rationis, quod logicus considerat.

73. 8 Quod verò in re extrà & oritur & consistit, alij scientiarum opifices, vt

tale, Metaphyſicus autem quatenus ens ſpeculatur.

74. 9 Ens quatenus ens, eſt propria ratione aliquid quod omnibus analogicè ineſt.

75. 10 Huius ſi eſſentiam in ſe aſpexeris vnum (veluti peculiarem eius paſſionem) ipſum ſcilicet ens perpendes comitari.

76. 11 Quodſi ad aliud, ad id ſcilicet cui primùm ratio cōpetit entis, ad intellectum, inquam, retuleris ipſum, verum ipſum ſociari dices.

77. 12 Si verò ad voluntatē, quæ continuò intellectus comes eſt, idipſum conferas, bonum ei mox competere agnoſces.

78. 13 Vnum igitur ens dicit indiuiſum ſecundum quod diuiſum: verum vt intellectu apprehenſum: bonum vt volitum.

79. 14 At quoniam volitum apprehēſúmque eſſe, nō ex abſoluta, ſed ex collatiua mentis ratione dependent, ideo partes diſiūctáque attributa ens ipſum ſortiuntur.

80. 15 Quatenus indepēdens, ſubſtātia: quatenus dependens, accidens emergit.

81. 16 Rurſum vt independens, vnum: quia dependens multùm:

82. 17 Hinc actus, illinc potentia.

83. 18 Hinc prius, illinc poſterius.

84. 19 Hinc cauſa, illinc cauſatum.

85. 20 Hinc vniuerſale, illinc particulare.

86. 21 Hinc infinitum, illinc finitum.

87. 22 Hinc neceſſarium, illinc contingens.

88. 23 Quę ſingula enti vt modos attributáve, nō vt partes competere dicimus.

89. 24 Partes verò primò contrahentes, ens (non modos) ſubſtantiam, & accidens aſſerimus.

90. 25 Subſtantiæ ratio eſt non inhærere, accidentis verò inhærere ſubiecto.

91. 26 Quum accidens inhæreat, ſubſtantia verò minimè, potior pars entis ſubſtantia.

92. 27 Subſtantia alia mobilis, alia immobilis eſt.

93. 28 Mobili ſubſtantiæ materiam contrariis ſubiectam eſſe oportet.

Subiecta materia ens eſt, nō actu, ſed potentia: in æternis quidem ad vbi.

In generalibus ad formam.

94. 29 Quod in potentia est, mouente eget vniuoco quo ducatur in actum.

95. 30 Moues vniuocum quod sensu cernimus, quum perpetuò generationem & corruptionem subeat, aliud perpetuò mouens adesse cotendimus.

96. 31 Quod perpetuò mouet, nulla potentia ac materia commisceri contendimus.

97. 32 Quod nulla potentia inficitur actus est, se primùm & reliqua omnia secundò intelligens & curans, vita in summo delectabilis atque perfecta, vt appetibile & intelligibile moués, à quo in esse & in moueri dependet atque natura.

98. 33 Cœlum à tali mouente veluti à causa effectus manat: quótq; eius sunt motus, tot erunt & motores.

99. 34 Motores, inquã, duplices: quorum vnum cõiunctum, & animam: alterum re ipsa seiunctum, & intelligentiam decernimus.

100. 35 Et quanquã plures sint motores, hi tamen (quemadmodum & per se mota) ad inuicem ordinis vnitatem obtinent, & ab vno veluti exercitus à duce pendent, & ad vnum refluunt vniuersa.

De

De Appetitu & voluntate.

CAPVT VI.

APpetitus est incitatio vel impet⁹ quidam, manans à naturali facultate: cuius vi vel per se, vel aliunde, res ad aliquid excitatur. Appetitus, vel rationalis, vel irrationalis est.

Rationalis, dicitur voluntas, quæ vel diuina, vel Angelica, vel humana. Diuina voluntas in se vna, sed secundum nostrum intelligendi modum dicitur vel voluntas signi, vel beneplaciti apud Theologos: atq; ea vel absoluta, vel cōditionalis, vel permissiua. Humana & Angelica interdū simpliciter volūtas, interdum propositū dicitur.

Irrationalis appetitus, est vel naturalis, vel sensualis.

Naturalis, dicitur & facultas attractrix, retentrix, alteratrix, expultrix: item antipathia, & sympathia.

Sēsualis vel animalis duplex, cōcupiscibilis, & irascibilis. Cōcupiscibilis, vel bon⁹ per se, vel mal⁹: bon⁹ per se, vt amor, desideriū, gaudiū: mal⁹, vt odiū, abominatio, tristitia. Inde & concupiscentia, vel sensualis, vel spiritualis. Sensualis, bona, mala, indifferēs: bona, quę est ordinata ad finem bonū: mala, ordinata ad malū, vel inordinata asolutè

concupiſcentia: indifferens erit, naturalis paſſio & affectio. Sicut ſpiritalis concupiſcentia, mala ad malum, bona ad bonum. Iraſcibilis, ſenſualis appetitus eſt: veluti ſpes, deſperatio, timor, audacia, ira, impetus furor, &c. Operum quæ motu voluntario fiunt, alia libera ſunt, alia affectibus corporũ ſeruiunt. Libera ſunt, quæ à nobis abſque impedimẽto fiunt, vt ire ad aliquẽ, alium alloqui, capere quidpiam. Affectibus corporum ſeruiunt opera non perpetuò libera, ſed in tempore & cum menſura, vt egerere, & meiere.

Synopſis eorum quæ appetitum, &c. referunt.	*His repugnant.*
Amor.	Odium.
Amicitia.	Inimicitia.
Audacia.	Timor, met⁹, pauor.
Beneuolentia.	Maleuolentia.
Concupiſcentia.	Nihil concupiſcens.
Conſuetudo.	Deſuetudo.
Cupiditas.	Nihil cupiens.
Deſiderium.	Nullum deſiderium.
Dilectio.	Odium.
Gaudium.	Triſtitia.
Interpretatio.	Dubium.

Libertas.

Libertas.	Seruitus.
Lex.	Sine lege, incertum.
Liberum arbitrium.	Coactio.
Licentia.	Nullus appetitus.
Permissio.	Prohibitio.
Spes.	Desp eratio.
Voluntas.	Nolle.

Axiomata appetitus.

1 Appetitus regulam & efficacia interpretationum accipiunt, secundum naturam propriam rerum de quibus appetitus dicantur, & ita alius appetitus animalis, hominis, bruti, plantę, &c.

2 Quo magis voluntas accedit ad maius bonum, eo præstantior.

3 In eo quod est concupiscibile vel desiderabile, & quod ex voluntate concupiscibile propter se, quia bonum: volũtas melior, perfectior, & præstantior, quàm in eo quod desideratur propter aliud.

4 Mot⁹ omnis corporis animalis, est per se voluntarius, in homine, quia voluntas ipsum excitare & sedare potest, eundo, sedendo, ambulando, &c.

5 Deus, & iudices, & quilibet, qualitatẽ actus boni vel mali ex volũtate potiùs, quàm ex ipso actu iudicant.

6 Duo sunt quæ necessariò ad perficiẽdum

dum actum desiderantur, volũtas, & potestas simul.

De Virtute. CAP. VII.

Virtus Aristoteli est facultas bonarum rerum conciliatrix & conseruatrix, facultas benefica bonarum rerum, atque ideo omnium, & per omnia.

Virtus alia spiritus, alia corporis. Spirit⁹ virt⁹ multiplex, superintellectualis, intellectualis, rationalis, moralis, theologalis.

Superintellectualis illa est, quæ procedit ex Dei omnimoda & nobis incognita vi, qualis virtus miraculorũ, & eorũ quę De⁹ operatur supra causas per Angelos bonos, vel quæ permittit malos agere, qualia magica præstigia, sortilega.

Intellectuales virtutes sunt, sapientia, scientia, prudentia, quæ tamen propriè referuntur ad cognitionem.

Rationales virtutes, vel partis animæ sunt, vel totius. Partis animæ, vel partis cupidæ, qualis temperantia, continentia: vel partis animosæ, vt mansuetudo, fortitudo, iracundia. Totius autem animæ sunt, iustitia, & liberalitas.

Morales virtutes sunt, iustitia, fortitudo, temperantia, quæ non nascuntur, sed acquiruntur, & sunt, vt dicunt ad extrà, discretiuæ actuum in proximum.

Theo

Theologales virtutes,fides,ſpes, charitas:dona quoque gratiæ diuinæ, quæ dirigunt ad Deum,& infundũtur,vt loquuntur claſſici ſacri interpretes,ad intrà. vndè ſunt diſcretiuæ virtutis actuum in Deum tendentium.

Corporis virtus,aut animalis,aut vegetalis,aut elementalis,aut cœleſtis.

Animalis rurſum, vel ſenſitiua, vel motiua,vel vitalis.Sẽſitiua item,exterior, aut interior.Exterior,quę operatur per ſenſus exteriores circa obiectum particulare in loco,& tẽpore:ſcilicet per viſum, auditũ, olfactum, guſtum, tactum. Interior quæ operatur per ſenſum cõmunẽ, & per imaginationem,phantaſiam, opinionem, memoriã.Motiua animalis,aut naturalis,aut appetitiua eſt. Naturalis, vnde motus reſpirationis perfectorum animaliũ, pulſus, & motus vitalis ex corde.Appetitiua, eſt aut iraſcibilis,ſeu tranſibilis, aut concupiſcibilis.Iraſcibilis,circa ardua & difficilia. Concupiſcibilis,circa delectabilia & deſiderata.Vitalis motiua, eſt qua vita noſtra ſuſtinetur.

Vegetalis virtus,eſt quæ operatur, vel conſiſtit in generatione,auctione,& nutritione:quæ fiunt mediante virtute attractiua,retentiua, concoctiua, vel digeſtiua,&

expul

expulsiua.

Elemẽtalis illa est virtus, quæ ex mixtura oritur elementorum, aëris, ignis, aquæ, terræ: illáque, vel ex motiua secundum locum, vel naturalis.

Cœlestis, quæ ex influxibus cœlestium corporum, & ex eorum commixtionibus, coniunctionibus, oppositionibus, aspectibus, &c. & ex motu, & natura eorum.

Synopsis eorũ quæ sub virtute continẽtur vltra diuisiones.	*His repugnant.*
Actiuum.	Deficiens in actus.
Agere. quod agit.	Non valens agere.
Fortitudo.	Debilitas, Imbecillitas.
Generatio.	Corruptio.
Potentia omnis.	Impotentia.
Regulatio.	Irregulare.
Robur.	Infirmum.
Virilitas.	Mollities, ætas immatura.
Vis.	Defectus animi.
Virtus.	Vitia.

Axiomata.

1 Quælibet virtus ad suum obiectum prim-

principale ſecundum æqualitatem proportionem vel comparationem accipit, cùm virtus rei ſecundum obiecta menſuretur.

2 Virtus minor maiori cedit, cæteris paribus.

3 Virtus corporea ipſa corpora abſque corporis diſpoſiti beneficio nec exerere, neque operari valet: vt calor nõ extat, nec operatur niſi in corpore cui præſidet, & in igne: frigus pariter nec exiſtit, nec infrigidare poteſt, niſi terrę vel aquę, vel aliis adſit eius vis prædominans: ſic viſiua virtus minimè in ſuas operationes tranſit, ſi oculum diſpoſitum, qui eius eſt inſtrumẽtum, non habeat. ita de audiẽdi virtute, indiſpoſita vel ſublata aure, & de aliis ſimilibus coniicere licet. Omnis denique virtus corporea ita ſe habet in corpore, ſicut in cera aut ære imago: ſiquidem dum cera vel æs diſſoluuntur, actutùm perit imago ipſa, & ſculptura.

4 Virtus vnita maior ſeipſa diſperſa.

De veritate. CAP. VIII.

VEritas eſt cuiuſque rei, ſicuti eſt, exhibitio, vel intelligentia.

Veritas alia increata, alia creata. Increata

10 Cauenda similium confusio, & affinitas distinctionibus secernenda.
11 A facilioribus & notioribus exordiendum.

Axiomata veritatis.

1 Veritas propter pugnantium argumẽtorum difficultatem reiicienda non est.
2 Veritas odium parit.
3 Veritas super omnia, omniáque tandem vincit aduersa.
4 Veritas non quærit angulos.
5 Veritas in omnibus quærenda.
6 Veritas simplicitatis amica.

De Gloria. CAP. IX.

GLoria est multorum bonorũ ore concelebrata laudatio, quãdo quis habet, vel existimatur habere quod plures, vel omnes probi expetunt. Aut dicetur claritas, vel splẽdor, vel lux cum laude, ratione cuius id quod anteà latebat appparet.

Gloria alia vera, alia falsa. Vera, aut perpetua, aut temporalis: perpetua, in seculo futuro & vita æterna beatis, & Angelis: tẽporalis, in hoc seculo mutationibus obnoxio, eáq; vel essentiæ, vel actuum est. Falsa ... gloria est, vel ratione rei à qua ...

sumitur, vel ratione eius qui gloriam dat, vel ratione eius qui eam sibi vsurpat. Inanis gloria ratione rei est, si ea nō sit, si modica vel vilis, si ignominiosa & potiùs vituperio digna. Inanem & falsam dicimus ratione dantis, veluti si laudet Dæmon, mūdus, impij homines. Ratione accipientis, si is qui laudatur sit indignus, si hypocrita, si eam sibi vsurpet immeritus, si eam ambit, si suis meritis, non Dei gratiæ, quæ concedit laudabilia agere, adscribat: si ea superbiat.

Synopsis eorum quæ gloriam veram, vel inanem referunt.	*His repugnant.*
Ambitio.	Infœlicitas.
Arrogantia.	Obscuritas.
Beatitudo.	Dedecus.
Celebritas.	Priuatio vitæ.
Decus.	Infamia.
Dignitas.	Memoriæ damnatio.
Fama.	Obliuio.
Festa.	Damnatio.
Fœlicitas.	Tristitia.
Gaudium.	Inhonoratio.
Honor.	Iniuria.
Iactantia.	Calumnia.

Laus.	Contemptus.
Maiestas.	Vituperium.
Nobilitas.	Tenebræ.
Ornamentum.	Populare.
Pulchritudo omnis.	Ignobile.
Remuneratio.	Inornatum.
Splendor.	Deforme.
Superbia.	Exilium.
Triumphus.	Pœna.

Axiomata gloriæ.

1 Sequitur, vt vmbra corpus, semper virtutem gloria.

2 Gloria æmulationem Reipublicę saluberrimam parit.

3 Gloriam consequi, omnium finis.

4 Gloria, quies operum est, & condimentum suauissimum laborum.

SYNTAXEΩN ARTIS MIRABILIS, LIBER QVINTVS.

In quo de accidentibus agitur.

De Accidentium summaria distinctione.

CAPVT I.

NObis, priusquam substãtiæ cognitæ sint, sese offerunt accidentia sigillatim consideranda: à quibus ad substantias præparatur tractatio. Igitur generaliter consideratis transcendentibus, optima methodo ad singulares rerum apparentes peruenimus notas accidentales, antequam ad earum fundamentum & basim descendamus, ad substantiam scilicet. Vna substantia: accidentia nouem, quæ à pluralitate ad vnum, tanquam ad subiectum reducuntur. Omnia autem hæc denario conclu-

duntur numero, decémque nominibus & essentiis, ad quas omnia reiiciuntur, vnde & decem dicuntur prędicamenta: quorum naturam duobus versibus Murmellij exprimimus.

Versus continentes naturam prædicamentorum.	*Nomine decẽ prædicamentorũ, quorũ primum substantia, alia. 9. accidentia.*
Arbor,	Substantia.
Sex.	Quantitas.
Seruos,	Relatio, vel ad aliquid.
Feruore,	Qualitas.
Refrigerat,	Actio.
Vstos,	Passio.
Ruri,	Vbi.
Cras,	Quando.
Stabo,	Situs.
Nec tunicatus ero.	Habitus.

SVNT tamen quædam extra prædicamenta, quæ ad aliquod accidentium reduci nequeunt. Duobus etiam versibus expressa ad memoriam iuuandam.

Versus

Versus exceptorum à numero prædicamentorum.

Conceptum, id est, vox composita ex pluribus, vt homo iustus: nisi complexum, vnum significet, vt corpus animatum.

Consignificans, syncategorema, id est, nihil per se significans, & nisi cum alio, vt omnis, nullus. Quamobrem & ex octo partibus orationis, quatuor, categoriis continentur tantùm, nomen, participium, verbum, aduerbium.

Fictum, veluti Sirenes, Centauri.

Polysemum, id est, quod multa significat, nisi fiat distinctio.

Vox logica. Huiusmodi sunt termini dicti secundæ intentionis, quos dialectici aliarum rerum gratia vsurpant, vt nomen, verbum, oratio, propositio.

Deus, id est, omnia nomina infinita actu, vt Deus, creator, extra prædicamenta sunt: eo quòd prædicamenta omnia finita actu sunt.

Excedens, id est, id omne quod transcendens dicitur, vt vnum, ens, aliquid: nobis, bonitas, magnitudo, duratio, &c.

Priuatio, hoc est, quæ priuatio-

nem significant, vt cæcitas, surditas, tenebræ, &c.

Parsque, id est, vox partis principiíve materialis significatiua, vt forma, materia, &c.

Prædicamenta considerantur interdum in abstracto, interdum in concreto: in abstracto propriè, veluti substantia, quantitas, qualitas, &c.

In cócreto, vt substantiuatum quantùm, quale.

De Quantitate. CAP. II.

QVia rudior & facilior rerum cognitio est illa, quæ per distinctionem numeralem fit, vt corpus hoc ab illo nemo differre nescit, vel ex eo quòd hoc & illud duo sunt, in quo quãtitatis est obseruatio: idcirco priùs, vt à facilioribus, argumenta ducimus post superiora à quantitate.

Quantitas omnis, vel non prædicamentalis, vel prædicamentalis est.

Nõ prædicamẽtalis, est distinctiua graduũ perfectionis, virtutis & substantiæ, secũdum plus & minus: atq; hæc propriè dicitur magnitudo, quam enumerauimus inter genera metaphysica vel trãscẽdẽtia: veluti dũ dicimus magnũ architectũ, magnã & paruam substantiam, & maximam vim.

Prædi

Prædicamentalis, est ens accidentale dimensionem faciens substantiæ, per quod quantus & quotus in ordine quis dicitur. Atque hæc quantitas, vel per se, vel per accidens est.

Per se, ea quæ propriè & essentialiter sine respectu ad alterum: quæ subdiuiditur in continuam & discretam.

Cõtinua quãtitas est ea, cuius partes copulantur in termino aliquo communi, aliter, coniuncta & cohærens dicta: qualis est in linea, superficie, corpore, loco, tempore. Linea est longitudo sola, ex fluxu puncti continuata: & terminus eius communis, punctum. Superficies, est lõgitudo cum latitudine solùm: communis eius terminus, linea. Corpus, est latitudo cum profunditate: communis eius terminus, superficies. Locus, superficies est in qua aliquid: communis terminus, linea. Tempus, est solis & orbium conuolutio: communis eius terminus, cursus, consequentia & continuum.

Discreta quantitas est, cuius partes non copulantur ad vnum terminum communem. Atque hæc erit vel numerorum, vel mensurarum, vel orationis. Numerorum quantitas, vt vnum (quod numeri principium, non numerus) duo, tres, &c. Numerus autẽ, est multitudo aggregata ex vni-

taribus. Quantitas mensurarum, vel est temporis, vel liquidorum, vel aridorum, vel ponderum, vel interualli. Temporis mensuram & quantitatem discretam referunt, atomus. 6. 5. 4. 3. 2. minuta, gradus, hora, dies, hebdomada, mensis, annus, olympias, lustrum, seculum, æuum, &c. Liquidorum mensura, cyathus, cochlear, culeus, metreta, &c. Aridorum, medimnus, chœnix, modius, saccus, &c. Ponderum quantitatem exprimunt, scrupulus, vncia, denarius, libra, talentum, &c. Interuallorum mensuræ, digitus, palmus, pes, passus vterque, pertica, funiculus, crassum, latum, altum, profundum, &c. Orationis discreta quantitas, est distinctio & mensura distincti soni, separatarúmque syllabarum: & idcirco hæc discretio in duas scinditur partes, vt sit vel syllabarum, vel totius orationis. Syllabarum quantitas triplex, longa, breuis, anceps. Totius orationis quantitas, quando propositio dicitur vel vniuersalis, vel particularis, vel indefinita, vel singularis: de quibus & in superioribus egimus.

Per accidens quantitas est, quæ habet quidem quantùm, sed non propriè, nec ex se, nec essentialiter tale quantum dicitur, & nisi respectu subiecti: veluti albedo magna vel parua habita ratione subiecti, quòd

magnæ

magnæ vel paruę superficiei sit cui adiacet albedo: sic etiam de intentione albedinis vel remissione, quòd quippiam minus vel magis album sit. quæ potiùs ad prædicamentum ad aliquid referri oportet ob relationem, & propter repugnans secundum quantitatis axioma.

Axiomata quantitatis.

1 Quantitas quantitati contraria non est, vti bicubito, tricubito nihil contrarium, &c.

2 Quantitas non recipit magis nec minus.

3 Maximè proprium quantitati, quòd secundũ eam æquale vel inæquale quippiam dicatur, vt secundum latitudinem aut longitudinem.

4 Rei magnitudo propriè molis, in qua magnum, paruum.

5 Multitudinem, quot, indicat.

6 Multiplicationem, quoties.

7 Distributionem, quotuplex.

De relatione, vel ad aliquid. CAP. III.

NAtum hoc accidens ex consequentia rerum, eo quòd res omnes à summa

ma Dei ſapientia eum in modum colligatę ſunt, ſimilitudinis vel alterius cuiuſdam participatione, vt vix res aliqua inueniatur, quæ ſi planè, vel aliqua ex parte ſit cognita, ad alterius cognitionem aditum nō præbeat ſecundum relationem ad aliud.

Relatio autem, vel realis, vel ſecundum modum dicendi. Realis, abſoluta eſt ratione eſſentiæ, vel ſubſtantiæ, vel alterius ad aliud: vt dupli & dimidij, patris & filij, totius & partis, actionis & paſſionis, & aliorum ſequentium accidentium. Secundum modum dicendi, eſt relatio non abſoluta, ſed ratione alicuius qualitatis vel ſubſtantiæ: ratione qualitatis, vt dum opinio refert opinabile, ſcientia ſcibile, ſenſus ſenſibile: ratione ſubſtantiæ, vt ſi agatur de capite & manibus, relatio ſubintelligitur hominis, qui manus habet ſolus.

Cęterùm cuiuſcunque ſit modi relatio, ea vel comparationis ſiue proportionis, aut ſuppoſitionis erit.

Comparatio ſeu proportio poteſt eſſe communionis, continuationis materiæ, vel alterius qualitatis. Communionis, veluti amicus alium amicum refert ratione communis amicitiæ, æqualis æqualem ratione æqualitatis communis: ſic de ciuili, & aliis. Continuatio materiæ relationem

facit

facit, vt inter patrem, matrem, & filios, inter auũ & nepotes, fratres & sorores, proximos affines. Ratione alterius qualitatis relatio inuenietur, quia qualitates plures, multiplex, vt inter commensales, familiares, domesticos, argentarios, socios erga labores, &c. Fit & proportionis relatio, in dictionibus compositis ex vocula cog, vel con, vt in cognatus, consocius, conscius, consimilis, &c.

Suppositionis relatio, est ordinis aut naturalis, aut artificialis, aut contingentis, secundum prædicationem seu enuntiationem maioris vel minoris, quia & plus & minus sunt ad aliquid: sic subordinantur minùs dignum digniori, subditus imperanti, cliens patrono, inferior superiori, seruus domino, filius patri.

Axiomata relationis.

1 Relatio interdum contraria recipit, vt virtus refert vitium, scientia ignorantiam.

2 Relatio suscipit maius & minus ex intentione vel remissione rei: ita & similes & dissimiles magis & minùs res qualitate.

3 Omne relatiuum ad correlatiuum respicit, vel, vt tritum est, ad dependentiam aut conuertentiam alterius.

4 Relatiuorum altero posito alterũ censetur etiam positum, altero sublato & alterum sublatum: quod intelligitur de positione & ademptione eius in quo fit relatio, non de essentia.

5 Cognito altero relatiuorum determinate cognoscitur & alterum in quo est relatio, non tamen in aliis.

6 Ideo pro conciliatione argumẽtorum considerandum est id in quo fit relatio.

De Actione. CAP. IIII.

QVia substantiæ non sunt perperam ad actionem & passionem rerum, ordo desiderat vt perueniamus deinceps.

Idcirco actio, vel functio, vel operatio rerum, est motus actiuus, qui à facultate procedit, quæ Græcis ἐνέργεια. Vel breuiùs, actio est motus ex faciente in patiens, vt passio est motus in patiente ex faciente in patiens.

ACTIONVM alia manens, alia transiens. Manẽs est ea, quæ remanet in agẽte, & perficit ipsum, & est subiectiuè in ipso. Huius generis sunt actiones animæ, velle, desi

desiderare, intelligere, sentire, & aliæ morales actiones. Sed hæc actio vel passio prædicamentalis non est, & pertinet ad metaphysicum.

Transiens ea est actio, quæ causam accipit ab agente, & recipitur subiectiuè in patiente. sic agens, principium quidem est, recipiens autem subiectum: vt calefactio aquæ actiuè quidem est ab igne, sed calefactio in aqua passiuè. Et hoc genus constituit prædicamentum actionis & passionis.

Actio trãsiens rursum vel est actio ipsa, vel factio. Actio ipsa est, cùm non videtur effectus post actionem remanens, sed is cùm actione ipsa transit: vt cantare, citharam pulsare, nauigare, ire, &c. Factio, est actio per quam producitur effectus, post actionem remanens: veluti post fabricationem, ædificationem, demolitionem remanet fabricatum, ædificatum, demolitum, &c. Et hæc generaliter de omnibus actionibus, & omnium rerum dicta sint.

ACTIO iterum vel ab incorporeo, vel à corpore procedit. Incorporea, sine corporis ministerio fit: qualis est Dei & Angelorum, & animæ, quæ tamen & per corpus operatur. Corporea, quæ fit mediante

te corpore: eáque duplex, inconuersiua, & conuersiua. Inconuersiua, in qua agens in agendo non repatitur. Conuersiua, in qua agens in agendo repatitur: quæ propriè generabilibus & corruptibilibus competit.

In humano corpore actio in summa duplex, animalis, & naturalis.

Animalis, voluntaria, à neruis & musculis procedens, quādo quiescit excitari potest, vt sedens postea mouere crura & pedes potest: excitata potest sedari, vt currēs sedere potest si velit, vt actionis motus velocior vel tardior fit pro voluntate. Erit autem hæc animalis quadruplex actio, sentiendi, mouendi, regendi, respirandi. Actio sentiēdi rursum quintuplex, audiendi, videndi, odorandi, gustandi, tangendi: quæ passiones etiam illis relatas constituunt, audiri, videri, odorari, gustari, tangi. Mouēdi actio patet. At rectrix, actio princeps, quadruplex est, nempe imaginatio, cogitatio, ratiocinatio, memoria: vnde passiones totidem, imaginati, cogitati, examinati, memorati. Respirandi actio, planè animalis & voluntaria, habétque passionem, pati respirationem, & respirationem. Obseruādum etiam est, actionum animalium voluntariarum alias absolutè liberas, alias

alias non omnino liberas. Absolutè liberæ illæ sunt, quæ à nobis & à nostra pendent libera potestate, vt loqui, tacere, accipere, velle, nolle: quibus respōdēt passiones, dictum, accipi, quod voluimus, &c. Actiones non absolutè liberæ sunt, quæ corporeis affectibus seruiunt, quæ non perpetuò, sed in tempore quodam, & cum certa mensura sine impedimento fiunt, vt meiere, egerere: quæ nemo perpetuò, aliquando tamen agit. In respiratione idem recipitur.

Actio naturalis corporis humani volūtatis est expers, nec à voluntate, sed à vena & arteria procedens, spontè & naturaliter fit, nec pēdet ab arbitrio vel electione: huiusmodi est alteratio, formatio, corruptio, ex quibus generatio, itē nutritio, quæ est perfecta assimilatio ex agglutinatione & adhærentia: postquam enim succus à vasis excidit, dispersus per partes agglutinatur, & postea partibus assimilatur. Ad hāc etiā actionem naturalem pertinet attractio, retentio, concoctio, distributio, motus cordis, motus arteriarū, id est, pulsus, auctio, quæ est incrementum in longum, latum, & profundum permeans. Ex quibus passiuè fit alterari, formari, corrumpi, nutriri, attrahi, retineri, coqui, distribui, moueri, augeri.

Axiomata & media actionis in capite traduntur sequenti.

De Passione. CAP. V.

QVæ dicta sunt de actione, in passione passiuè tradita esse censeantur.

Annotãdæ tamẽ seorsum adhuc passionis acceptiones sunt, vt hæc methodus sine confusione procedat.

Passionis acceptiones.

1 Passio sumitur pro propria qualitate fluente à principiis naturalibus, quæ constituunt specificas differentias, vel passiones indiuiduorum: eiusmodi est risus in homine, hinnitus in equo, latratus in cane, & sic de similibus, quæ dicuntur passiones indiuiduorum, & specificæ.

2 Pro conceptione intellectus, cuius expressiones sunt, ea quæ sunt in voce notæ passionum, quæ in anima degunt.

3 Pro motu appetitus sensitiui, in quo dicuntur esse animi passiones, quoniam excitantur cum alteratione corporis.

4 Pro supplicio, vltione, & pœna, siue iustè, siue iniustè infligantur: hinc passionem dicimus Domini nostri IESV

CHRISTI,

CHRISTI, & martyrum eius, pro cruciatu.

5 Pro qualitate sensibili non firmata in subiecto, de qua in tertia specie qualitatis agitur, cuius est ruboris, iræ, verecũdiæ concitatio.

6 Pro eo quod ab agente, siue pro eo quod ab agente causa fuit: vt ab actione ignis & solis fit calidum & calefactio passiua. Et hoc sexto modo constituitur prędicamentum passionis, prout fit relatio actionis.

7 Passio pro permissione eius qui aliquid fieri patitur & sinit, sumitur.

De mediis agendi & patiendi.

Actio agit, passióve patitur vel per medium causæ formalis, vel per medium instrumenti naturalis coniuncti cum agente, vel per medium instrumenti separati ab agente.

Mediũ causæ formalis habet vel formam permanentem, vel formam fluentem. Forma permanens est, quæ agit per qualitatẽ sibi intrinsecã & permanentẽ: vt ignis agit in aquam per calorẽ, sol per lucem in hæc inferiora. Forma fluens, illa quæ agit per actionem, cuius principium ipsa eadem qualitas quæ inest agenti.

Per medium instrumenti naturalis coniuncti agenti actiones fiunt, vt per membra, & alia quæ natura generat & nutrit, per quæ suis fungitur actionibus.

Per mediũ instrumenti separati ab agẽte actio vel passio fit, vt dũ quis serra findit, secat securi, dolabra polit, ense necat.

Axiomata actionis & passionis.

1 Relatiuè sese ostẽdũt actio & passio, cùm altera sola esse nequeat.

2 Agere & pati contrarium implicãt in eodem, secundum idem, & eodem tempore, propter contrarias qualitates quas recipere possunt.

3 Agere & pati magis & min⁹ recipiũt.

4 Omnis instrumentaria causa, per se ipsam actionis est expers, neque agit, nisi à superiore vel diuiniore causa excitetur.

5 Omne simul actiuè & passiuè mouens, physicè mobile existit.

De Vbi CAP. VI.

VBi esse in aliquo loco ostendit: aliud tamen locus, aliud vbi. Esse in loco idem est quod replere locum illum. Estq; relatio vbi ad locum pertinens. Collocatio rei in loco, triplici modo est: vel circumscriptiuè,

ſcriptiuè, vel definitiuè, vel cõtentiuè. Circunſcriptiuè, quando corpus in loco alio eſt circundatum: & eo modo nulla ſubſtãtia incorporea eſt in loco, neque illi cõuenit illud vbi circumſcriptiuè, & ita circũſcriptiuè vbi facit prædicamẽtum. Definitiuè vel cum determinatione in loco quid eſt, quando virtus incorporei agẽtis eſt finita, & applicatur vni loco in quo operatur: quo tempore cùm incorporeum illud agens finitũ ſit, in alio loco non poteſt eſſe. Hoc modo Angelus eſt in vbi, & in loco definitiuè, non autem priore modo, quoniam caret quantitate loci repletiua. Contentiuè ſiue repletiuè aliquid eſt in loco quando virtus agentis eſt infinita, & operatur & influit omni loco: & hoc modo ſolùm Deus eſt in loco, extra prædicamentum tamen.

Locus multiplex, communis, proprius, naturalis, violentus, ſuperior, inferior, lateralis. Communis, eſt terminus qui plura immediatè continet. Proprius, terminus corporis continentis, contento immediatus. Naturalis, in quo res naturales natura quieſcunt: in eo autem res natura quieſcunt in quo conſeruari poſſunt natura, vt terra locus grauiorum, aër leuium, &c. Violentus, in quo præter na-

turam res naturales quiescunt. Superior & inferior, situ distinguũtur. Lateralis autem est, dexter, sinister, anterior, posterior. Loci dimensiones sunt, longitudo, latitudo, profundum vel altitudo.

Axiomata de vbi.

1 Vbi contrarium non habet secundum logicos.

2 Vbi non suscipit magis vel minus.

3 Per vbi interrogamus locũ in quo.

4 Per vnde locum à quo.

5 Omnia mutabilia moueri necesse est, quia in loco sunt vniuersa.

6 Corporum vnũquodq; suapte natura aut sursum, aut deorsum tendit, aut ibi manet.

7 Quia loca finita sunt, & quæ ibi cõtinentur prædicamentaliter, finita esse necesse est.

8 Ex opportunitate loci & temporis secundum Pythagoricos omnibus bonum adest.

9 Pro locorum varietate variæ fiunt qualitates rerum intrinsecæ vel extrinsecæ, vel ob naturam diuersam soli, vel ob mores & vsum incolarum, & diuersas functiones.

De Positione, vel situ. CAP. VII.

POstquam nouimus locũ in quo quid sit, impellitur mens ad quæstionem de situ & positione: quia verbi fit relatio, & ratio habetur totius locati & totius loci, cum circumscriptionis expressione: at per positionem exponitur situs partium locati in partibus loci, singulari & propria sedis nota. Verumtamen positio tripliciter accipitur, pro propositione, ordine & prædicamento. Pro propositione vel θέσι: quãdo proponitur axioma sine medio. Pro ordine, quando partes supponuntur mutuò, vel dum habetur respectus ad totum: qua acceptione ad quantitatem reiicitur positio. Prout autem positio prædicamentum constituit, dicetur ordinatio, vel situs, vel dispositio partium alicuius corporis positi in loco.

Omnis positio rerum, aut naturalis, aut voluntaria, vel casualis. Naturalis positio, quando ordo naturæ seruatur: vt positio capitis in homine superior, pedum inferior, manuum in lateribus, elementorum in propriis locis. Voluntaria positio, quando pro arbitrio ea fit: vt si caput deiiciatur, pes eleuetur, si sedeamus, iaceamus, &c. huc pertinet ordinatio per artẽ,

vt columnarum dispositio, arborũ in certum ordinem plantatio, &c. Casualis, quãdo fit casu vel fortuna præter naturam: veluti si contingat hominem capite prono, obuersóve cadere, si præter spẽ aliquid accidat, vt in taxillis iactus, &c.

Positorum alia immobilia, alia mobilia. Immobilia, vt terra & agri, & quæ per se non mouentur. Mobilia, vt aër, ignis, aqua, animal, & similia.

Repetantur hîc in summa modi situs & positionis, sursum, deorsum, dextrorsum, sinistrorsum, antè, pòst, retrò, stare, sedere, iacere. Frequénsque notatio fit⁹ apud mathematicos, astrologos, geometras, cosmographos, rusticos, nautas, per ortum, occasum, meridiem, septẽtriones. Estque Glareano positio, recta vel obliqua.

Axiomata positionis.

1 Positioni nihil est contrarium.

2 Positio nõ recipit magis vel minus.

3 Proprietas positionis, quòd substãtię proximè adhęret, omnibus formis aliis prædicamentalibus, id est, accidentalibus præsuppositis, quæ præcedunt ipsam positionem.

4 Qui ignorat positionẽ partium corporis

poris humani, facilè ignorat earum vsum & actionem.

5 Qui propositioni seu thesi non credit, reprobare debet: & qui reprobare non valet, credere debet.

De Quando. CAP. VIII.

SVperioribus decursis, ad tempus conuertitur inquisitio circa rem eandem: subindicátque quæstionis quãdo solutio, rem esse in tempore, non autem naturam ipsius temporis, quæ quidem quantitatis est, ideo nõ præsentis, sed alterius categoriæ vel prædicamenti.

Constituunt periti duplex quando: simplex, inquam, & compositũ. Simplex, cùm res se habet ad tempus vt ad indiuisibile: tempus autem indiuisibile & à susceptione mensurę semotum, est ęternitas, sempiternum, nictus oculi, momentum, atomus. Compositum quando, dum se habet res temporalis vt ad diuisibile tempus, vt ad certum diem, annum, mẽsem, &c. diuisibile enim est tempus in partes successionis.

Tempus omne, ex motu vniuersi & numero constat.

At tempora considerantur vel vt naturalia, vel vt nõ naturalia. Naturalia, præterita, præsentia, futura, & ex illis nata, anti-

qua, recentia, instantia: & ea quæ naturam temporis exhibent, hyems, æstas, ver, autumnus: & anni tempora, vt hora, dies, hebdomada, menses, &c.

Non naturalia tempora, sacrificia, dies festi, nuptiæ, casu facta, euentus: consilio, imprudentia, errore, metu facta: feriæ repentinæ, indictæ, statæ.

Est & temporis, simul. Porrò simul, triplici modo. Primùm de his quæ sunt eiusdem temporis, vt simul nata, facta, creata, id est, in eodem tẽpore. Secũdò simul, ratione conuersionis, quæ simul incedunt, vel se referunt: vt duplũ & dimidium, pater & filius. Tertiò simul, quæ sunt species eiusdem generis: vt homo & brutum, simul in genere animalis: equus, asinus, leo, simul in bruto.

Axiomata quando.

1 **Quando** nihil est contrarium.

2 **Quãdo nõ** suscipit maius & minus.

3 **Quando** habet proprium, esse in tẽpore: estq; respectus mensuræ inter tempus & rem temporalem.

4 Omnia tempus habent.

5 Quę participant in tempore, & sunt in tempore, cum ipso ætatem agunt, & seipsis seniora & iuniora dicuntur.

6 Distingue tempora & multas concilia-
bis antinomias.

De Habitu, CAP. IX.

Cognita distinctione temporali externa, alia rei scientia notior offertur ex habitu, Qui est medium quoddam inter corpora, & ea quę corporibus adiacent: secundum quod, hæc scilicet quæ adiacent, haberi, illa autem, nempe corpora, habere dicuntur. ita habitus, armatura, tunicatio, &c. Quamobrem & habitus ab habere differt, quòd habere possessionem quandam referat. Habitus itaque est adiacentia corporum, & eorum quæ circa corpus sunt: quæ in corpore humano, intelligunt esse in accidente mediante inter corpus hominis & vestimentum, vt non circundationē ipsam, non vestem, non tempus ostendant, sed differat habitꝰ à quādo, ab vbi, & à situ.

Possumus tamen in hac arte, extra prædicamentorum naturam, hîc sedem cōstituere rationum ductarum ab omni ornamento, ab ornatu extrinseco adhærēte, vel attributo. Sic in summa habitus cōtinebit propriè vestitum, deinc generaliter omnē ornatum, possessionis vel quasi, modū habendi, item dominij titulum, atq; habitum

sive

siue dispositionem rei: quæ tamen est qualitas propriè.

Axiomata habitus.

1 Habitus suscipit magis & minus.

2 Habitus non suscipit contrarium.

3 Talis quisque esse præsumitur, quales sunt ij, quorum vtitur habitu.

4 Priuatio præsupponit habitum in possessione.

De Qualitate. CAP. X.

ACcedit plus ad substantiam qualitas, quàm cætera prædicamenta, & idcirco postremam ex accidentibus constituimus, quo facilior esset transitus ad ea quæ substantiatum continent.

Est autem qualitas, forma accidentalis, incorporalis, secundum quam quodlibet dicitur esse tale.

Qualitas in summa alia intrinseca, alia extrinseca. Intrinseca rursum vel habitus & dispositio, vel naturalis potẽtia. Dispositio, est quædã præparatio, qua quid postea facilè fieri potest: quamobrem ea dispositio, imperfectus habitus, & initium eius dici potest. Differũtque dispositio & habit⁹, quòd dispositio ita se ad habitũ habet, vt ætas puerilis ad virilẽ. Atq; iterũ dispoſi

dispositio, est assuefactio & promptitudo actibus pluribus comparata: verumtamen infirma, hoc est, qualitas insensibilis ex multis actibus vel vnico acquisita, sed non firmiter radices agens, & quæ à subiecto facilè amoueri possit.

Iterũ habitus & dispositio, aut animæ, aut corporis. Animæ, cùm subiectum est in anima aut in eius intellectu, vel in voluntate. Ex habitu & dispositione intellectus oriuntur sapientia, intellectus, scientia, prudentia, ars, opinio. Ex voluntate habitus & dispositiones morales sunt virtutes iustitia, fortitudo, temperantia, item vitia. Corporis habitus & dispositiones, habent subiectum in corpore: atque in istis corporeis qualitatibus, vltra ea quæ ars addit, aliquam membrorum exercitationem exigimus, veluti in habitu pila ludendi, scribendi, currendi, & similium.

NATVRALIS qualitas intrinseca, est potentia vel infirmitas naturalis, qualitas congenerata, cum naturali complexione temperamenti alicui indita, per quam aliquid naturaliter fit potens vel impotens ad agendum, obsistendum, vel non agendum. Ad eum modum naturaliter quidam sunt sani ex constitutione naturæ: alij naturaliter ægri: alij molles, duri, ad pacem,

ad arma fati. Huc pertinẽt omnes potẽtię naturales, tam animę quàm corporis. Animę, vt qualitas volũtatis, intellectiua, memoratiua: quæ quidem indigent corporeo instrumento, sed immediate habent subiectum in anima. Naturales corporis potentiæ & qualitates, sunt facultates vegetatiuę, vt attractrix, retentrix, qualitas &c. Itẽ sensitiuę interiores & exteriores, & motiuę secundum locum.

EXTRINSECA qualitas, aut passio, aut figura esse potest.

Passio, est passibilis qualitas. Attamen differunt, quòd passio citò transit, nec fixa est, vt de dispositione dicimus: passibilis autẽ qualitas, diuturnior. Exempli causa, subitò irasci, passio est: radicata autẽ passio iracundię, passibilis est qualitas. Atque sub hoc genere cõprehẽdũtur omnia obiecta sensuum exteriorũ, vt colores, lux, lumen, soni, voces, sapores, qualitates tangibiles, frigidum, humidum, calidum, siccum.

Figura, est qualitas formæ extrinsecæ, qualis figura anguli, quadranguli, & similes geometriæ. Item figura, pulchritudo rei cuiusque: item triste, benignum, lætum, & alię formę vultus, & reliquę notę, characteres, & superficierum distinctiones vel naturales, vel artificiales rei cuiusque,

iusque, vt domus, vestis, &c.

Cæterùm forma tripliciter vsurpatur. Primùm pro forma substãtiali, qua cõpositum naturale constituitur, & habet essentiam actu: veluti per animam formam dantem homo dicitur, per animæ & vitæ alterius formam leo, &c. quæ forma non est in prædicamento qualitatis, quia est substantia. Secũdò forma ponitur pro omni re quę verè est accidens, & dat esse accidentaliter, postquam subiectum constitutum est, vel dum constituitur per formam substãtialẽ in esse accidentali: quæ forma inuenitur in nouem omnibus prædicamentis. Tertiò forma sumitur in specie, siue, vt dicũt, specificè, pro re accidentali, quæ procedit ex determinatione vel circũscriptione quantitatis cõclusæ lineis, aut aliqua superficie, prout quibusque rerum conuenit naturis.

Axiomata qualitatis.

1 Qualitas aliquando suscipit contraria, vt virtus, vitium, album, nigrum: interdum non suscipit, vt apparet in coloribus mediis inter album & nigrum, nempe in rubro, pallido, & similibus.

2 Figuræ contrarium non admittunt.

3 Qua

3 Qualitas aliqua, non tamen omnis, suscipit maius & minus.

4 Magis & min' suscipiũt figurę imperfectæ, quales sunt rectum, curuum, conuexum, concauum, & simile: quia potest esse rectior, magis incurua vel conuexa linea.

5 Magis & minus nõ suscipiũt perfectæ figuræ: quia illis nihil addi vel detrahi potest sine mutatione speciei. Talis figura est sphærica, cubica, pyramidalis, triangularis, quadrangularis, &c.

SYNTAXEΩN ARTIS MIRABILIS, LIBER SEXTVS.

Vbi agitur de prima cellula classis substantiarum, nempe de Deo & Theologia.

De ratione methodi præsentis, & de classe substantiæ in vniuersum.

CAP. I.

ABsoluto cursu per accidẽtia instituto, ex quo rudior quædam nobis erit comparata cognitio, ad substantias rerum cõuolandum ordine est, & à singulis eruenda & aduocanda auxilia, cognitio propria & singularis, rationes, probationes, & distinctiones. Hicque incipimus vela in altissimo profundóq; pelago nauigationi dare, & à præludiis ad rem ipsam deuenimus.

Quamobrem qui hanc classem probè cognouerit, nihil ferè habebit eorũ quæ sciri possunt incognitum. In primis etenim, rerum omnium, ex admirabili istius classis graduum ordinatione; apparet perfectionis distinctio, mutuáque cõnexio: deinde ex cuiusque gradus summaria anacephalæosi, naturâ præstantiora traduntur. Proinde annota, in supremo gradu Deum esse, & postea alios, eo minùs præstantes, quo magis recedunt ab eo: vt quantò magis ei vicini sunt, tãtò sint inferioribus meliores: semper enim descendẽdo aliquid amittũt perfectionis maioris, & contrà ascendendo perfectionis adiiciũt. Hinc & licet colligere, nihil verè perfectum infra Deum, nec quicquam Deo esse perfectiùs, quia vlteriùs gradus alius non inuenitur eo superior: sicut inferior, elementorum simplicium est, vbi consideratio rerum simplicium, ex quibus artificis summi prudentia, ascendentium graduum replentur distinctiones per colligationes & concathenationes implexas. Quas vt facilè concipias, constitue duplicem ordinem in hoc schemate rerum, vnum quo fit descensus, elongatio vel diminutio perfectionis, alium quo fiat ascensus à minus perfectis ad magis perfecta, & à simplicibus ad composita.

posita. Deinceps, vt perfectiora intelligas, à simplicioribus incipe. Primus itaque naturæ gradus & minor, in simplicibus elemẽtis rerum, scilicet ex principiis incompositis constituitur. Ex horum mixtione & compositione prima nascitur secundus gradus, qui res tantùm compositas, & maiorum rerum rudem materiam contineat: & ideo quia simplex est elementorum ibi compositio, inde generata vel facta, dicuntur elemẽtata, & corpora silentia Hebręis, sine vita. Ex hoc tertius gradus alius accipit materiam, cui additur vitæ animalis rudimentum, nempe vita vegetans, qualis inest plantis. Quartò hic fit accessio sentiendi, & constituitur gradus alius vitæ sensualis, in quo sunt omnia genera & species brutorum animalium. Sextò Deus adhuc viuendi substantiam excellentiorem humano huic admirabilíque opificio adiunxit, quæ non ex compositione elementali corporea penderet, & esset vitæ animali & vegetatiuæ superior: hanc animam diximus, quæ sine corpore esse potest, postquam scilicet à corpore seiungitur morte. Et septimò quia anima simul, & semel, ac perfecta sunt eius organa in corpore hominis, creatur, & corpori infunditur, fit alius gradus vitæ hominis intelle-

ctualis, qui quidem habet omnes facultates vitæ vegetatiuæ, & sensitiuæ, quæ non ex ea animali, vel plantæ, inferiorísve commixtione, sed ex animæ pendeāt & regantur vi & potentia: hęcque anima supra corpoream est substantiam sibi subiectam, si suum tueatur gradum. Nam si ei corpus & vita sensualis imperet, tunc ad gradum inferiorem ex proprio decidit. Et quia vicinitas illa graduum bruti & rationis in anima, mouet pugnam in subiecto hominis, altior & præstantior erit in cœlo gradus & in Angelo. In cœlo septimus, habita ratione corporis, quod liberū est, omnésq; suas actiones secūdum legem à Deo præscriptam exerit sine pugna & impedimento aliquo. In Angelo autem octauus gradus, eo quòd & ipse non patiatur pugnam corporis, & sine corpore est, & præstantiùs anima nostra intelligit, efficaciùs operatur, gratia firmatur ne labatur, proximiùs Deo accedit, unde omnia perficiuntur, vbi vltimus & summus gradus, perfectio ipsa aliorum, fons rerum omnium.

Graduum

Graduum perfectionis naturæ Epitome.

Ordo, quo à Dei perfectione res declinant.	1 Deus.	9	Ordo, quo à simplicibus ad perfectiora fit ascensus.
	2 Angelus.	8	
	3 Cœlum.	7	
	4 Homo.	6	
	5 Anima rationalis.	5	
	6 Vita sensualis.	4	
	7 Vita vegetabilis.	3	
	8 Elemẽtata, vel silẽtia.	2	
	9 Elementa, principia simplicia.	1	

De Dei nominibus. CAP. II.

DE Deo hîc, nõ quidem de cognitione essentiæ eius perfecta, quia incõprehensibilis est, sed quatenus concessum est agemus.

Nomina quæ Deum dicunt, vel significant vniuersaliter, vel per compositionem Cabalisticam, vel per attributionem, vel metaphoricè, vel per relationem ad creata, vel ratione proprietatis.

Generaliter vt plerunque, omnibúsque ferè orbis populis appellatio hæc numinis summi est quadrilitera. Apud Hebræos, אדני adonai, יהוה Iehoua, אהיה eheieh, qui est, &c. Assyriis, Adad, Persis συρὴ,

Ægyptiis θωὺθ vel θεὺθ, Magis ὀρσὶ, Arabibus ἀλλὰ, Græcis θεὸς, Turcis ἀγδὶ, Hethruſcis ἐσὰρ, Latinis Deus, populis noui orbis Zimi.

Per compoſitionem cabaliſticam, ex ſacris literis Cabaliſtę plura nobis tradunt nomina, vt ferunt, virtutis & efficaciæ admirabilis, cuiuſmodi nomen illud quod dicunt ſem hamephorah, quadraginta literarum: nomen agla, & ſimilia, de quibus ſi Deus vitam largiatur, & velit, latiùs in iam præparatis dicemus commẽtariis de Deo.

Per attributionem, nomina ſunt ſeptuaginta fortitudinis, qualia benedict⁹, creator, magnus, &c. Et totidem amoris, vt vir, iuſtus, &c. quibus ab iiſdem Cabaliſtis appellatur: quæ in commentariis vtroque idiomate, & Hebræo & Latino, exhibebo.

Metaphoricè Deus, ſiue per trãſlationẽ, dicitur Leo, aſtrum, paſtor, cuſtos, &c.

Per relationem ad creata, creator, dominus, ſanctificator, refugium, ſalus, &c.

Ratione proprietatis, Deus dupliciter dicitur, vel ratione proprietatis perſonalis, vel alterius. Perſonalis proprietas, ſanctiſſimã trinitatem exprimit, in qua pater generans, filius naſcens, & ſpiritus ſanctus procedens. Ratione alterius proprietatis,

Deus

Deus dicitur bonitas, fons bonorum, ſapientia, vita, deitas, eſſentia, æternitas, per ſe exiſtens, &c.

Nomina Dei & domini noſtri IESV CHRISTI ſunt, Chriſt⁹, vnctus, Meſſiah, Emanuel, verbum Dei, vnigenitus patris, primogenitus virginis Mariæ, α & ω, via, veritas, panis, vita, iuſtitia, ſemen iuſtum, filius hominis, vermis, &c.

Nomina Spiritus ſancti, chariſmatū largitor, digitus Dei, columba, ventus occultè gratiam inſpirans, ignis, mel, ros, oleum animam impinguans, animumq́ue exhilarans, paracletus, conſolator.

De diſtinctione veri Dei ab idolis, & vnde idola. CAP. IIII.

DEus, aut verus, aut fictus, ſeu idolum. Deus verus, vnus eſt ſubſtātia. Malac.2.ca.1.Corinth.1.Sapient.12.Deus Deorum dominus. Pſal.49. In perſonarum trinitate, pater, filius, ſpiritus ſanctus. Sunt & Dij dicti participatione homines aliquando, vt ob creationem, filij excelſi omnes. Pſalm. 81. vel ob adoptionem, regenerati Chriſtiani. Roma.5.& 8.Iohā.ca.1.vel participatione beatitudinis, & eius fruitione: vel ob miniſterium Dei exequutum, vt

Moses constitutus à Deo, Deus Pharaonis, Exod. ca. 7. & Angeli boni, dij. Iob. ca. 1. Quódque iudices Dei iudicium exerceãt, dij dicti. Exod. 22. Psal. 46.

Falsi dij, originem habuerũt ex Diaboli impietate, vel ex præsumptione & sui superbia, ex aliorum fictione, ex inani ratiocinatione, ex admiratione virtutis, ab euẽtibus, locis, regionibus, à metu & superstitione.

Diaboli impietas, vel suasio, potissima fuit idololatriæ causa, & seminariũ falsorũ deorũ. Voluit ipse enim esse Deus, & similis fieri altissimo. Esai. 14. voluit & adorari ab ipso Deo domino nostro IESV CHRISTO. Matth. 4. sic dij gentiũ, dæmonia. Psal. 80. eáque persuasione primos parẽtes aggressus est, Eritis sicut dij, Genes. 3.

Præsumptione autẽ propria deos se dici voluerũt & passi sunt superbia, vel rerũ placido successu, plures. Vt rex Tyri, Ezechiel. 28. Herodes, Act. 12. Alexãder, & alij.

Fecerunt aliqui sibi deos, & vnaquæque gens fabricata sibi est Deum suum, 4. Reg. 17. vt Sidonij, 3. Re. 12. Ephesij, Act. 19. Adorauerũt & rectores orbis terrarũ, Sap. 3. atque per adulationẽ Deũ dixerunt Nabuchodonosor. Iudith. 5. Vt ob nimiam dilectionẽ aliquãdo filij parentes, & contrà patres

tres filios post mortem venerati sunt, & dicarunt cultus diuini ergò statuas. Sap. 14. Sicut & ob virtutem insignem, & miracula, voluerunt Dei honores deferre Apostolis, Actu. 14. Prisci, rerum inuentores, vel qui earum vsum docerent, pro diis honorarũt. Lact. lib. 1. ca. 18. eósq;, qui eis aliquo modo profuissent. Hinc illa farrago idololatriæ, Cereris, Bacchi, Iouis, Herculis, & similiũ. Fuit & aliquando Dei delatus honor tyrannis, ad conciliandas sibi eorum mentes.

Ex inani ratiocinatione pertinaces in suis axiomatibus philosophi, cùm nõ possent ad supremum, primum, & præcipuum gradum conscendere principiorum, quæ sibi persuadebant esse principia priora, cõstituerunt deos. Sic Alcmæon deos dixit sydera, Alexander Milesius astra, Anaximenes Milesius quoque aërem, Aristoteles sed variè mundum & mentem, Brachmanes lumen rationis, Cleanthes Assius Stoicus æthera, Chrysippus diuinam necessitatem, Democritus pœnam & beneficium, Empedocles quatuor elementorum naturas, Heraclitus Ephesi' deos ex igne, Parmenides & Melissus coronam quãdam fictitiam vniuersi, Prodicus Ceus quatuor elementa, solem atque lunam, Pythagoras Samius & Mar. Varro animam per vniuer-

sum mundum meantem, Straton & Lucretius naturam, Stoici mundum, Speusippus vim naturalem, Theophrastus vnum & vniuersum & omne, Zeno Cittieus diuinam legem & æthera.

Ab admiratione virtutis, virtutes ipsas, & alia pro numine habuerunt, vt pudiciciam, concordiam, spem, honorem, clementiam, fidem. Sic de vitiis etiam aliquibus.

Ab euentibus, fortunam, victoriam, & similia deas fecerunt.

A locis, plures ethnicis, vt terrestres, cœlestes, inferi, palustres, montani, marini, fontanales, fluuiales, manes, lares, &c.

A regionibus cœli & alios distinxerunt, de quibus ad fastidium vsque Cicero.

Metus & superstitio, eiusdem farinæ quoque deos fecit, serpẽtes, dracones, Pomonam, Floronam. Faciunt & Deum suum quidam ventrem, id est, voluptatem, vt 1. Corin. ca. 6. ad Philipp. 3.

De Theologia. CAP. V.

QVia Theologia nihil aliud est quàm sermo de Deo, de ea disputandi conueniens sequitur occasio: hoc tamen præter morem in superioribus vsurpatum, eo quòd de rebus agatur arduis, probationes quasdam

quaſdam ſubnectemus dictis, ne dum cõmentaria in has Syntaxes expectantur, dubius remaneat & ab authoritate diuinę paginæ ieiunus & deſtitutus animus.

Baſis itaque & fundamentũ Theologię, Deus.

At ſermo de Deo, vel Theologia, docet in ſumma Deum cognoſcere, eius mandata & Eccleſiæ vniuerſalis ſeruare, myſteria & ſacramenta legis, fœlicitatem beatorũ, pœnas & ſupplicia contumacium.

Theologia, alia vera, alia falſa.

Vera rurſum triplex, myſtica, ſymbolica, ſimplex. Myſtica Theologia eſt, ſecretiſſima mentis cum Deo loquutio, diuinæ caliginis intuitio, & ad Deum per ſecretiora & admirabiliora ſcanſio, qua per contemplationem quis erigitur vſque ad ipſam vnitatem, Deo magis appropinquando relictis ſenſualibus & intellectualibus ipſis. Symbolica eſt, quę per figuras & inuolucra quædam alia, diuina ſignificantia, ea quæ Dei ſunt exhibet: quemadmodum Pythagoras olim ſuis dogmata tradidit: & dominus noſter IESVS CHRISTVS parabolis ſeu parœmiis vſus, ſymbolicas & prophetarum aliquas viſiones, & Angelorum apparitiones. Simplex Theologia eſt, quæ ita ſimpliciter docet, ac tradit.

Falſa

Falſa Theologia, eſt deorum falſorum, fictæque religionis, & hæreticorum.

Euſebius aliter Theologiam diuidit, in fabuloſam, naturalem, & ciuilem. Fabuloſa, quam & hiſtoricam dicunt, poëtis maximè attributa. Naturalis & myſtica, quã ſapientes approbarũt. Ciuilis, quæ in ſingulis ciuitatibꝰ cõſuetudine & legibꝰ defenditur.

Theologia cõtinetur in lege antiqui Teſtamenti, & noui: vtraq; ſcripta & non ſcripta. Volumina rurſum Teſtamenti antiqui diuidunt in legem, prophetas, & hagiographa Hebræi.

Legem ſcriptam dicũt תורה בכתב, cuius quinque libri, Geneſis, habens 50. capita: Exodus, habens cap. 40. Numerorũ, capitũ 36. Deuteronomium, cap. 34.

Prophetas, in maiores vel primos, & minores diuidunt. Maiores illis Ieſais, ahabẽs capita 66: Hieremias, habẽs capita 53: Ezechiel, habens ca. 48. Connumerãt inter primos prophetas Thalmudiſtæ libros Iudicum, Ioſue, & Samuelis, id eſt, primũ & ſecundum Regum, & Melachim, id eſt, 3. & 4. Regũ. vt ait Galatinꝰ li. 1. aduerſus Iudęos. ca. 1. Minores dicunt prophetas, Oſeã, Ioëlem, Amos, Abdiã, Micheam, Nacũ Abbacuch, & alios ſequentes, inter ſacra Biblia.

Hagiographa Hebræi vocant כתובים,

inter

inter quæ annumeramus libros Sapientiæ, Ecclesiastem, Ecclesiasticũ, Psalmos, Prouerbia: historiales, Iosue, Iudicum, Hester, Thobiam, Ruth, &c.

Notat Rabi Kimhi in directorio viarũ linguæ sanctæ, per versus apud Hebræos sacra Biblia fuisse scripta, atque in libris legis esse versus, 5845. Prophetarum omniũ qui in Hebraico extarent sermone, 9294. Hagiographorum, 8064. Quod non est referendum ad omnia volumina, quæ hodie extant Latinè excusa, quæ quamuis sint in canone ecclesiastico, & meritò recepta, nõ tamen sunt in canone Hebræorum.

Legem non scriptam Hebræorum, kabalam & traditionem dixerunt antiqui: Et Rabini eorum nominant תירה שבעל פה, id est, legẽ quæ in ore, scilicet Mosis, data est in monte Synai: quam ille tradidit Ieoscuæ, Ieoscuas autem senioribus, seniores prophetis, & prophetæ viris synagogę magnæ, vt scribitur in libro qui פורקי אבות, id est, capitula patrum. Per hanc intelligũt mysticam & spiritualem legem, publicatã primùm à Mayr, qui ex Idumæo necromantico factus Iudæorum proselytus, falsò interpretatus est legem diuinam & prophetas, & legem illam contexuit & confinxit, quam dicunt Misna, id est, secundam

legem

legem,& multis voluminibus illustrauit & præscripsit Rabi Monoa, vt refert Iacob. de Valentia in Psalmum 81.

Noui Testamẽti lex etiam, & scripta & non scripta est. Scripta, habet Euangelia 4. Sãctorum Matthæi, Marci, Lucæ, Ioannis. Continet & historiam Apostolorum, Epistolas eorundem, & prophetiam Apocalypseos. Non scripta, continetur traditionibus Apostolicis & Ecclesiasticis, vniuersalibusq; synodis. Et in summa in omnibus sacris voluminibus & constitutionibus, littera, gesta docet: quid credas, allegoria: moralis, quid agas: quò tendas, anagogia.

De Epitome totius Theologiæ.

CAP. V.

Apostoli domini nostri IESV CHRISTI, pædagogi totius ecclesiasticæ disciplinæ præstantissimi, omnem fidei & Theologiæ rationem in capita duodecim per cõpendium coniecerunt, singulis quid de ea sentirent exprimẽtibus: vnde epitome illa nobis symbolum dicitur Apostolicum. Hócque Christianis vbiq; per orbem vniuersum pro tessera est, qua se internoscant: & pro lapide Lydio, ad quem dicta, factáve, & scripta nostra relata & collata, num Christiana sint, comprobentur. Opor-

tet autē credere antequàm intelligamus. Esaiæ cap.7. Quamobrem omnia capita fidei & symboli Apostolici, per verbum Credo incipiunt.

Symbolum Apostolicum.

SS. Apostolorum nomina. *Articuli.*

1 D. PETRVS. Credo in Deum, patrem omnipotentem, creatorem cœli & terræ.

2 D. ANDREAS. Credo in IESVM CHRISTVM, filiū eius vnigenitū.

3 D. IOANNES EVANGEL. Qui cōceptus est de Spiritusancto, natus ex Maria virgine.

4 D. IACOBVS MAIOR. Passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus, & sepultus.

5 D. THOMAS. Descendit ad inferos, tertia die resurrexit à mortuis.

6 D. IACOBVS MINOR. Ascendit ad cœlos, sedet ad dexteram Dei patris.

7 D. PHILIPPVS. Inde venturus est iudicare viuos & mortuos.

8 D. BARTHOLOMAEVS. Credo in Spiritum sanctum.

9 D. MATTHAEVS. Credo Ecclesiam catho

tholicam, Sanctorum communionem.
10 D. SIMON. Remissionem peccatorũ.
11 D. IVDAS. Carnis resurrectionem.
12 D. MATHIAS. Vitam æternam.

De Theologiæ vinculo, dilectione, & diuinis præceptis.

CAP. VI.

EX dilectione pendent Lex & Prophetæ. Ea autem est, Dei, & proximi. Dilectio Dei, instituitur per tria priora præcepta primæ partis tabularum mandatorum diuinorum, sicuti reliqua Decalogi mandata actus nostros ad proximi dilectionẽ formant. Sunt & alia extra Decalogum, quæ & eodem referri par est. Decalogi præcepta decem sunt.

1. Non habebis deos alienos corã me. Exod. 20. Deut. 6. & 5. Leuit. 26. Psal. 80. Iosue 24. 1. Corinth. 6. & 10. Genes. 35. Hic cultus iniũgitur diuinus. Dilectio Dei, est cordis, in fide, spe, & charitate. Fidei diuinæ aduersantur vel repugnant, omissio bonorum operum, infidelitas, dubitatio fidei, nimia scrutatio eiusdem, hæresis, fidei abrenuntiatio, magia, incantatio, obseruatio sortium, dierum, & temporum, & somniorum vana, irreuerẽtia in Deum & eius sanctos

ctos, superstitio, idololatria, idest, deferre cultum qui soli Deo debetur, creaturis. Spei bonæ aduersatur excessus, nimia sui confidentia, nimia securitas, vel nimia præsumptio suorum meritorũ: aduersatur & defect⁹, desperatio misericordiæ Dei. Repugnat & charitati dilectionis Dei, seruili timore & pœnæ formidine Deum colere, vel ob retributiones solas & res temporales, cumque odio proximi: itẽ anteponere diuinæ voluntati hominum iussa.

2 Non assumes nomen Dei tui in vanum. Exod. 20. Quo præcepto dilectio Dei in verbo mãdatur. Cui repugnat periurium, blasphemia, hypocrisis, votum pro vanis & illicitis, voti culposa dilatio, & infractio, iuramẽtum temerarium, cuiusmodi illud est, quod non fit cum iudicio vel discretione rerum, cum veritate, necessitate cogente, pro iustitia, & cum Dei reuerẽtia. Assumit & nomen Dei in vanum, qui sacris mysteriis, sacramẽtis, & gratia diuina abutitur.

3 Memento vt diẽ Sabbati sanctifices. Exod. 20. Hoc iubet & reipsa Deum diligere. Cui repugnant excessus, & defectus. In excessu peccatur, festis diebus opus facere seruile, dare operã ludis, theatris, negotiationibus, irreuerẽter vel superstitio-

sè sacros dies colere. Defectu committitur in illud præceptum, non omnino vel malè, vel pro parte colere, omittere quæ diuini officij sunt vel sacrarum cęremoniarum, non ieiunare, ieiunia temere peruertere.

4 Honora patrem tuum & matrem tuam, vt sis longæuus super terrã. Honor hic cõsistit in veneratione, obediẽtia, ope & auxilio spirituali & tẽporali. Pater propriè & mater ratione generationis dicitur. Patris nomen tamen hîc referri potest ad Deum ratione creationis, & generationis, dignitatis, curæ & potestatis. Erit & pater ratione informati animi, & ingeneratę doctrinæ discipulis præceptor, patrimus, qui catechizat & instruit baptizatos, prælatus, magistratus, & ratione potestatis & solicitudinis paternæ, princeps, tutor, adoptans, & ratione ætatis, senior. Inhonorantur isti omnes ingratitudine, inobedientia, irreuerentia, contemptu, irrisione, contumelia, detractione: si percutiantur, si non alantur, si non iuuentur.

5 Non occides: scilicet, neque te, neque alium, non ore, non corde, non opere. Corde, qui odit fratrem suum, homicida est 1. Iohan. 3. Ore, contumelia, detractione, & consilio necem quis inferre potest, saltem bonæ famę interitum. vt iudices, sententia

etiam

etiam innocenti possunt vitam impiè adimere. Opere, quis potest vel ansam exemplumq; dare perditionis, vel manu propria, duello, alióve modo occidere, vel auxiliari, vel occasioné prębere, vt venenũ vel poculum subiicere. Licet tamen certis de causis interdum, non quidem propria, sed publica authoritate mortem inferre. Sic licet animalia ad vsum vitæ cõcessa, sine iniuria tamẽ alterius, necare: licet pœnas vltimi supplicij, lege iusta aliqua iubẽte, impiis irrogare: in bello indicto iusto hostes interimere. Se autem occidere vlla ex causa non licet: verùm oblatam mortẽ & illatam eligere potiùs, quàm aliquid scelestũ committamus, æquo animo & alacriter ob Dei fidem, salutémq; proximi, licet & decet. Sicuti sancti Dei martyres post martyrum omnium caput fecerunt.

6 Præceptum, Non mœchaberis. Exod. 20. Mar. 10 ad Hebr. 13. Hoc præcepto sordes veneris illicitæ submouẽtur & prohibentur: vt mollities, qua se quis voluntariè polluit, Corinth. 6. Genes. 38. infandum crimen Sodomiticum, ad Rom. 1. Genes. 19. Leuit. 20. cõcubitus cum brutis, Leuit. 20. prohibetur & cum mulieribus extra matrimonium: ideo damnata fornicatio dicta simplex. 1. Corinth. 6. ad Ephes. 5. non erit

scortum. Deut. 23. prohibetur adulterium, Leuit. ca. 20. Tob. 4. item stuprum, vel cum virgine, vel vidua. Incestus cum cõsanguinea, vel affini. Sacrilega cõmixtio cum moniali, monacho, presbytero, diacono, subdiacono. Raptus, cõtra voluntatem coniugum vel parentum: vel ante nuptias cõiunctio. Abusus vxoris in concubitu, & omnis illa turpissima fellatio, & irrumatio.

7 Non furtũ facies Exod. 20. ad Ephes. 4. Mar. 10. Hoc prohibetur iniuria à bonis proximi, sicuti superiori prohibebatur à persona.

Furtũ est, inuito domino rem eius contrectare, illicitè retinendo, substrahẽdo, latrocinando, prędãdo, per artes illicitas extorquendo: vt ludo, lenocinio, adulterio, vsuris, rapere: simoniacè adipisci beneficia: bona pauperum retinere: bonis à Deo cõcessis abuti: malè bona alterius dispensare.

8 Non loquêris contra proximũ tuum falsum. Exod. 20. Deut. 5. Leuit. 19. Hoc in iudiciis egemus, ne quis falsò deferat, accuset, testetur, iudicet: itẽ in societate cõseruanda hominum, ne falsum quis dictet, scribat, dicat, quod famã, amicitiam, veritatẽ, honorẽ alterius tollat, imminuátve: conuitiando, calumniando, ne quis mentiatur.

Men

Mendaciorũ D. Augustinus species cõstituit plures libro proprio: capitale, vt in religione: alicui nocens, & nemine iuuans: aliquem lædẽs, & neminem iuuans: aliquẽ iuuans, neminem lædens: in sola mẽtiendi fallendíq; libidine, placendi cupiditate dictum: quod nulli obest, & prodest alicui, obest tamen mentienti, qui nunquam propriam animæ salutem debet postponere vtilitati vel bono alterius.

9 Non concupisces domum proximi tui, &c. Exod. 20. 1. Corinth. 10. ad Rom. 7. 2. Pet. 1. Hoc præcepto radix omnium delictorum exscinditur, nempe cupiditas. 1. Timot. 6.

10 Eodem referri debet vltimum præceptum, Nõ desiderabis vxorem proximi. Deus enim maximè cor & volũtatẽ scrutatur. 1. Reg. 16. Sap. 1. quia ex corde exeunt delicta & cogitationes prauæ. Matth. 15. b. & concupiscentia cùm cõceperit, generat peccatum, ex cuius consummatione mors. Iac. 1. b.

Reliqua de præceptis, & quædam axiomata de Deo & Theologia.

CAP. VII.

VLtra Decalogi præcepta, alia dicuntur moralia, alia ceremonialia, alia

iudicialia. Moralia, de moribus statuunt: quę non fuerunt in lege Euangelica sublata, vtpote quæ iuris naturalis & immutabilia sint. Cęremonialia, modum & formā colendi Dei præscribūnt. Iudicialia, ad commercia humana & politiam pertinent: quorum, cęremonialiū scilicet & iudicialium, species lege noua partim sublatæ, inquantum vmbras futurorum referebant: partim retentæ, & rursum institutæ. Omnia præcepta apud Hebræos vel affirmatiua numero 248. vel negatiua numero 365. erant. Reducuntur & illa ad præcepta Decalogi, vel tanquam conclusiones ex illis elicitæ, vel tanquam principia, vel vt sepes & propugnacula eorū, qualia potissimùm cęremonialia.

Axiomata de Deo.

1 Nihil Deo quod non sit Deus.

2 Deus accidentia non recipit, quamuis enūtietur per attributas aliis proprietates.

3 Deus substantia incomprehēsibilis, sicut & eius opera.

4 Cogita de Deo quicquid meli⁹ potes, de te quicquid deterius vales.

5 De Deo amplius credere debes, quàm scire possis.

6 Religio nobis à natura indita: modus autem colendi Deum, ex lege & more receptus.

Axiomata de Theologia.

1 Scripturæ sacræ authoritas suprema omnib⁹ aliis est, quia à sancto Spiritu dictata, subiectúmque habet nobilius Deum, & finem præstantiorem vitæ æternę beatitudinem.

2 Theologiæ studium bene ordinatum incipit ab articulis fidei, vt aliæ scientiæ à naturaliter notis principiis.

De Sacramentis. CAP. VIII.

ELegit Deus certã materiam, per quã addita forma ex sanctorum verborũ cõceptione, diuinã gratiã suo arbitrio distinctam hominibus exhiberet: non secùs ac potestate sua in creatione rerum singulis verbo suo concessit certas & efficaces naturas ex tota substantia pendentes. Sacramentum itaque & sacræ rei inuisibilis visibile erit signum inquantum res videtur, sed ratione gratiæ oblatæ erit vltra signum res ipsa significata: vt signũ est esse animam in corpore hominis, si corpus fungatur hominis actionibus, & tamen ibi vltra signum animæ, anima est ipsa effi-

cax, sed indiuisibilis.

Sacramenta, alia legis diuinæ antiquæ, alia nouæ.

Antiquæ, erãt cęremonię legales: potiùs tamen pura signa, quàm verè sacramenta, quòd tantùm futuram gratiam indicarẽt, non autem exhiberent. 1. Corinth. 10. b. ad Hebræos 8. 9. 10. D. Ambros. in Psal. 73. Erat & circumcisio sacramentum legis antiquæ, quæ delebat originale peccatum præputij minutione, in virtute & fide tamen futuri, non præsentis Messiæ.

Nouæ legis, secundum catholicam Ecclesiam, sacramenta septem sunt, quibus Deus nos sibi cõsecrat, sanctificat, nos curat, & conseruat.

Primum Baptismus Christi in remissionẽ peccatorũ, de quo Iohã. 3. ad Ephesios. 4. 1. Iohã. 5. Actuũ 2. Cyprian. lib. 1. Epistola 12, alius à beati Iohannis Baptismo, qui in pœnitentiam erat institutus. Actuum 9. & in actis concilij Niceni. Hoc ianua aliorũ sacramentorum. ca. fi. De cleri. nõ baptiza. ministran. in volumine Gregorij.

Secũdum Confirmatio, de qua Actuum 19. in concilio Florentino, apud Cypri. De ablutio. ped. & lib. 1. Epist. 12. in conci. Triden. decreto de confir. ca. 1. August. contra Donat. c. 10. Et cõtra literas Petillia. ca. 144.

Ter

Tertiũ Euchariſtia, Iohã. 6. concil. Florent. &c. vocat D. Dionyſius Areopagita hoc ſacramentum, cõſummationem aliorum ſacramentorum, lib. de eccleſiaſt. hierarch. ca. 4.

Quartum Pœnitẽtia. Actuum 8. Iohannis. 2. cuius partes contritio, confeſſio, ſatisfactio.

Quintum Extrema vnctio. Iacob. 5. D. Chryſoſto. tracta. de Sacerdotio.

Sextum Matrimonium. Ad Epheſ. 5. Matthæi. 19.

Septimũ Sacer ordo, & poteſtas, ad tractanda & exhibenda ſacroſancta fidei myſteria. 1. Timo. 3. Conſtituitur autem hic ordo inter eccleſiaſticas perſonas: quarũ inferiores Oſtiarij tẽpli. 1. Paral. 9. 15. & 26. c. oſtiarius. 23. diſt. in decreto magno Gratiani. Deinc Lectores, de quibus Actuum 15. Luc. 4. Cypri. lib. 3. Epiſto. 23. & lib. 2. Epi. 5. Tertiò Exorciſtæ, de quib⁹ & Actuũ 19. Ioſeph. lib. 8. antiqui. ca. 2. Quartò Acolytæ, de quib. Cypri. lib. 2. Epiſt. Epiſt. 8. ca. acolytis. 23. diſt. cap. cleros. 21. diſt. Quintò Subdiaconi, c. ſubdiaconus. 23. diſtin. Sextò Diaconi, Actuum 6. dicto ca. cleros. Septimò Preſbyter. 1. Tim. 3.

Conſiderantur in ſacramẽtis, Deus, qui gratiam largitur: materia, cui verba accedunt:

dunt: forma in verbis,& aliis poſita:miniſter & diſpenſator myſteriorũ: gratia ipſa conceſſa,ſiue res ſacramentalis: & character, in his potiſſimùm qui characterem ìmprimunt indelebileca,vt baptiſmus, cõfirmatio,ordo. Conſideratur & modus exhibendi ſacramenta:in quo quædam præcedunt,& quædam ſequuntur obſeruanda.

SYNTAXEΩN ARTIS MIRABILIS, LIBER SEPTIMVS.

In quo agitur de Angelis & Magia.

De Angelorum diuiſione. CAP. I.

SEcundum locum poſt Deum inter ſubſtantias Angeli habẽt in noſtra arte: ſpiritus diuini ad miniſterium Dei à Deo creati: hominibus eius voluntate ad ſalutem operandam

etiam officiosi,nuncij,& legati Dei, vnde & ἄγγελοι dicti:incorporei, immateriales, impassibiles corporaliter,non mente,quia gaudere, contristari, amare, & metuere dicuntur.

Angeli omnes creatione & substãtia boni sunt,electione autem facta aliqui mali, distincti ideo ab iis qui boni remanserunt. De bonis priùs agamus,de malis deinceps.

Bonorum Angelorum synonyma.

Angeli. Genes. 32. Exod. 14.
Angeli boni. eo.
Angeli Dei. eo.
Angeli Domini. Genes. 16.
Angeli sancti. Lucæ. 9.
Filij Dei. Iob. 1.
Electi. 1. ad Timo. 5.
Reges, vel מלכים melachim.
Dij, vel אלהים elohim.
Vigiles. Daniel. 9.

Angelorum bonorum ordo, hierarchia dicitur cœlestis:est nãque triplex hierarchia,nempe supercœlestis, Deitatis solius: cœlestis, Angelorum:terrestris, militantis Ecclesiæ.

Hierar

Hierarchiæ cœlestis ordines nouem secundum Thalmudistas.

In 1. sunt חיות הקידש chaiothhakodesc: in quo constituunt Angelos, per quos Deus vitam largiatur.

In 2. אופנים ophanim: in quo constituũt Angelos, per quos Deus chaos distinxit.

In 3. אראלים aralim, vbi sint, per quos iuncto nomine Dei היהוה haiehoua, Deus fluxibilem materiam largitur.

In 4. השמאלים haschemalim: per quos Deus corpora fabricatur.

In 5. שרפים Seraphim: per quos Deus elementa depromit.

In 6. מלכים Melachim: per quos De⁹ metalla producit.

In 7. אלהים Elohim: per quos Deus producit vegetabilia.

In 8. בני אלהים bene elohim: per quos Deus producit animalia.

In 9. כרובים Cherubim, per quos Deus producit homines.

Secundum Christianos, ex D. Dionysio Areopagita, Hierarchia cœlestis tres classes & nouem ordines habebit huiusmodi.

Prima

Prima classis.

In 1. ordine & supremo viciniores Deo Angeli dicũtur שרפים Seraphim, ideſt, incendentes, & ardentes in illuſtratione diuinæ contemplationis. Eſai. ca. 6.

In 2. כרובים Cherubim, ideſt, multitudo ſciẽtię. Eſaię 6. Ezechiel. 9. & 28. Pſal. 79.

In 3. Throni, apud quos relucet iudicij diuini & volũtatis Dei. rectitudo. meminit D. Paul. ad. Colo. 1.

Secunda classis.

In 4. Dominationes: ex iis legitima formula dominandi, & imperiorum. Dio. Areopag. lib. de cœl. hier. c. 8.

In 5. Principatus: ex quibus ducendi, & regendi notio.

In 6. Poteſtas: ex quibus modi coactionis iuſti & legitimi.

Tertia classis.

In 7. Virtutes.
In 8. Archangeli.
In 9. Angeli.

Ordines primę & ſecundæ claſſis, in cõtemplatione & diſpoſitione eorum quæ exequi alios oportet, conſiſtere videtur.

Tertia

Tertia autem claſſis, in actione & exequutione.

De officijs bonorum Angelorum.

CAP. II.

OFficiũ bonorum Angelorũ, miniſterium exhibet vel Deo immediatè, vel hominibus, vel aliis rebus.

In Dei miniſterio, contemplatio, & voluntatis eius exequutio.

Circa homines miniſterium Angelorum, ſocietates, prouincias, & reſpublicas, & imperia eorũ ſolicitè curare: vel ſingulis adeſſe in illis cuſtodiendis, cõciliandis, defendendis, iuuandis, erudiendis, deducendis, ſanandis.

Exhibent autem ſuam opem, vel inuiſibiliter vt plerunque, vel viſibiliter ea forma quæ congruit myſterio, vel quæ concipi poſſit ab eo cui apparent: vt aliquando apparuerunt in forma rotæ, animaliũ, hominis alati, iuuenis, paſtoris, & aliis figuris, vt dicemus in commentariis.

Circa res alias Angeli ſoliciti, cùm eas ex Dei lege diſponunt, conſeruant, tuẽtur aduerſus dæmonum, & aliorum vim: cùm tempeſtates fugant, vtilia promouent.

De

De Dæmonibus, siue Angelis malis, & nominibus eorum quibusdam.

CAP. III.

ANgeli mali, dæmones sunt: quos tamē Ethnici & bonos & malos genios rati sunt esse.

Synonyma quibus generaliter omnes impij Spiritus appellantur.

Angeli mali, Psal. 77.	Volucres cœli, Mat. 13. Mar. 4.
Diabolus, Matthæi 25.	Leo deuorās, rugiēs, 1. Pet. ca. fi.
Dæmones, sæpe.	Leuiathan, Iob. 40.
Serpens, Genes. 3. Apoca. 12.	ἀπολλύων, Apoc. 15.
Draco, Apoc. 12.	Exterminator, eo.
Beemoth, Iob. 40.	Vectis. Esaiæ. 25.
Principatus, ad Eph. ca. fi.	Serpens tortuosus, Iob. 25.
Potestates tenebrarum.	Tētator, Matthæi. 4.
Satan, calumniator, Luc. 10. Matthæi. 16. Apo. 20.	Inimic⁹ homo, Matthæi. 13.

De

De distinctione Dæmonum, & de quibusdã naturis eorum. CAP. LIII.

DIstinguuntur Dæmones vel ratione nominis suppositi, vel ratione locorũ in quibus degunt vel operantur. Nomina varia sunt, partim apud magos vanissima & conficta, partim ex aliqua alia causa illis imposita, vt Beelzebub, Baal, Dagon, &c. A locis dicti cœlestes, vel aërei, aquatiles, terrestres, subterranei, ignei, vagi. Cœlestes vocat aëreas potestates D. Ioannes Apoca. cap. 13. & D. Paul. potestates aëris huius, ad Ephes. 2. Dominus autem IESVS CHRISTVS, volucres cœli, quæ bonum semen in vtilitatem hominum sparsum deuorent. Matthæi 13. Marc. 4. Luc. 8. Istos dicunt negotiari in aëre, & ex congregatione rerum alibi existẽtium cõfingere in eo phãtasmata varia, spectra, idola, acies, pugnas: concitare ἐκνεφίας, τυφῶνας, πρηστῆρας, tonitrua, fulmina, pluuias quasdam, grandines, & ventos: corrumpere aëris puritatẽ, & morbos immittere. Subdiuidere autem cœlestes licet Dæmonas in æthereos, & aëreos propriè. Æetherei erunt illi, qui & planetarij, qui vel circa planetas, vel ex planetis quasdam operationes perficiunt: tótque erunt eorum

species

ſpecies,quot planetæ, Saturnini,Iouiales, Martiales,Solares,qui ferè in forma apparent leonis : Venerei, qualis Comus apud Philoſtratum,li.1.de iconibus: & Lunares, Aërei:reliqui ſublunares ſunt, regionibus diſtincti,vt alij orientales, alij occidentales, alij meridionales, alij ſeptentrionales ſint,alij diurni,alij lucifugi,quales Telchines,laruæ.

Aquatiles dæmones,qui rebus & hominibus in aquis & per aquas inſidiãtur,moliuntúrque ſubmerſiones.

Terreſtres, qui ſuper terram inſidiantur, certis regionibus aliquando gaudentes,vt qui rogabant Dominũ ne extra regionem illos mitteret.Matth.5. Sic aliqui montani ſyluis gaudentes,vel ibi exorciſmis morari coacti.qui quibuſdam dicti ſunt Syluani, Fauni,Satyri, quãuis & alioquin animalia videantur:Hebræis,piloſi שעירים ſcegirim,Eſaiæ 13.& 34. Leuit.17. ſunt & terreſtriũ numero dicti onoſcelides, qui apparent forma crurium aſini apud Sozomenũ, lib.8.cap.6.Item aliud dęmonium ſagarum & veneficarum, hirci forma. Sunt & terreſtres empuſi, vno pede incedentes, & λάμιαι terrorem incutiẽtes:penates,lares, lemures:genij mali qualis is quem Brutus ante mortem conſpexit,& Sylla, & dæmo-

nium illud Socratis:tales Teranti, dissidia mouentes: Ternistratores, qui insidiantur verbo, cogitatione, opere, hominibus, animalibus, rebus. Itē Spiritus fornicationis, apud Oseam cap. 6. Leuit. 20. Deuter. 18. & aliorum vitiorum suasores: de quibus Origen. homil. 15. in Iosue, & D. Hieronym. in c. 6. ad Ephes. tales ei incubi, succubi, quos vocabant Dusios Galli, de quibus & D. Aug. li. 51. de ciuit. ca. 23.

Subterranei dæmones, perniciosissimi, qui sæpe apparent puteos & metalla effodientibus. Nominat duos Georgius Agricola li. de subterraneis animalibus, alterum Annebergium, alterum Suebergium. Ij ruinas adstruunt, terram concutiunt.

Ignei, qui in igne, vel circà degūt, vel per ignem operantur. Vagi dæmones, miseri magis dicuntur, ab Empedocle errantes, quos impellat æther in pontum atrum, & inde pontus in continentē proiiciat, tellus rursum agat in solem rapidum, qui posteà implicet illos telluris vertigini, vt ait Plutarch. li. non esse fœnerandum.

Dæmonum quorundam qui sibi Dei cultum vsurpauerant, nomenclatura.

CAP. V.

ADonis, Thumus Hebręis. id. consumptus, siue incendium: idolum Syrorum. Ezechiel. cap. 8.

Adramelech, id est, pallium regis, vel magnitudo, vel potentia regis: idolum Sepharnaitarum. 4. Reg. 17.

Anamelech, id est, afflictio, vel respōsio regis: etiam Sepharnaita rum idolum. 4 Reg. cap. 17.

Asima, id est, delictum: idolum virorum. Emath.

Astharte, à caule vel grege dicta Dea: idolum Sidoniorum. 3. Reg. 11. 4. Reg. 23.

Astaroth, idolum Palæstinorum. Ioseph. li. 6. antiq. cap. 14. 1. Reg. 4. 7. & 4. Reg. 23.

Baal, id est, dominus, vel subiiciēs, aut possidens: idolum Sidoniorum, Samariæ & Moabitarum. Num. 22. Iudic. 6. ad Rom. 11. De hoc 3. Reg. 16. 18. 19. 22. & 4. Reg. 3. 10. 17. Hieremiæ cap. 2. 12. 23. 32. Oseæ cap. 2. 10. 13. Martem Græcis fuisse arbitratur Lactantius lib. 2. de Orig. error. cap. 15.

De Baalim, Iudic. cap. 2. 3. 8. & 1. Reg. 7. 12. & 3. Reg. 8. & 2. Paralip. cap. 24. 28. 34.

Baalberith, fœdus Baal, phanum Baal. Iud. cap. 9.

Beelzebub, id est, dominus, musca: idolum Accaronitarum. 4. Reg. 1. Matth. c. 10 12

Marci 3. Lucæ 11. princeps dæmoniorũ, vt Pluto apud Græcos.

Bel, id est, vetustas: idolũ Babyloniorum, Hiere. 50. 51. Daniel 14. Esa. 46.

Belphegor, id est, dominus hians, vel aperiens, dominus nuditatis: idolũ Moabitarũ Oseæ ca. 9. 1. Numerorũ 25. Deut. 4.

Chamos, quasi palpans vel recedẽs, vel auferens: Moabitarum idolum. Num. 21. 3. Reg. 1. Parali. 20. Hierem. 48.

Dagõ, id est, frumentum, vel dolor, vel piscis eorum: idolum Philistinorũ. Iudic. 16. 1. Reg. 5. 1. Machab. 10.

Deumus, cacodæmon adoratus in Tamerani insula. Ludouicus Romanus Patricius lib. 5. Nauigation cap. 2.

Melchon, rex, vel consiliator eorum, idolũ filiorum Ammon. 4. Reg. 23. 1. Paralip. 20. Hiere. 49.

Militia cœli, siue stellarum numen, Deuter. 17. & 4 Reg. 17. 21. 2. Paralip. 33. Hierem. 59. Sophon. 1.

Nergal, id est, explorans, vel lucerna: idolũ Cuthæorum.

Nibhas prophetãs, vel visionem loquens: idolum Euæorum.

Regina cœli, Hieremię 44. quo loco legũt Hebræi, opus cœli, vnde alij horoscopia, alij lunam intelligunt.

Phegor

Phegor, hiat᾽, nuditas: Num. 25. Deut. 34. Iosue. 22.

Remom, 4. Reg. 5. id est, altitudo.

Remphas, exaltatio nihili. Actuum. 7.

Serapis, idolum Ægyptiorum, Apis & Osiris dictũ, quòd Porphyrius putat principem & imperatorem malorum dęmonum, & tesseram. Theodoretus libr. 3. Græcar. affectio.

Succor Benoth, id est, tabernacula filiarũ, idolum Babyloniorum.

Tarthar, concatenatus, idolum Heuceorum. 4. Reg. 17.

Vualdat, idolum etiam Babyloniorum. Abdias lib. 8. histor. Apostolicæ.

Obseruarunt & aliqui, illa nomina Iupiter, Mercurius, & aliorum idolorum, fuisse non hominum, sed dæmonum, vt Origenes cõtra Celsum. Euseb. li. 4. Pręp. Euãg.

Alia distinctio dæmonum, & ex operibus eorum. CAP. VI.

DIstinguũtur etiam dæmones à muneribus quæ exequuntur. Quamobrem aliqui vltores sunt scelerum, Ecclesi. 39. & ita vsurpatur illud, Tradi satanæ & Angelis eius: talis potest esse qui dicitur Asmodeus, destructor, vel ignem mensu-

rans. Tob.3. aliter dictus Samuël: talis & Abbadō. i. perdens. Alij præstigiatores & magici. Alij seminatores malorum, Apoc. 7. Alij criminatores, exploratores, Apoca. 9. Alij tentatores, quales πάρεδροι assessores diaboli, ad vitæ tædium & desperationem impellentes. Alij insidiatores, &c.

Insinuant se, & hominibus apparent dæmones, istis de causis potissimùm:

1 Si inueniant eos vacuos bonis actionibus.

2 Si sæpe inuocentur, si se ipsis quis deuoueat.

3 Si curiosa quis sectetur.

4 Vel ardeat habendi desiderio.

5 Si impurus sit, non secùs ac beati mũdi Deum videbunt.

6 Si nimio odio proximi vltionem perniciosissimè expetat.

7 Si nimia tristitia deiiciatur.

De Magia vetita, & potestate dæmonũ.

CAP. VII.

Subiectum improbatæ magiæ & præstigiorum, in dæmonibus est, & in superstitione vana.

Exercent

Exercent itaque potestatem suam dæmones in ea quæ animi, quę corporis, quę externa sunt.

In animũ agunt, eundem de mẽte ac sanitate deturbantes, infatuãtes, phãtasmata porrigentes: sicuti dum Saul furebat, quãdo possidebatur ab spiritu malo, 1. Reg. 16. & lunatici apud D. Matth. 17. Agũt & persuadendo intrinsecus, mouentes voluntatem: incitant & eandem extrinsecus, cùm mouẽt corpus obiectis, philtris, veneficiis: cogunt autem nunquam. Perturbãt & animum, dum Dei permissu inuadunt animã, vt apparet in energumenis: item dum imbuunt malis artibus & magicis aliquem.

Super corpora potestatem exerunt, vel transferendo corpora, sicuti Matthæi 4. & vt ferunt fide digni authores, Simonem magum per aëra volasse, Hegesippus lib. 3. de excidio Hierosoly. D. Ambros. sermo. 66. & in cap. 8. ad Romanos D. August. sermo. 3. de Petro & Paulo. Quod & bonos Angelos aliquando fecisse legimus: sic enim puto raptum Eliam, Abbacuc delatũ in lacum Danielis. Dan. 14. & D. Philippum translatum in Azotum, Actuum 8. Operantur & magicè mutando corpora, si vera sunt quæ referunt, mutatos fuisse socios Vlyssis à Circe in bestias, vt Plutar. in

Gryllo, Virgi.in Pharmaceutria, Homerus & alij ſcribunt. Item ſocios Diomedis in aues, apud Virgil. in 10. Ænei. & Ouid. 4. Metamor. Arcades traiecto ſtagno in lupos, apud Plinium lib. 8. cap. 22. Homines in iumenta, apud D. Auguſt. lib. 18. de ciuit. & Pallad. in vita Macarij Alexandrini cap. 19. & 20. Sicuti & ſacra pagina in exordio tradit virgas in colubros mutatas, aliáque magicis incantationibus à magis Pharaonis. Rurſum & poteſtatem in corpora exerunt, occidendo Dei permiſſu, vt Iob. ca. 1. morbos inferendo, faſcino, incantatione, mutatione & corruptione elemẽtatorum. Cõſtringunt & concũbendi cum mulieribus poteſtatem, can. Si per ſortiarias, ca. requiſiſti, 33. q. 1. tit. de frig. & malefic. Quod operantur (ſecundum Palladium Hieroſolymitanum Epiſcop. in 4. Senten. diſtinct. 34. quæſt. 2. arti. 5.) modis quinque:

1 Per interpoſitionem corporis.
2 Per refrigerationẽ virtutis generatiuę.
3 Per detentionem membrorum genitalium.
4 Per occluſionem ſpirituum, quorum vi fit congreſſus.
5 Per ſpeciem menti obiectam, quòd videatur mulier turpiſſima.

Dicunt in res externas dæmonum poteſta

testates apparuisse, in traductione facta aliò messium satarum, vt ait Virgilius in Pharmaceutria: dúmq; ait, 4. Æneï. deduci mōtibus ornos, sicuti & Plinius lib. 17. cap. 23. tradit alia similiter iisdem incantationibus traduci. Operantur & mirificè in externa, subtiliter mouendo, tollendo, impellendo, & aliunde in vnum locum cogendo.

De definitione & distinctione Magiæ.
CAP. VIII.

MAgiæ nomen Persico idiomate tantùm exprimit sapientiam & apicem perfectioris philosophiæ: nam idem sunt magi apud Persas, ac apud Græcos philosophi, apud Indos Brachmanes & Gymnosophistæ, apud Gallos Druidæ, Bardi, & Semnothei, apud Siculos Galeotæ, apud Ægyptios sacerdotes, apud Italos Hetrusci haruspices, apud Latinos sapientes, apud Cabalistas prophetæ, apud Babylonios & Assyrios Chaldæi. Cæterùm cùm ferè cūcta saluberrimis orta initiis peruenerint ad nimium, degenerarunt & discipuli aliqui à magorum & sapientum puris putísque institutis, atque aliquando præter modum curiosi, vel affectata quadam sciendi superstitione, metas veræ sapientię

trãſgredientes, prolapſi ſunt in vanas illas magiæ improbatæ obſeruationes, & tam celebri magiæ nomine conſpurcato, in odium: appellatio antea honoris & prǽſtãtiæ conuerſa & in dedecus eſt, vt & docet Plinius lib. 30. ca. 1. & alibi.

Conſtat igitur ob abuſum magiã exoſam: at quatenus ſuis regulis cõtinetur, cognitionẽ eſſe rerũ eximiarum, diuinarũ & humanarum, ſiue naturaliũ: aliãq; probã, nempe naturalem, & diuinã: aliã improbã, nẽpe dæmonicã, natã ex abuſu diuinæ ſapientiæ, & ſuperſtitioſam, natã ex eiuſdem abuſu & rerum naturalium.

Naturalis magia eſt, quæ ex naturis rerum, non omnibus, ſed doctioribus & peritioribus cognitis, pendẽtibus vel ex tota compoſiti ſubſtantia, vel certa aliorum mixtione effect⁹ operatur mirabiles: eſtq; philoſophiæ phyſicæ conſummatio, aque apud vulgus inſtar miraculi. Quare hęc accipit effectus à natura, & virtute cœlorum, ſtellarum, elementorum, animalium, metallorum, plantarum, lapidum: quorum ſciẽtia ex aſtrologia, metaphyſica, phyſica, medicina, experientia & obſeruatione.

Siue ſit diuinatrix, quę futura & effect⁹ ex cauſis naturalibus pendentes prædicat: ſiue operatrix, quę mirabilia ignorantibus

cauſas

causas & vires rerum, exhibeat. Diuina sapientia vel magia, quæ in virtute, in nomine & potestate Dei, non rebus naturalibus consistit: veluti quãdo prophetæ ventura prædicũt, quãdo eo modo miracula Christiani perficiũt, vel fide, vel oratione: vnde vera Cabala, quę est superstitione Rabinorum conspurcata, fuit composita ex nominibus omnipotentis Dei vel expressis in sacra pagina, vel extractis arte aliqua, vel receptis per manus à viris sanctis.

Improba, dæmonica, vana & superstitiosa, est quæ Theurgia & γοητεία dicitur: illáque aut simplex, inuocatione & operatione constans dæmonum: aut composita, scilicet addito quodam fuco naturalis cuiusdam virtutis, vel veræ religionis interposito colore, vt incauti eius prætextu decipiantur: & plerunque illa composita, est specie recti decipiens.

Composita itaque magia, vanissima, vtitur inuocationibus dæmonum, vel tacitis cum iisdem pactionibus, quę maximè homini Christiano abominatio: & vt fraudes celet, addit ex quatuor elementis aliquid, vel terræ, vnde Geomantia, vel aquæ, vnde Hydromãtia, vel aëris, vnde Aëromãtia, vel ignis, vnde Pyromãtia. Abutitur hominibus, olim eos sacrificare iubens, vt extra

inspi

inſpicerentur. Abutitur & hominibus, vt inſtrumentis ſuæ impietatis, per eos pro-mente dęmone oracula per os, per pectus, per vmbilicũ, per genitalia, vt ſcribit Plutar. de ceſſatio. oracu. Iamblicus de myſteriis Ægyptiorũ, Origenes lib. 7. contra Celſum, Euſtathius in 2. Iliad. D. Chryſoſt. homil. 9. in epiſt. ad Corinth. Cæl. Rhodig. lib. 4. c. 10. Scrutatur & magia in manu lineas, vnde nata χειρομαντία: vultus & faciei ſectiones, & proportiones, (quæ tamen, ſi non excedant temperamenta corporea, nõ omnino improbantur) hanc dicunt Phyſiognomiam.

Abutitur etiã animalibus, dum ex auiũ garritu perſuadere futurorum nititur cognitionem: hanc dixere Augurium, vt ait Cicero. 2. de diuina. vel dum diuinat per earũdem inſpectionem, vnde Haruſpiciũ, Auſpicium ſeu οἰωνοσκοπία, Tireſię inuentũ, ſecundum Plinium lib. 7. capit. 56. vel dum volatilium iubet paſtum, cantum, volatum obſeruare, ac ſi in illis eſſet diuinitas, aut futurorum notio, cùm tamẽ nec ſe, nec ſibi futura aues cognouerint. Quod & de aliis animalibus quæ obſeruantur, dictum velim.

Plantas item ſuæ inſaniæ accõmodat, vt ait Plinius lib. 24. cap. 17. lapides, & metal-

la,vnde & λεκανομαντία, quæ fit peluibus aqua plenis dæmone inuocato:quam magiā apud Perſas ſeruari teſtatur Strabo in 15. Accedit κατοπτρομαντία,quę per ſpecula fiat, & ἀξινομαντίας, quæ per ſecures, & alia inſtrumenta ferrea,ſiue alligētur cribro, vnde κοσκινομαντία, ſiue clauis alligetur Pſalmis,ſiue quis alio modo metallis abutatur.

Horrenda & illa,quæ manes & mortuos putat ſe infeſtare & euocare,dicta νεκυομαντία,quæ habet cum dęmonibus colloquia: ad quam vſus ſuperſtitioſus & vaniſſimus trāsfertur characterum, ſuffumigationū, eccleſiaſticarū orationū, & ſceleſtiſſimus fit ſacramentorum abuſus.Et in ſumma nihil ſanctum eſt, quod magus non vſurpet & polluat. Atque idcirco in magia frequēs abuſus,non dicam vſum,dęmoniorum,veneficiorum, collyriorum, vnguentorum, potionum,philtrorum,alligationū, ſuſpēſionum,annulorum,imaginum, characterum,laminū,chartarum, certorum numerorū,ſonorum,ſacrificiorum, purificationum,ſolitudinū, ſortiū, ligationū,faſcinationum, cogitationum ſeu imaginationū, animi exceſſus,incantationū,adiurationū, exorciſmorum,conſecrationum,deuotionum,ieiuniorum,ſomniorū,orationū,cæremoniarum, & coniunctionū cœleſtium.

Et

Et hæc hactenus de Angelis bonis & malis dixisse sufficiat. Superest vt de iis quę in classe substantiæ tradũtur, dicamus, quæ alius tomus Syntaxeon proximè Deo fauente excudendus docebit, in quo breui compendio de mundo, de homine, & de eius omnibus artibus, & inuentis docebimus, & de reliqnis quæ in artis Speculo explicanda & percurrenda relinquuntur: nunc enim non datur otium, quia ad lectiones ordinarias prosequendas Cadurcum reuocor.

***

FINIS.